

KI VOLT BIELICZKY JOÓ SÁNDOR

Aki válaszol:

Bieliczkné Buzás Éva

Lator László

Vida Lajos

Halász Ferenc

Egri László

Papp András

**A kötet Bieliczky Éva magánkiadása
2019.**

A képeket digitalizálta : Elek Sándor

AZ AMATŐR ÍRÓKRÓL

„Az író csak őstermelő, műveli, amit lehet, amit tud, de kell hozzá nap is, hogy a kiművelt szövege művelt olvasók kezébe kerüljön. S ha már megemlítettem a könyv mögött állókat, nem feledkeznék meg azokról a szintén alig látható kollégákról, akik történetesen ritkán kerülnek föl műveikkel a könyvheti listákra, mert könyveiket maguk adják ki, és csaknem egyes-egyedül maguk csinálnak mindent. Több mint másfél évtizedes szerkesztői tapasztalatom, hogy nagyon sok ilyen amatőr író ember van. Azért is gondolok rájuk tisztelettel, mert tudom, írni nem könnyű, sok munka van benne, és mániájuk valószínűleg ugyanolyan, mint bármelyik íróé.”

(Részlet Papp András író könyvheti megnyitójából - 2017. 06. 08.)

Ez a könyv Bieliczky Joó Sándor 90. születésnapja alkalmából, az **„Emlékszoba Alapítvány – a zene és a költészet ápolásáért”** kiadásában jelent meg 2019-ben.

ISBN

Nyomta és kötötte az Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen
Felelős vezető: György Géza elnök-vezérigazgató

KI VOLT BIELICZKY JOÓ SÁNDOR?**Vélemények az életéről, a verseiről és az írásairól****(négy megjelent kötet alapján)**

TARTALOM

	oldal szám
BEVEZETÉS Bieliczky Joó Sándor válogatott verseihez	1.
1.	
Bieliczky Joó Sándor: „Ez maradt belőlem ...” Válogatás verseiből, írásaiból (Budapest, 2008)	
Bieliczky Éva: Előszó és Utószó (az 1. kiadáshoz)	9.
Lator László levele	12.
Vida Lajos: Az ismeretlen szoboszlói költő, Bieliczky Joó Sándor (Szókimondó, 2010. január)	14.
Vida Lajos: Buzás Éva (Szókimondó, 2013. május)	19.
2.	
„Ez maradt belőlem...” Bieliczky Joó Sándor válogatott versei. (2., bővített kiadás, 2013.)	
Halász Ferenc: Előszó (2013. 03. 17.)(Szókimondó, 2015. augusztus)	22.
Bieliczky Éva: Joó Sándor gyermekkori versei: 1944-től, 1949-ig	24.
<i>Bieliczky Joó Sándor ifjúkori versei: 1950-től 1962 januárig</i>	25.
Halász Ferenc: „Váci Mihály és Bieliczky Joó Sándor költészetének közös vonásai (2013. 10. 16.) (Szókimondó, 2014. január)	26.
1./ Egri László: Bieliczky Joó Sándor tájköltészetének főbb jellemzői (2016. 08. 07.) (Szókimondó, 2016. augusztus)	37.
2./ Egri László: „Nyomod van bennem”, Bieliczky Joó Sándor szerelmi költészetének értelmezése (2016. 11. 06.) (Szókimondó, 2016. december)	45.
3./ Egri László: Politikai útkeresés Bieliczky Joó Sándor lírai világában (2017. 03. 08.) (Szókimondó, 2017. április)	53.
4./ Egri László: Klasszikus és modern művészportrék Bieliczky Joó Sándor lírai alkotásaiban (2017. 03. 31.)(Szókimondó, 2017. augusztus)	61.
5./ Egri László: Családi kapcsolatok ábrázolása Bieliczky Joó Sándor lírai világában (2017. 07. 04.)	70.
6./ Egri László: Vallásos tematika Bieliczky Joó Sándor költészetében (2017. 08. 03.) (Szókimondó, 2019. november)	77.

7./ Egri László: <i>Testi kínok ábrázolása Bieliczky Joó Sándor verseiben</i>	
(2017. 08. 23.) (Szókimondó, 2019.december)	84.
Papp András: <i>Helyi érték Verstemplom pillérei –</i>	
<i>Bieliczky Joó Sándor válogatott versei</i> (recenzió)	
(2018.07.12) Szókimondó: 2018. július (1. rész), augusztus (2. rész)	91.
Bieliczky Éva: <i>Utószó</i>	107.

3.

„Ez maradt belőlem...” Bieliczky Joó Sándor válogatott írásai.

(2., bővített kiadás, 2014.)

Papp András: <i>Nagyok nyomában - Bieliczky Joó Sándor válogatott írásai</i> (recenzió)	
(2018.08.07) (Szókimondó: 2018. október)	109.
Halász Ferenc: <i>Utószó.</i> (2014. 02. 02.)(Szókimondó, 2015. augusztus)	118.
Bieliczky Éva: <i>Zárszó</i>	120.

4..

Én + Te = Mi - Bieliczky Éva krónikája

Én: Bieliczky Éva, Te: Bieliczky Joó Sándor, Mi ketten: a házaspár

Papp András: <i>Személyes névmások – egy családtörténet krónikája</i>	
(2018. 08. 07.) (Szókimondó, 2019. október)	122.
Papp András: <i>Ady Endre Hamupipőkéje</i>	
(2019. 11. 25.) (Szókimondó, 2019. december)	133.

Kiegészítés a legkedvesebb versekből

Bieliczky Joó Sándor versei Korbuly Péter előadásában 153.

valamint a képekkel kiegészített videó

BEVEZETÉS
Bieliczky Joó Sándor válogatott verseihez

JOÓ SÁNDOR gyermekkori versei: 1944-től 1949-ig

Joó Sándor 1929. december 12-én született Hajdúszoboszlón, a Kossuth u. 33. sz. alatti egykori házban. Nehéz sors várt rá: édesapját korán (1936-ban) elvesztette, körülménynek jött a háború, majd pedig tüdőbetegség támadta meg.

A szülők: Joó Sándor (1897-1936) és Nagy Ilona (1908-1993)

Az iskoláit hol itt, hol ott, vagy magánúton végezte. Szerencsére megtalálta a neki való legalkalmasabb kifejezési lehetőséget: az írást.

Sanyika kisfiú korában.

Ez az egyetlen portrékép édesapjával.

Az első próbálkozások nem maradtak meg, csak az, ami 1944. június 25-én újságban megjelent. Az 1944 és 1946 közötti verseit szépen letisztázva kis alakú kockás füzetbe írta, sőt egy részét le is gépelte. Ezek tehát megvannak. De a többi?

Halála után több évtizeddel bontottam fel azt a dobozba zárt csomagot, amely gyermekkori írásait és firkáit rejtette. Köztük találtam egy címlapra tervezett rajzot 1948-ból: „Izzó Szív lángjai” Joó Sándor versei. Nekem nagyon tetszik a rajz: fiatalos, lelkes. Helye van ebben a kötetben is, a válogatott gyermekkori versek előtt. Gimnazista korában érdeklődése a novellairás felé is vonzotta. A kézzel írott szövegek egy részét el tudtam olvasni. Másik része kezdetleges próbálkozás, vagy csúnyán, olvashatatlanul van írva, vagy pedig a papír porladt széjjel. Vannak olyan évek, amikor semmi írás nem maradt meg. Elvesztek, elkallódtak, vagy meg sem születtek.

De a megmaradt és összegyűjtött **138 vers** megmutatja, milyen lehetett egy érzékeny fiú szellemi és lelki élete. Különösen megrendítőek a „tizenéves” korában írt versek témái: „halál, temető, Isten, repülés, igazság, nemzet” Versei között vannak meghatóan szépek, főleg amit az édesanyjáról, Géza nagypjáról és diákkori szerelmeihez írt, de megkapóak a „filozofikus” jellegű fogalmazásai is.

Mindenképpen ezek jelentik egy irodalmi életpálya előtörténetét.

Ebbe a kötetben azonban csak néhányat választottam közülük, évek szerinti sorrendben.

(2. o.)

BIELICZKY JOÓ SÁNDOR ifjúkori versei: 1950-től 1962. januárig

Joó Sándor özvegy édesanyja 1940-ben férjhez ment Bieliczky Béla nyugalmazott századoshoz.

Nevelőapja 1948-ban a nevére íratta (adoptálta). Innentől kezdve lett Bieliczky Joó Sándor. Újságíróként azonban csak a Bieliczky családnevet használta.

1949-ben érettségizett a sátoraljaújhelyi Állami Kereskedelmi iskolában. Az igazgató és magyar tanár Kovásznay Rezső, Sanyi nagynénjének férje volt.

(Tehát rokoni alapon került oda.) 1949 őszén a Debreceni Tudományegyetem bölcsész-hallgatója lett. 1950-1952 között Budapesten az Eötvös Lóránd Tudományegyetem magyar, majd az Egyetemi Orosz Intézet orosz szakán tanult tovább.

Sorsa ekkor jóra is fordulhatott volna. Élmény volt számára, hogy nagy tudású egyetemi tanárokkal, ismert költőkkel, írókkal találkozott nap-mint nap. Ez lehetett volna az irodalmi fejlődését megalapozó időszak. De nem így történt. „Származása” miatt eltanácsolták (tisztviselő apja, volt katonatiszt nevelőapa miatt). Vajon milyen lelki megpróbáltatást jelenthetett neki az egyetemi, irodalmi élet, tanulás helyett gyárban dolgozni? Verseket talán ekkor is írt, de ennek alig van nyoma.

1954-1962. januárig Kecskeméten élt. Itt már volt lehetősége kultúrával, irodalommal foglalkozni.

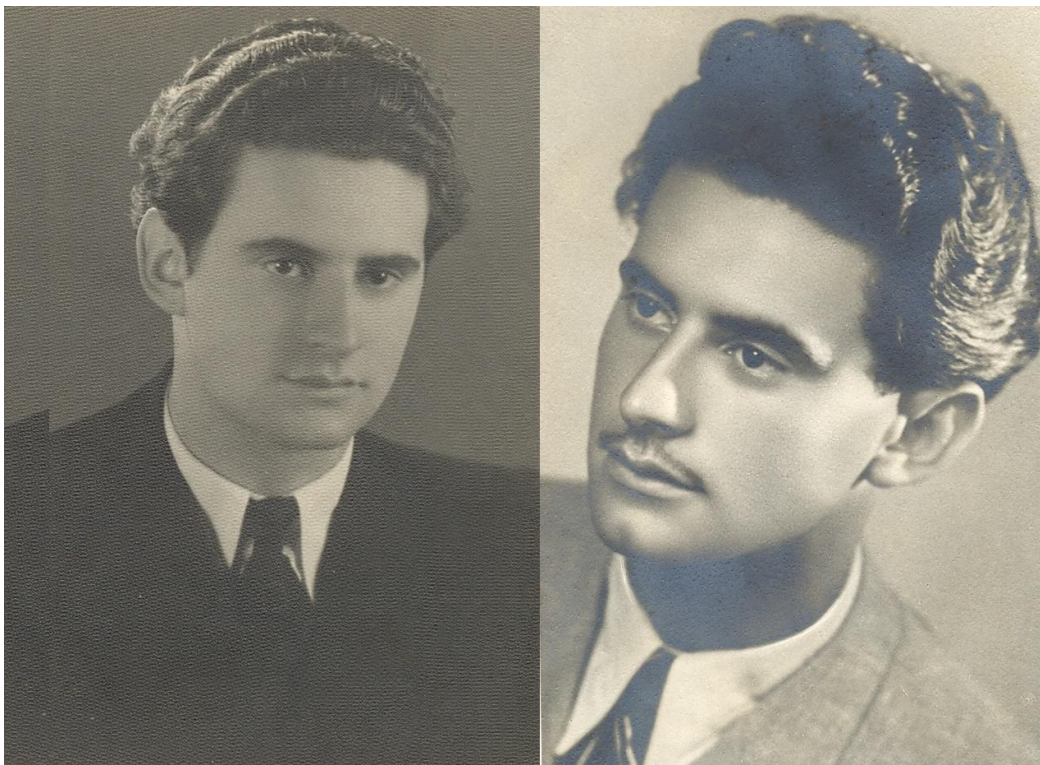
A **Kiskunság** irodalmi folyóirat szerkesztője, majd a **Petőfi Népe** című napilap újságírója lett. Verseit mindkét helyen közölték. De 1956 őszén olyan verseket is írt, amelyeket tanácsosabb volt fiókba rejteni. Szerencsére ezek egy barna fedelű füzetben, ceruzával írt formában megmaradtak.

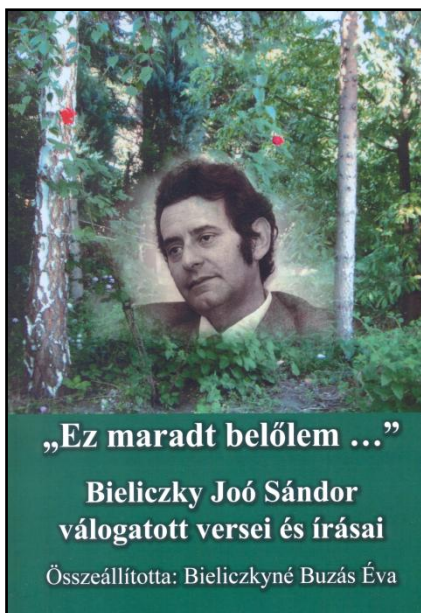

Az élete azonban olyan volt, mint egy libikóka: hol fent, hol lent. Mindenképpen változtatni akart. Visszavágyott szülőföldjére: Hajdúszoboszlóra és Debrecenbe. Hiszen itt éltek szülei, az imádott Géza nagyapja és itt vártam rá én is.

1961-ben és 1962 januárjában megírta a két búcsúversét: *Ábránd* és *Haló ibolyák* címmel. Majd 1962. február 1-től új életet kezdett. Ezzel a költészetében is új korszak kezdődött. (33. o.)

1.

**„Ez maradt belőlem ...”
Bieliczky Joó Sándor
válogatott versei és írásai
(Budapest, 2008)**

Bieliczkné Buzás Éva: Előszó (az 1. kiadáshoz)

Férjem emlékének

Születésekor **Joó Sándor** volt – 1929. december 12-től 1948. augusztus 6-ig, amikor felvette nevelőapja családi nevét, így lett:

Bieliczky Sándor – 1983. május 8-án bekövetkezett haláláig.

Az örökkévalóságban azonban vegye vissza édesapja nevét is, és neve legyen kettős:

Bieliczky Joó Sándor

Bieliczky Joó Sándor újságíró, költő

Többek között a Petőfi Népe (Kecskemét) és a Hajdú-Bihar megyei Napló (Debrecen) című napilapok, valamint a Pesti Műsor című heti magazin munkatársa volt.

Az újságírás, szerkesztés mellett irodalomtörténeti kutatásokat folytatott és lírai verseket írt.

Hajdúszoboszlón tettem közzé a következő szöveget:

Ezúton értesítem az egykori jó ismerősöket, hogy

Bieliczky Béláné Nagy Ilona (1908 - 1993) és fia

Bieliczky Joó Sándor (1929 - 1983) hamvait a budapesti temetőből

áthelyeztük a hajdúszoboszlói családi sírboltba.

2007. június 15.

Bieliczkné Buzás Éva

Ám mielőtt a családi sírboltba elhelyeztük volna férjem: Bieliczky Joó Sándor urnáját, hamvaiból néhány maréknyit egy üvegbe zártam és hazavittem. Gondolatban azt kérdeztem:

„Szép szelíd szerelmem, csupán ennyi maradt belőled?” De az irataiddal teli szekrény mást sugallt, mintha üzented volna:

„Itt vannak a verseim és írásaim – az **maradt belőlem!**”

Az újságíró a napi történések krónikása, amelyek másnapra már elvesztik aktualitásukat. De az egykori újságíró - a rutinmunkák után - érzéseit, gondolatait versekben, az irodalom és képzőművészet iránti rajongását pedig egyéb írásaiban fejezte ki. Ezek közül választottam ki a számomra legkedvesebbeket.

Bieliczky Éva: Utószó (az 1. kiadáshoz)

A több mint ezer vers és számtalan sok újságcikk válogatása, szerkesztése hónapokig tartó lelki öröm és fájdalom volt számomra. Hagytam, hogy újra rezonáljanak bennem az évtizedekkel korábbi események. Sanyi rendszerint nagy méretű, kemény fedelű, spirális füzetbe írta verseit. Szokása volt, hogy egy-egy verssort több változatban is megfogalmazott, és odaírta mellé: „Évi dönts el, hogy melyik legyen!” Én pedig az ösztöneimre hallgatva döntöttem akkor is, most is. Karácsonyra kaptam ajándékba a *Piros vér a pesti utcán* című, – az 1956-os forradalom verseit tartalmazó könyvet. Meglepetten fedeztem fel Sanyinak, az 1956. november 1-én, Kecskeméten megjelent *Levél a bátyámhoz* című, számomra ismeretlen versét. Valamikor anyósom említette, hogy a forradalom idején a fia írt valamit, ami miatt később kellemetlensége is volt. De többet erről nem beszélt senki, az iratok között sem találtam nyomát. Most ez a vers is belekerült a kötetbe.

A füzeteket lapozva, felidéződtek bennem az emlékek. Például a sátoraljaújhelyi kirándulás, 1962. augusztusában. Meglátogattunk egy tanárházaspárt, akik a középiskolában tanították Sanyit. Együtt mentünk ki a szőlőjükbe, és nagyot sétáltunk a környező erdőben. Nyugodt, szép nyári délután volt. Mezei virágokból óriási csokrot szedtünk.

Bár hat évvel korábban ismerkedtünk meg, mégis ekkor vált világossá, hogy szavak nélkül is megértjük egymást. Tudtuk, éreztük, hogy Isten előtt itt és most esküszünk örök hűséget: „Holtomiglan, holtodiglan el nem hagylak, ezután jóban-rosszban mindig együtt leszünk.”

A kedves idős házaspár megértő szeretettel fogadta szövetségünket, így őket tekinthetjük tanúinknak. (A „polgári” esküvőnk 1962. december 12-én volt Debrecenben.)

Másik emlék: a budapesti Zeneakadémián (életem egyik kedves helyszínén) Bach *h-moll* miséjét hallgattuk. Megsejtettem, hogy a kivételes, megismételhetetlen estét rögzítenem kell a szívemben. Egy áhítatos zenei résznél Sanyira néztem: „szeme fényében a lélek” kifejezte, hogy milyen nagy hatással van rá a fenséges muzsika. Emlékeim tárházából gyakran előhívom ezt a felejthetetlen pillanatot, amikor a szürke, gyötrelmes valóságból nemesebb dimenzióba szeretnék eljutni.

A szekrénybe zárt versek és írások közül ennyit szabadítottam ki. Remélem, hogy szabadon szárnyalnak majd, mint a madarak. Bieliczky Joó Sándor 1983. május 8-án halt meg. E kis könyv halálának 25. évfordulóján, 2008 tavaszán jelenik meg.

Bécsben 1976. augusztusban

LATOR LÁSZLÓ LEVELE

B.É. 2008-ban összegyűjtöttem és nyomtatásban megjelentettem: „*Ez maradt belőlem ...* **Bieliczky Joó Sándor válogatott versei és írásai**” című kötetet. Ezt már a kezébe lehetett adni hivatásos kritikusoknak is. Elsőként az általam legnagyobb szaktekintélynek tartott: **Lator Lászlónak** vittem el, kérve, hogy írja le véleményét. Íme a válasza:

„Kedves Asszonyom, kedves Éva!

Először is hadd mondjam: vállalkozása, férje hagyatékának összegyűjtése, válogatása, a kötet megszerkesztése, fényképekkel való illusztrálása megindítóan szép munka. Fájdalmasan szép, hogy egy, úgy tetszik, kivételes, kikezddhetetlen társ-kapcsolat érzik benne, de mögé oda kell képzelnem egy eleven, rokonszenves szellem testi bajait, nyomorúságát, korai halálát. Jól tette, hogy ezt a gyűjteményt kapcsolatuk emlékére közzétette. Az írások azt sugallják, hogy férje eleven szellem volt, mindig megnyilatkozni vágyó gazdag érzelmi életet élt, s hogy szükségét érezte, hogy érzelmeit, gondolatait nyomban kifejezze. Mondhatnám, napi szükséglete volt az írás, a vers. Akadálytalanul jött ki belőle a líra.

De éppen ebben van a gyengéje. Én legalábbis kevésnek gondolom a vallomásos költészetet. Nagyszerű sorok, részletek, képek keverednek olcsóbb, közhelyesebb megoldásokkal. Az sem szerencsés, hogy csak a magyaros, ütemhangsúlyos formákat használja. Könnyű szavú énekes volt, ez is jó, de még jobb lett volna, ha jobban megmunkálja a verset, ha nem enged egy-egy rím csábításának, ha nemcsak egy dallamot akart volna megszólaltatni, hanem többszólamúságra törekszik. Cikkei, különösen a Debrecenhez, Debrecen irodalmi múltjához kötődő írásai, a Csokonairól, Adyról szólók, a Móricz arcképét felvázolók nagyon tetszettek. Örültem, hogy a képzőművészetre is volt figyelme.

Kezét csókolja tisztelő híve: Lator László

(Budapest, 2008. 08. 18.)

*

2010.
január
XV. évfolyam
(CLXVI.)
1. szám

Ára: 250 forint / Hajdúszoboszló kulturális havi folyóirata /

SZÓKIMONDÓ

Szoboszló • Kultúra • Irodalom • Mozi • Népművészet • Zene

Bieliczky Joó Sándor-émlékszáma

VIDA LAJOS véleménye

Hajdúszoboszlón jelenik meg egy nagyszerű kulturális havi folyóirat a SZÓKIMONDÓ. 2010 januárjában **Bieliczky Joó Sándor emlékszám**mal adóztak a város költőszülöttének. **Vida Lajos** felelős szerkesztő, író nyolc oldalt ajándékozott férjem emlékének. Ebből idézek:

VIDA LAJOS: Az ismeretlen szoboszlói költő, Bieliczky Joó Sándor

Vannak költők, jelentősek is, több kötettel rendelkezők, akiket az utókor méltatlanul elfelejtett. Bieliczky Sándort meg sem ismerte. Életművét felesége, Buzás Éva mentette meg s hozta haza a szülőföldre, Hajdúszoboszlóra egy nagyalakú könyvbe kötve. Az irodalom perifériájára szoruló, sokszor jó tollú amatőr költők verseit szokásos így közreadni. Bieliczky Joó Sándor azonban nem volt amatőr, hiszen tolla alól könnyen szálltak és repültek magasba a rímbe öntött szép gondolatok. A természet és szerelem költője volt.

1929. december 12-én Hajdúszoboszlón, a Kossuth utca 33. szám alatti házban született, apja révén régi hajdúszoboszlói családban, nagyapja Joó Sándor, nagynéje Bézi Zsófia. Apja Joó Sándor városi hivatalnok 1936-ban elhalálozott, haláláról megemlékezett a *Független Hajdúság* 1936. július 19-i száma. Édesanyja, Nagy Ilona, Nagy Géza igazgató tanító leánya. Őt hosszú élettel áldotta meg a sors, 1993-ban halt meg, tíz évvel élte túl a fiát. Édesanyja 1940-ben férjhez ment Bieliczky Béla nyugalmazott katonatiszthez, aki 1948-ban adoptálta, ettől kezdve viselte a nevelőapja nevét.

1949. június 24. Érettségi bizonyítványt kap a sátoraljaújhelyi kereskedelmi középiskolában, ahol nagybátyja: Kovásznay Rezső irodalomtanár volt az igazgató. 1950-51-ben a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen tanul magyar szakon, majd a következő évben Budapesten az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, itt veszi fel a magyar mellé az orosz szakot. Ekkor éri az első sérelem, származására hivatkozva (hivatalnok apa, katonatiszt nevelőapa) eltanácsolják az egyetemről. Később: Esti egyetemen általános szakon, majd drámatörténeti és esztétika szakon szerez diplomát, újságírást tanul, tördelőszerkesztői tanfolyamot végez.

Fizikai munkásként kezd dolgozni 1952-54-ben a Villamos- és Kismotor-gépgyárban, Budapesten. Ezt követően 1954. december 1-től Kecskeméten a Megyei Tanács népművelési osztályán előadó. Pontosan egy év múlva Kecskeméten a *Petőfi Népe* c. megyei lapnál újságíró. Kecskeméten él és dolgozik egészen 1962 elejéig, február elsején lesz munkatársa Debrecenben a *Hajdú-Bihar megyei Naplónak*. Közel tíz évet tölt a Napló mezőgazdasági rovatánál. Ezt követően is Debrecenben marad, a *Hajdúsági Munkás* című üzemi lap szerkesztője lesz. Életének utolsó évtizedét Budapesten tölti, előbb 1974-ben a *Hajó-Daru* című üzemi lap szerkesztője, majd haláláig a *Pesti Műsor* című heti magazin szerkesztője.

Bieliczky Joó Sándor költészet iránti érdeklődése korán kezdődött, már 15 éves korától költő akart lenni. Abban az időben a fiatalok számára a költészet Petőfi Sándorral kezdődött és vele is ért véget. 1944. július 25-én a *Független Hajdúság*ban jelent meg egy versikéje Petőfi stílusában.

Hajduszoboszló, 1944. évi június hó 25. Egyes szám ára: 20 fillér. XLIII. évfolyam 26. szám.

Független Hajdúság

Politikai, közgazdasági és farsdügyi hetilap.

Szerkesztőség és Kiadóhivatal:
Hajduszoboszló. L. Horváth
Miklós-ut 2. sz. alatt, ahová a
lapra vonatkozó összes pénzü-
és levéltári csempények intézendők.

Felolós szerkesztő és felelős áladó:
KOVÁCS KÁLMÁN
lapfolyadonos.

Megjelenik minden vasárnap.
Előfizetési ára: Egyévesre 400
2 pengő 50 fillér. Vidéki elő-
fizetőknek 3 pengő. — Lapárta
pénzben utalás 11 órához.

BORT IDE ...

Bort ide a billikomba!

Bort ide az asztalomra

Hozzatok.

Hangját halljam a zenének.

Isten tudja meddig élek:

Vigadok.

Míg tüzes vér lakik bennem,

Míg lesz nékem hű szerelmem,

Udvarlok.

Míg lesz nékem áldott hangom.

Én a nótát el nem hagyom.

Dalolok.

Ugyis cudar ez az élet.

Tőle semmit nem remélek.

Búsulok.

Bort ide hát, hé legények!

Legyen mámoros' b az élet.

Mulatok.

Jóó Sándor.

BORT IDE ...

Bort ide a billikomba!

Bort ide az asztalomra

Hozzatok!

Hangját halljam a zenének

- Isten tudja meddig élek-

Vigadok!

Míg tüzes vér lakik bennem,

Míg lesz nékem hű szerelmem

Udvarlok!

Míg lesz nékem áldott hangom

Én a nótát el nem hagyom

Dalolok.

Úgy is cudar ez az élet

Tőle semmit nem remélek

Búsulok!

Bort ide hát, hé legények!

Legyen mámoros"b" az élet

Mulatok!

(Hajdúszoboszló, 1944. június 25.)

Ő azonban nem ragadt meg Petőfinél, igen rövid idő alatt már Ady lett a kedvence, s úgy látszik, hogy Ady súlyosabban hatott rá (*A szenvedés örök nagy asszonya*, Hajdúszoboszló, 1946). Ady képei és jelzői vannak a versben: örökké égő csók, boldog éjszaka, szenvedés asszonya, örök titkok hazája. Az ifjú költő azonban mohó vággyal birtokba akarja venni az egész magyar irodalmat, igaz, most már lassabb tempóban (*Anyám*, Debrecen, 1964). Ebben a moccanásban már ott van József Attila, a másik példakép. A *Dunánál*, a *Kései sirató*, a *Mama* c. versek szerzője. De itt már nemcsak a közelség, hanem az eltávolodás, az önálló útra való rátalálás is szerephez jut. Kevés verset ír, így az önmagára, eredeti hangjára való ráismerés, ráérzés is időbe telik.

Egyéni hangját éppen ezért szerelemélményében és a természet csodálatában találja meg. Hiányzik belőle a forradalmi álságosság, a sematizmus, a forradalmi rutin, amit a rendszer annyira szeretett, de amikor igazi forradalomról van szó, akkor kinyílik lelkében a szabadság zsilipje (*Levél a bátyámhoz*). A verset 1956 novemberében közölte a Bács-Kiskun Megyei Ideiglenes Bizottság lapja, a *Petőfi Népe*. A költemény később bekerült az 1956-os forradalmi versek antológiájába, a *Piros vér a pesti utcán* című kötetbe.

1962-ben kötött házasságot Buzás Évával, ennek a szerelemnek az élménye szárnyal szerelmi költészetében. A szerelmes ember boldogságát a természetből vett képek sokaságával dalolja, zengi el (*Jó égni a magasban*, Dunaújváros, 1973). A költemény ritmusa, zenéje a magyaros, tehát a hangsúlyos és rímes versek között kiválóan érvényesül, s dinamikája, lendülete van, építkezik:

*A fák között az ég alatt
a szelek násza átszalad
a gallyak ódon boltívén
moccan a hideg kontyú fény.*

Ilyen központosítás nélküli verseket a francia Apollinaire és a magyar Szép Ernő írt. Ebben a versben egyetlen nagybetű és egyetlen pont van, a kezdés és a lezárás. Ugyanez, a szerelem és természet képeinek egymásba kapcsolódása teszi élménnyé a *Te vagy bennem ...* című versét (Budapest, ORFI, 1978). Először csak szelíden lopózik be költészetébe az elmúlás:

*Magányomban te vagy az élet,
fájdalmamban hozzád beszélek.
Rekkenő vággyal lesem lépted,
hajnalcsillag az érkezésed. Írja, az Öleljük egymást című versében.*

Aztán, ahogy erősödnek a fájdalmak, kezd szembenézni a halállal (*Kezem az ütőereden*, Budapest, 1981). Ekkor erősen támadja a kór ezt a 184 cm magas, fekete szemű, barna hajú férfit, aki méltó akar lenni önmagához, szerelméhez s férfias verset ír, melyben a végszó a halálé.

Szeretnék szépen – Férfi vers (Budapest, 1982).

*Ötvenen felül
az Ember készül,
hogy a halálra
csikósként felül.
Nem mintha annyira vágyna
a földi-mély agyagos ágyba.
De romlik a szív, az idegtornya
hullatja falát a fáradt porba.
Nem voltam s nem vagyok búimádó
de érző sorsom sok-mindent látó.
Éppen ezért, ha kopognak értem
a búcsúzásakor nem rogyan térdem.
Szeretnék szépen, suhanni halkan,
a címzett én leszek, hogy meghaltam.*

Bieliczky Joó Sándor 1983. május 8-án hajnalban elhunyt, s felesége, Buzás Éva, ahogy a költő kívánta („*terítsd rám gyóntató szerelmed*”), ha nem is tudta gyógyító szerelmét ráteríteni, megőrizte és megőrzi őt az örök életnek, a halhatatlanságnak.

Írnék még, de valami nyugtalanít, csak lassan fedezem fel magamban a kérdést, vagy talán inkább szomorú tény. Nem érzem kiteljesedettnek ezt a költészetet, csak a lobogást érzem benne, aztán a csendet, a boldog kacagást, mely keserves sírásba torkoll. Hiányzik ebből az életből a teljesség, s ezt nem az élet minőségére értem, hanem ennek az életnek a terjedelmére, de ugyanígy hiányzik ebből a boldogságból a tartósság. Vádolom a sorsot, hogy elhallgattatta a dalt, hogy emlékké tette a szerelmet, hogy nem érhetek aszúra Bieliczky Joó Sándor költészetének szép gerezdjei. De szárnyal az így is, ível, emelkedik a magasba, hogy megismerjük, legalább mi, akik itt élünk e tájon, a szülőföld ölelésében. Íme, ő is hazajött, hogy a családi sírboltban nyugodhasson.”

Vida Lajos: Buzás Éva

Későn, mindössze néhány éve találkoztam Buzás Évával, sajnálom, előbb kellett volna megismernem, hiszen személyisége, érdeklődése, Hajdúszoboszló szeretete olyan, mint az enyém. Előbb kellett volna találkoznom vele, hiszen földim, Konyáron született, abban a faluban, amelynek a malma előtti porban játszottam, míg apám búzáját őrölte a malom. Kismarján, az anyai nagyapjánál töltötte gyermekkorának nagy részét, a Bocskaiak földjén. Lelki rokonom, de valójában

rokonom is lehetne, hiszen a pocsaji Vida családból az egyik fiú – az apám bátyja - beházasodott a konyári Budai családba, ő pedig rokona a Budai családnak, amelynek egyik fiú ága itt talált otthont, az idegent nehezen befogadó szoboszlóiak között. Nem rég kaptam egy ifjabb Budaitól az első világháború idején készült fotót, amelyen ez a Hajdúszoboszlón először honfoglaló Budai még gyerek, az én ángyom, néhai Vida Józsefné, Budai Irén meg még karon- ülő, nem éppen csecsemő.

Buzás Éva ifjúságát Hajdúszoboszlón töltötte, itt ismerte meg élete párját, Bieliczky Sándort, Joó Sándor és Nagy Ilona fiát, akit vérszerinti apja korai halála után – nevelő apja, Bieliczky Béla nevére vett. Sándor újságíró lett, költő. Éva soha nem mondta, de sok, sok jel, - egy egész múzeum -, tanúskodik róla, hogy nagy, romantikus és szenvedélyes szerelem volt övék. Éva, évtizedekkel férje halála után írta: „A Rákóczi út 56 szám alatt (ma iskola van a helyén) volt anyám utolsó lakása Hajdúszoboszlón. Itt töltöttem 1962-ben a nyári szabadságot. Az egyik éjszaka közepén erős szívdobogásra ébredtem és arra gondoltam, hogy Sanyi a kapu előtt áll. Mi a ház hátulsó, udvari részében laktunk, messze a csengő nélküli, bezárt kaputól. Felkeltem, kimentem, sötét és csend volt. „Sanyikám, ott vagy?” - kérdeztem. „Igen, itt vagyok” – mondta. Könnyezve öleltük át egymást. Lelki összetartozásunk még tudatalatti állapotban, vagy alvás közben is működött. Soha többé nem váltunk el.”

A bevezetőben azt írtam, hogy későn találkoztunk, be kell vallanom, hogy 2008-ig nem is tudtam Buzás Éva létezéséről. Ami még ettől is jobban bánt, nem tudtam, hogy Bieliczky Sándor újságíró hajdúszoboszlói és hogy verseket ír. A nevével gyakran találkoztam a hetvenes években, a Hajdú-bihari Naplóban. Sajnos személyesen soha nem találkoztunk, de mint Hajdúszoboszló irodalmi múltjának kutatója tudnom kellett volna róla már régebben. Hogy Bieliczky Sándor költészetét és munkásságát megismerhettem, azt is Évának köszönhetem. A Szilfákalja utca című könyvemben már szólok Bieliczky Joó Sándor költészetéről. A Joó nevet is Éva adta vissza neki, hiszen 1948-ig Joó Sándor volt a neve.

Éva 2008-ban költözött vissza Hajdúszoboszlóra, ebben az évben adta ki férje válogatott verseit: „Ez maradtam belőlem...” címen. A kötet a versek mellett tartalmaz életrajzi adatokat, Bieliczky Sándor újság cikkeit, irodalmi tanulmányait és fotókat. Ez az első olyan válogatás, mely figyelemre méltó képet rajzol egy figyelemre méltó alkotóról, emberről és tegyük hozzá, férjről. Egy színes tartalmas életet, egy izgalmas és őszinte költői világot, és sajnos egy nagy tragédiát mutat be a költő korai halálával.

Buzás Éva egész életében nem egyszerűen csak a kultúra közelében él, hanem a maga lehetőségein belül gazdagította, teremtette a kultúrát. Fiatalon hegedülni és énekelni tanult, népművelő-könyvtár szakon szerzett diplomát, 1974 és 2007 között a Magyar Rádió munkatársa volt. Egy nagysikerű előadás sorozata 1992 és 2007 között, tizenöt éven át, 185 alkalommal került a Rádió műsorára: Rádiófónia címen, amelyben a Magyar Rádió zenetörténetét mutatta be. Ezeket az előadásokat könyv alakban is feldolgozta az utóbbi években, és négy vaskos kötetben adta ki.

Éva, vagy két éve, hogy érdeklődött tőlem Foghtüy Jánosról, nem sokat tudtam mondani neki, hiszen a Foghtüy család Erdei Gyula bátyám, Hajdúszoboszló egyik legjobb helytörténésze témái közé tartozott. Nem olyan régen egy 16 – 18 oldalas spirálozott füzetecskét nyomott a kezembe, rá pillantottam: „Foghtüy János emlékezete” volt a címe a kis füzetbe írtaknak. Csak odahaza kezdtem ismerkedni Foghtüy János emlékezetével, s gondolatban meghajoltam Buzás Éva teljesítménye előtt. Úgy gondoltam, hogy egy érdekes szoboszlói férfiú életrajzát kaptam, és megkaptam mellé Foghtüy János és Bézi Zsófia – Bieliczky Joó Sándor nagyanyja - titkolt szerelmének legendáját.

Dokumentum könyvét: Én +Te = Mi 2012-ben adta ki Éva, ez a legőszintébb könyv, amit valaki valaha írhatott önmagáról, a szerelméről, a házasságáról. Amikor olvasgatni kezdtem – hiszen ezt a műfajt nem lehet folyamatosan olvasni - , az a benyomásom alakult ki, hogy ez a könyv nemcsak két ember életének, szerelmének, munkájának dokumentuma, hanem egy kornak és nemzedékek sokaságának, annak a kornak, amikor nem hittük, hogy becsaphat bennünket a történelem. Amikor még sokan naivak és talán igazán boldogok is voltunk. Éva könyve nem nosztalgia, hanem őszinte számvetés két élettel, fotókkal, újságcikkekkel, vallomásokkal.

Talán életműve – ezt hagytam ez írás végére -, az a kiállítás, vagy Emlékszoba, amelyet a Szabó László-zugban létesített. Nem tudok itt írni erről a gazdag anyagról, nem akarok elveszni részletekben, mert minden darabja életekhez, emberekhez tapad, a múltat köti össze a jövővel, úgy hogy fiatalok járnak oda verset ismerni, verset mondani, fotókat nézegetni, a múlttal ismerkedni. S odajárnak minden hónap első péntekjén a valaha volt ifjak, az egyszer volt fiatalok, hogy emlékezzenek, nem elmerengéssel, búsulással, hanem sokkal inkább olyan rá- vagy olyan visszacsodálkozással az édes ifjúságra, aminek külső díszei már elrepültek, csak belül a szívekben maradtak meg. Drága Éva, így vagyunk mi már - Elvirák, Csabák, Mártik, Barnák, Ferencek, Magdik, Icák, Gyulák, Lajosok, Istvánok ezzel a régi, régi múlttal.

(Szókimondó, 2013. május)

Salzburg 1973.

2.

**„Ez maradt belőlem...”
Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.
(2., bővített kiadás, 2013.)**

Halász Ferenc: Előszó (a 2., bővített kiadáshoz)

Bieliczky Joó Sándor költő, újságíró 1980-ban ezt írta feleségének, Buzás Évának: „**Tied a vers velem együtt. Vigyázz ránk, őrizz minket!**” Éva most váltja valóra kérését.

Őt ugyan nem tudta megmenteni, de költeményeit igyekszik megőrizni az örökkévalóság számára ezzel a kötettel. Sándor lírája Lator László szavaival élve „vallomásos költészet”! Mondhatnám, napi szükséglete volt az írás, a vers. Akadálytalanul jött ki belőle a líra - írja róla Évának. Ebből a könyvből megismerhetjük életüknek minden fontos eseményét, törekvését, mert ezek tükröződnek Sándor szép verseiben.

Miről is szólnak ezek a vallomások? Egy megértő lelki társ megtalálásának örömről, a szerelem boldogságot adó hatalmáról, a szülők és nagyszülők iránti tiszteletéről, a sznob és köpönyegforgató emberek irónikus megvetéséről, az egyszerű dolgozó emberek megbecsüléséről, a természet csodálatos gyógyító erejéről, üdüléseik és kirándulásaik felemelő élményeiről, az emberi hangulatok változásainak titkairól és még sok szépségről, ami az életet teljessé teszi.

Ezeket a témákat Sándor változatos költői formákban fejezi ki. Többnyire ütem- hangsúlyos, rímes verselést alkalmaz, de van számos példa a szabadversre is, mely gondolatainak, érzéseinek kötetlen áradását biztosítja.

A hagyományos stílusesszközök közül nagyon kedveli a metaforát, a megszemélyesítést és a hasonlatot, melyekkel még szemléletesebbé, hatásosabbá teszi költeményeit.

Nagyobb gondot fordíthatott volna a versek megérlelésére, csiszolására. A négysorosai sokszor egy nagyobb költemény első versszakai lehetnének. Néha az ember úgy érzi, hogy csak félig írt meg egy témát. Ezt ő maga is megállapítja „*A lelkiismeret mérlegén*” című versében:

„félig megírt dallamok keseregnek bennem,
szeretnék egészzé lombosodni.”

Betegségei, korai halála megakadályozták abban, hogy lírája még jobban kiteljesedjék. Még több szép költeménnyel gyönyörködtette volna olvasóit.

„De szárnyal az így is, ível, emelkedik a magasba, hogy megismerjük, legalább mi, akik itt élünk e tájon, a szülőföld ölelésében.” (Vida Lajos. Szókimondó, 2010. január.)

(Hajdúszoboszló, 2013, március 17.)

Bieliczkné Buzás Éva:
JOÓ SÁNDOR gyermekkori versei: 1944-től 1949-ig

Joó Sándor 1929. december 12-én született Hajdúszoboszlón, a Kossuth u. 33. sz. alatti egykori házban. Nehéz sors várt rá: édesapját korán (1936-ban) elvesztette, körülménynek jött a háború, majd pedig tüdőbetegség támadta meg. Az iskoláit hol itt, hol ott, vagy magánúton végezte. Szerencsére megtalálta a neki való legalkalmasabb kifejezési lehetőséget: az írást.

Az első próbálkozások nem maradtak meg, csak az, ami 1944. június 25-én újságban megjelent. Az 1944 és 1946 közötti verseit szépen letisztázva kis alakú kockás füzetbe írta, sőt egy részét le is gépelte. Ezek tehát megvannak. De a többi?

Halála után több évtizeddel bontottam fel azt a dobozba zárt csomagot, amely gyermekkori írásait és firkáit rejtette. Közöttük találtam egy címlapra tervezett rajzot 1948-ból: **„Izzó Szív lángjai” Joó Sándor versei**. Nekem nagyon tetszik a rajz: fiatalos, lelkes. Helye van ebben a kötetben is, a válogatott gyermekkori versek előtt.

Gimnazista korában érdeklődése a novellaírás felé is vonzotta. A kézzel írott szövegek egy részét el tudtam olvasni. Másik része kezdetleges próbálkozás, vagy csúnyán, olvashatatlanul van írva, vagy pedig a papír porladt széjjel. Vannak olyan évek, amikor semmi írás nem maradt meg. Elvesztek, elkallódtak, vagy meg sem születtek. De a megmaradt és összegyűjtött **138 vers** megmutatja, milyen lehetett egy érzékeny fiú szellemi és lelki élete.

Különösen megrendítőek a „tizenéves” korában írt versek témái: „halál, temető, Isten, repülés, igazság, nemzet” Versei között vannak meghatóan szépek, főleg amit az édesanyjáról, Géza nagyapjáról és diákkori szerelmeihez írt, de megkapóak a „filozofikus” jellegű fogalmazásai is. Mindenképpen ezek jelentik egy irodalmi életpálya előtörténetét. Ebbe a kötetben azonban csak néhányat választottam közülük, évek szerinti sorrendben. (2. o.)

BIELICZKY JOÓ SÁNDOR ifjúkori versei: 1950-től 1962 januárig

Joó Sándor özvegy édesanyja 1940-ben férjhez ment Bieliczky Béla nyugalmazott századoshoz. Nevelőapja 1948-ban a nevére íratta (adoptálta). Innentől kezdve lett Bieliczky Joó Sándor. Újságíróként azonban csak a Bieliczky családnevet használta. 1949-ben érettségizett a sátoraljaújhelyi Állami Kereskedelmi iskolában. Az igazgató és magyar tanár Kovásznay Rezső, Sanyi nagynénjének férje volt. (Tehát rokoni alapon került oda.) 1949 őszén a Debreceni Tudományegyetem bölcsész-hallgatója lett. 1950-1952 között Budapesten az Eötvös Lóránd Tudományegyetem magyar, majd az Egyetemi Orosz Intézet orosz szakán tanult tovább.

Sorsa ekkor jóra is fordulhatott volna. Élmény volt számára, hogy nagy tudású egyetemi tanárokkal, ismert költőkkel, írókkal találkozott nap-mint nap. Ez lehetett volna az irodalmi fejlődését megalapozó időszak. De nem így történt. „Származása” miatt eltanácsolták (tisztviselő apja, volt katonatiszt nevelőapa miatt). Vajon milyen lelki megpróbáltatást jelenthetett neki az egyetemi, irodalmi élet, tanulás helyett gyárban dolgozni? Verseket talán ekkor is írt, de ennek alig van nyoma.

1954-1962 januárig Kecskeméten élt. Itt már volt lehetősége kultúrával, irodalommal foglalkozni. A **Kiskunság** irodalmi folyóirat szerkesztője, majd a **Petőfi Népe** című napilap újságírója lett. Verseit mindkét helyen közölték. De 1956 őszén olyan verseket is írt, amelyeket tanácsosabb volt fiókba rejteni. Szerencsére ezek egy barna fedelű füzetben, ceruzával írt formában megmaradtak.

Az élete azonban olyan volt, mint egy libikóka: hol fent, hol lent. Mindenképpen változtatni akart. Visszavágyott szülőföldre: Hajdúszoboszlóra és Debrecenbe. Hiszen itt éltek szülei, az imádott Géza nagyapja és itt vártam rá én is.

1961-ben és 1962 januárjában megírta a két búcsúversét: *Ábránd* és *Haló ibolyák* címmel. Majd 1962. február 1-től új életet kezdett. Ezzel a költészetében is új korszak kezdődött. (33. o.)

HALÁSZ FERENC:***Váci Mihály és Bieliczky Joó Sándor költészetének közös vonásai*****Váci Mihály**

(1924.12.25. Nyíregyháza
1970.04.16. Hanoi, Vietnam)

Bieliczky Joó Sándor

(1929.12.12. Hajdúszoboszló
1983.05.08. Budapest)

Váci Mihály *A sokaság fia* (Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1970. Sajtó alá rendezte és utószóval ellátta Váci Mihályné) című kötetének és Bieliczky Joó Sándor „*Ez maradt belőlem ...*” című válogatott verseinek (2., bővített kiadás, Debrecen, 2013) anyaga alapján vállalkoztam arra, hogy a két poéta költészetét összehasonlítsam néhány közös témájukat figyelembe véve. Megfigyeltem, hogy a két alkotó rája jellemző stílusban, mégis hasonló érzellemmel mutatja be a hazai tájat, a rajta élő egyszerű dolgozó embereket, akik között gyakran tisztelettel és szeretettel ábrázolja a természettel harmóniában tevékenykedő szülőket és nagyszülőket. Mindkét lírikus nagy szeretettel ír az őket költői hivatásukban segítő, megértő lelki társról, a hitvesről, és szenvedélyesen vallanak belső lelki vívódásaikról, „a férfikor törvényéről”, a nemzeti közösség szolgálatáról.

Az összehasonlításhoz az adott ötletet, hogy olvastam Bieliczky Joó Sándor „*Első találkozásom Váci Mihállyal*” című cikkét, mely válogatott verseinek és írásainak kötetében jelent meg Budapesten 2008-ban, felesége, Buzás Éva kiadásában. (Az újságcikk először a Hajdú-Bihari Naplóban látott napvilágot 1970. december 23-án.) Sándor nagy tisztelettel ír a nála idősebb költőtársával való megismerkedéséről: „Kinyitotta a féltve őrzött füzetet, amelynek belső borítóján ez volt olvasható, *Váci Mihály versei*. Majd átszellemülten, belső tüztől égve olvasta költeményeit. A fiatal nyírségi tanító vallott a szerelemről, szülőföldjének szőke tájairól, a sívó homok emberének álmairól. Mind a ketten belemelegedtünk. Ő a versek pergő olvasásába, én pedig a költeményekből áradó, engem ért különböző hatásokba, s nem utolsó sorban a szépséget figyelő hallgatásba.” (126. o.) „Soha, senkinek nem mutatta meg rajtam kívül szanatóriumi *kötetét*” „Őrzöm barátságát, felejthetetlen emlékét, huszonkét évvel ezelőtt megformáltam magamnak később kiteljesülő emberi portréját.” (127.o.)

Mindkét költő írásaiban hangot kap a hazai táj szeretete, azzal a különbséggel, hogy Váci Mihály a Nyírség, Bieliczky Joó Sándor az Alföld poétája. Mivel Váci Nyíregyházán született, meglepő, de érthető, hogy azt „*Én szőke városom*”-nak nevezi:

„Szeretem lányos szeleid
 én szőke városom!
 kibontott hajú éjjeleid
 a felhő-vánkosokon;
 hullámzó szerelmeim ragyogását
 a szélrázta rozson.” (25.o.)

Ez a nyírfás, jegenyefás vidék erősítette benne a hazaszeretetet:

„Ez a táj tanított
 szeretni Hazát!
 Ez a por mutatott
 arányaidra – világ!” (25. o.)

„*A Sors ide viasszasodor*” – írja a vers végén, kifejezve a szülőföld iránti hűséget. Ezt az érzést szólaltatja meg „*Magasból, messziről*” vagy „*Jó nyomon*” című költeményében is többek között.

Bieliczky „*A puszták hegedűje*”-nek tekinti magát egyik versében:

*„barázdák kérge nevelt engem
fácán pirul bozótja havában
szilfa vagyok a nesz csillagában”* (231. o.)

A költeményben megemlíti az Alföldre jellemző akácos tanyákat, más versében a Debrecen határában elterülő *Hárfás Nagyerdőt*, vagy a Hajdúszoboszlón található Vénkertet. Sándor még számos lírai művében kifejezi hazaszeretét. Ilyen a „*Hazám*”, „*Az én hazám*”, a „*Leányfalui tájkép*”. Ha a költő Salzburgban tartózkodik, elfogja a honvágy. Ezt szólaltatja meg „*Hazám a táj*” című versében a felsorolás eszközével:

<i>„Hazám a táj s odamegyek</i>	<i>az Alföld akác-felhője</i>
<i>hol barátként vár engem</i>	<i>a rigók rikkanása</i>
<i>a Mátra szelíd szerelme</i>	<i>a puszták szikes bőre</i>
<i>a Bükk komorló kékje</i>	<i>a Daru-zug juhásza</i>
<i>a fenyők illatkeresztje</i>	<i>távoli szülővárosom</i>
<i>s kettejük fény-zenéje</i>	<i>dobogó közelsége</i>
	<i>sorsát sorsommá vállalom</i>
	<i>így vagyok csak egy véle.”</i> (226.o.)

A két lírikus ezekben a versekben egyszerű, közérthető stílusban, többnyire keresztrímes sorokban fejezi ki a hazai földhöz fűződő érzéseit. Így illik ehhez a témához.

A tájleíró versekben Petőfi óta gyakran ábrázolják a nép sarját is. Ezt teszi Váci is „a sokaság fia” „*A gond narkózisa*” című alkotásában:

*„A szülőket a szik-föld szikkasztotta,
a betegségre nem volt idejük.
Megkelt a Föld, - a kis cipócska, -
kidagasztotta nekünk a kezük.”* (34. o.)

„*Felismertem a járásáról*” című költeményében bemutatja, hogy a robotoló paraszt nem tagadhatja le, melyik vidékről jött:

„ - *Az ember bárhogya esküszik,
a port, sarat leverheti lábáról,
csizma, bakancs, s a bocskor eltűnik,
de pár lépés mindent elárul –
- mily tájon át jött, honnan érkezik,
s melyik égalj alá igyekszik.*” (36. o.)

Az „*Öreg ember tavaszá*”-ban így ábrázolja a szegény földművest:

„*Mélyről az úton, mint a barna sóhaj,
görnyedt ló, szekér, rajta egy öreg:
a gondok ráncos zsákja, bús batyu.
Keresztet vet a leszállás előtt.*” (33. o.)

Bieliczky „*Üzenet a Hajdúságnak*” című ódájában kifejti, hogy nem felejtí el, honnan származik és szolgálni akarja szülőföldjének népét:

„*Zsuppfedeles házak néma tüntetése
ez volt a nagyapád forró szívverése.
S hogy majd unokája széttöri a láncot
s szabad tűz köszönti a vén Hajdúságot.*” (37. o.)

„*Köszönöm a szidást Marjai Mártontól*” – írja, aki figyelmeztette erre a feladatra 1951-ben.

A „*Falusi kovácsok*”-ban 1963-ban már megmutatja a dolgozó emberek jövőjét:

„*céljuk, hitük lett az élet
összeszokott közösségek
már a falusi kovácsok
s kovácsolnak új világot.*” (112. o.)

Sándor az egyszerű dolgozók között gyakran megemlíti a szüleit és nagyszüleit is, így kifejezve az irántuk érzett szeretetét és háláját, összhangban a hazai táj megbecsülésével. Ezt az összetett érzést ábrázolja nagyon tömören „*Sarkcsillag-dallama*” című kis versében, melynek szokatlan szóösszetételei és alliterációi tükrözik az érzés mélységét:

„Tikkadt szépségű, barna Hajdúság
 szikes karjában ringott a bölcsőm,
 zsoltár-éneklő szülői jóság
 fény-szerelmében fogant jövőndőm.
 Kertünk végében bodza borongott,
 halk lombja sátrában hűsölt a nyár,
 az alkonyi bibliás akkordok
 Sarkcsillag–dallama lelkemre száll.” (262. o.)

„Anyám” című elégiája meghitt vallomás a „szülői jóságról”:

„Anyám lelkében mindig moccan	minden mozdulatában
valami jó,	én vagyok a gond
ötvenhat éve tiszta akár a kék ég,	mennyi munkát cipel a vállán
a frissen hullott hó,	s este amikor haját bont

és belenéz az öreg tükörbe
 apám leteszi az újságot
 tekintete anyámra szépül
 és elsiratja az ifjúságot.” (126. o.)

„A szenvedés örök nagy asszonya”-t is édesanyjáról írja. Anyai nagyapjáról, B. Nagy Géza hajdúszoboszlói tanítóról így emlékezik vissza „Nagyapám ölében (Gondolatok egy régi fénykép láttán)” című versében:

„Tuskó fejem mellkasán pihent meg,
 dobhártyámban zengett szíve hangja.
 Paizs-tenyere vállamon keringett,
 védett, égbolt-ölelésű karja.” (271. o.)

Róla írta még „Nagyapám” és „Nagyapám mesél” című írását is. „Nagyanyám” című elégiájában siratja el apai nagyanyját. Mindkét nagyanyjáról szeretettel ír egy-egy költeményben: „Emlékek Zsófi nagyanyámról”, „Irma nagyanyám”.

Váci Mihály is emléket állít szüleinek és nagyszüleinek. Erre jellemző példa „*Rövid életrajz*” című alkotása:

*„A nagyapám kocsis volt: átölelte
a jászolnál este a lovakat.
Egyszer a bársony-szügyü alkonyat
nyergébe szállt – s elkocogott a lelke
az égen úszó lágy boglyák alatt.
Apám esték lugasa alatt jöve
szemelgetett fürtös csillagokat.
Találkoztak a szerelem dűlőben,
s Anyámat onnan hazavitte ölben
csókok kibontott kényéje alatt.” (39. o.)*

Váci is kedvelte – Bieliczkyhez hasonlóan – az újszerű szóösszetételeket és költői jelzőket, melyekkel ennek a versnek is fokozta a hangulati hatását. „*Távolodón*” című költeményében a szülőktől való búcsúzás fájdalmát énekli meg:

<i>„Kigördül a szív:</i>	<i>Előbb eltűnik a</i>
<i>elviszi a vonat.</i>	<i>fény szemükön.</i>
<i>Anyám, apám áll az</i>	<i>S az se ragyog utánam:</i>
<i>ablak alatt.</i>	<i>ráncban a könny.</i>
<i>Pár méter, s nem látom</i>	<i>Arcuk is az estbe</i>
<i>bánatukat.</i>	<i>alkonyodik,</i>
	<i>csak fejfa-alakjuk</i>
	<i>tartja a kint.” (37. o.)</i>

Váci a hitveshez fűződő érzéseit is őszintén vallja meg. Ilyen például „*Aztán*” című kis műve:

„Emlékszel? *Aztán* milyen jó volt *S alvás előtt egymás ölében*
hozzád fordulni – és Te édes! – *még fészkelődni, s megfordulva*
hogyan doromboltál, hogyha csókot *fel-felkérdezni, félig ébren:*
súgtam égő füled tövéhez. „Szeretsz? Szeretsz még?!” – újra, újra.

Emlékszel? Engem elfeledhetsz.

De a percekre emlékezzél,
mikor odabújtál szívemhez
és magadról megfeledkeztél.” (189. o.)

Feleségéről írta még „*Minden térted*”, „*Elég volt!*”, „*Eretnek*”, „*Marinak*”, „*Rólad beszélek mindig*” című költeményét is.

Bieliczky is nyíltan megírta feleségéhez, Buzás Évához kapcsolódó nagy szerelmét.

Hogyan is történt a „sorsdöntő”, romantikus találkozásuk Hajdúszoboszlón? Éva ezt így írja le „*Én + Te = Mi*” című könyvében (Debrecen, 2012): „1956. augusztus 6-án frissen érettségizett leány voltam. Kinéztem az ablakon és az utca másik oldalán megláttam egy fiatalembert. A szívem megdobbant, mert éreztem, hogy ő lehet a számomra rendeltetett „nagy Ő”. Ösztönös érzéssel, megállíthatatlanul utána indultam.” A fogorvosnál találkoztak. Éva így folytatja: „Valami belső sugallatra akartam találkozni Vele, mintha tudtam volna, hogy az elhatározás egy életre eldönti sorsomat, sorsunkat.” (163. o.) „1962. december 12-én volt az esküvőnk Debrecenben.” (172. o.)

1962. novemberében, Hajdúszoboszlón írta Sándor „*Megtaláltalak kedvesem*” című költeményét ennek örömről:

„*Mennyi álomnak voltál* *szemed tavaszt ígérő*
kedves álma, *bóbitás varázsa*
hópihés teleknek *úgy nőtt köröttem, mint a fecskék*
fehér vallomása, *röpülni vágyó szárnya,*
zárt tüzeknek *új életem televényére vetítve*
lefojtott drága lángja, *bujkált szerelmed omló fénye,*
s míg dohogott *eddig csak ismertelek, ma megtaláltalak*
az öreg cserépkályha *s vagy napjaimban az örök béke.”* (92. o.)

Sándor számos szép írásában vallja meg őszinte, nagy szerelmét, melyeket nehéz lenne felsorolni. Az Éva születés- és névnapjára írt alkalmi versek közül csak az „Éva köszöntő”-t említem meg, melyben metaforák sorával fejezi ki, hogy mit jelent számára a felesége:

*„Te vagy a folyóm, tengerem
szelíd szél a nyírfás hegyen,
a puszták dalos magánya
sorsom zengő csalogánya
lobbanó örömöm, lelkem,
vers-tüzekként izzol bennem.”* (229. o.)

Utolsó szerelmes versei egyikében, a „Kalászos mezőkről” címűben így foglalja össze, hogy mit köszönhet Évának:

*„Csillagként gyúlt sorsomba
és azóta ragyogja életem partvidékét.”* (299. o.)

Sándor önmagáról is vall nem egy versében, melyekben az önbírálat hangja is megszólal. Ilyen a „Meditáció” is:

*„Belső világom tükörképét szeretném
ráncba szedni. A hömpölygő, áradó
feszültségnek higgadt értelmet adni
friss hangú gondolat-szirénákkal.”* ((298. o.)

„A férfikor törvényé”-ben ezt írja: „Ne csak papold - / tanulj meg tenni másokért ...” (137. o.)

A „Szeretnék szépen ... - Férfivers!” címűben így összegez:

*„Nem voltam s nem vagyok búimádó
de érző sorsom sok-mindent látó.”* ((303. o.)

Váci jellemzi magát „Mint a tenger” című elégiájában:

*„Tiszta vagyok, keserű, mint a tenger,
telve mérgekkel, viharokkal,
minden parton zúzom a homlokom,
világot faldosok, habzsolom önmagam.”* (277. o.)

Hasonlóképpen nyilatkozik sorsáról az „*Isten után*” címűben:

*„Nem szeretett senki ilyen
magányból mindenkre vágyva,
és ennyi szerelemben még senkisé
maradt ennyire árva.”* (258. o.)

Mindkét poéta megfogalmazza magának költői hitvallását. „*Tenni és írni úgy érdemes:*

- nem várni, hogy az lesz az érdemed” (9. o.) - írja Váci „*Alkotás*” című versében, melyben azt is megvallja, hogy a versírás önmagával való viaskodást is jelent:

*„Míg nincs – kíméletlen zsarnokom,
s ha kész – ellene lázadokom.”* (10. o.)

„*Köszönts rám vers*” című ódájában írja le feladatát:

*„Sokan élnek itt lehajtott fejjel:
- az ő arcukat emelem fel arcomon.
Sokan harapnak ajkukba közöttünk:
- azok helyett nyitom ki én a számat.
Sokan görnyednek alázatos robot ritmusában:
- kell hogy valaki közülük felálljon egyszer. (20. o.)
S mindehhez te adtál erőt
vers – köszönts hát itt is.”* (21. o.)

A közösséget akarja szolgálni Bieliczky is a már korábban említett „*Üzenet a Hajdúságnak*” című vers tanúsága szerint. Szerinte is a versírás belső harcot jelent számára, ahogy a „*Bennük élek*”-ben írja: „ *egymással vagyunk szenvedélyek*

*ha lefekszem belém sajognak
fellege vagyok villámoknak
s addig dörögnek vérzőn bennem
míg szivárvány leng az egeken.”* (214. o.)

A két költőnek a felsoroltakon kívül vannak még közös témáik. Ilyen például a kirándulások, utazások, üdülések élményének feldolgozása, a kispolgárok és kritikusok iránti ellenszenv, a gyermekek szeretete, a „*Jövőbe néző gondolataink*” (Bieliczky), „*Az ember néz, néz ...*” (Váci) és még mások. Ezeket meg lehet ismerni az említett kötetekben.

A két lírikus sorsa is kibontakozik ezekben a könyvekben, melynek vannak hasonló és eltérő vonásai. Mindketten megismerték az egyszerű, dolgozó emberek életét; sokat betegeskedtek fiatal koruktól kezdve és súlyos betegségben haltak meg viszonylag fiatalon; a lírai verseken kívül publicisztikai cikkeket is írtak; alkotó tevékenységükhöz sok segítséget kaptak feleségüktől.

Nagy eltérés sorsukban, hogy Váci több elismerést és díjat kapott munkásságáért, több kötete jelent meg, országosan ismert és népszerű költő lett és országgyűlési képviselőnek választották. Bieliczkyné véleménye róla: „Korábban a túlzott ajnározás, később pedig az egyszerűsítés igazságtalansága miatt nem volt helyén a költészete. Halála után azonban a rajongás és az elutasítás között talán beáll az egyensúly. „*Az én szőke városom*” című versét 1987. és 2013. április 11.-én a Költészet napján, a nyíregyházi sportcsarnokban csaknem két ezren szavalták egyszerre. (Internet: *Versmondási Rekord kísérlet*) A költő tehát versein keresztül tovább él.”

Bieliczky életében kevés elismerést kapott és egy kötete sem jelent meg. Buzás Éva most arra törekszik, hogy egyre többen ismerjék meg férje munkásságát Hajdúszoboszlón.

Az általa létrehozott baráti társaságon kívül népszerűsíti a *Hajdúszoboszló* című lap, a *Szókimondó* című folyóirat és a műveinek megjelenése Éva gondozásában.

Lassan valóra válik Sándor kérése: „*Tied a vers velem együtt. Vigyázz ránk, őrizz minket!*”

(2013. október 16.) (Szókimondó, 2014. január)

Nyíregyháza

Hajdúszoboszló

1./ EGRI LÁSZLÓ: BIELICZKY JOÓ SÁNDOR tájköltészetének főbb jellemzői

A természeti képek lírai megjelenítése a magyar irodalom folyton visszatérő és megújuló szegmense. Számos költő életpályájának meghatározó elemévé vált tájverseinek csoportja. Bieliczky Joó Sándor (1929-1983) a XX. századi modern magyar líra alkotója volt. Költői munkásságának tanulmányozása során arra a megállapításra jutottam, hogy a tájköltészet, mint jól körülhatárolható tematikus egység jelentős szerepet töltött be irodalmi nyelvezetében. Az állítás számos példával prezentálható, jelen tanulmány néhány kiragadott versen keresztül kívánja bemutatni Bieliczky tájábrázolásának főbb jellegzetességeit. A teljes tájköltészet részletes elemzésére vállalkozni merész feladat, írásom erre nem is tesz kísérletet. A tájversek Bieliczky költészetében rendkívül komplex és egymáshoz több szállal kötődő szoros egységet alkotnak. Tájleírásaiban főként a hajdúsági és mátrai vidékek kaptak fontos szerepet.

A tájversek évszakábrázolásaiban sajátos polifonikus jellegzetességek figyelhetők meg. A tavaszi táj alapvetően a remény, az újjáéledés, egy új kezdet szimbólumaként jelenik meg a magyar költészetben. Ez tapasztalható Bieliczky írásainak egy részében is. *Tavaszdik* című versében új tavaszcól, szántóföldek mélyhúsú ajkáról, zöldellő vetésről és kézománcú égről ír. Ezek a képek beilleszthetők a tavaszi újjászületés jelképrendszerébe. Több versében azonban a tavaszi táj megjelenítése komoly társadalmi üzenetértékkel is telítődik. *Áprilisi holdvilág* című munkájában így írt:

*„Nem az én versem ez
hanem az emberiség üzenete
a béke dalnoka
játssza melódiáit
s a tetterős férfikéz
vési papírra
győzelmes korunk
szívemarkoló ígét.” (66.o.)*

A tavasz, mint a béke hírnöke, egy nyugalmas állapot iránti vágy van jelen, amely az emberiségnek címzett üzenetként értelmezhető. Versének tettekre mozgósító felhívása is nyilvánvalóvá válik.

Cserezhnyéskertben címet viselő alkotása is túlmutat a hagyományos tájpoézis jellegzetességein. A sorokba rejtve komoly értékítéletek hangzanak el. Nem beszélhetünk pusztán tájbrázolásról, hiszen kardinális szerepet tölt be a versben a munka értékének kiemelése, a tettek fontosságának hangsúlyozása. Ehhez nyújt kiváló alapot a munkásréteg többszöri megemlézése. Bieliczky verseire egyébként is jellemző a szegény rétegekkel való szolidaritás vállalása.

Viszonylag ritka megoldásnak számít az irodalomban a tavasz és az elmúlás képeinek szintézise. Bieliczky költői világában ezt is nyomon követhetjük *Ibolyák* című írásában:

*„Nem várok én már semmit a tavasztól
mert érettem a halál úrfi zakatol,
s kék ibolyavirágok Isten véletek,
Tőletek én messze, másba révedek.” (30.o.)*

Mindez kissé komor hangvételt kölcsönöz egy olyan alkotásnak, amelyben meghatározó szerepet tölt be a tavasz megjelenítése. A lírai én úgy érzi, hogy képtelen kiszakadni a tavaszt megelőző tél rabságából, amely könnyen összekapcsolható az elmúlás gondolatával.

A tájversekben megjelenő virágmotívumok is rendkívül színes költői világról árulkodnak. *Április* című alkotásában zöldülő levelek, a tavasz virágvonata, fehér orgonák fürtös mécsei vannak jelen, amelyek a nyárelő idillikusságának összetevői.

Haló Ibolyák című búcsúkölteményében viszont a rezignált, lemondó, kiábrándult hangnem válik uralkodóvá:

*„Bennem fáradtál meg – mihaszna volt?
megdermedt emlék minden perc velem
szívünkben a vágy vad rizlingje forrt
és fojtott vád lett már a szerelem.
(...) Még akkor vívtuk álmunk igazát
vakon, reszketően hittünk a szónak
ezüst hajnalban haló ibolyák
lettünk, rézbe vésett kihűlt szózat” (80.o.)*

A vers végi soráthajlás különös megtörtséget kölcsönöz az írásnak. A fáradtál, megdermedt, fojtott, haló, kihűlt szavak negatív hangulatot árasztanak, ezáltal sejtelmes borongósságba taszítva a költeményt.

Bieliczky tájverseiben gyakran visszatérő elem az ibolyavirág. Ez legtöbbször a tavaszi táj járulékos természeti eleme, olykor pedig a vágyak megtestesülésének szimbóluma, a reménykedés költői eszköze. Szintén több versében fellelhető a fa természeti képe (*Ének a szilvafa alatt, Lombok alatt*), ami általában menedékként, elmélkedési központként funkcionál a lírai én számára.

A nyári vidékeket megjelenítő versek szintén nagy szerepet kapnak Bieliczky Joó Sándor tájköltészetében. Ezek az írások hű képet adnak a paraszti társadalmi réteg életmódjáról is, ugyanis e versek gyakori színtere a nyári mező, a paraszti munkavégzés fő helyszíne.

Ezen a ponton tetten érhetőek a paraszti életformával való azonosulások. *Gondolatok a határban* című szerzeményében ez markánsan kirajzolódik. A táj mozgalmasságát emeli ki a költő, megjelennek a búza betakarítás képei. Teljesen más szemszögből közelíti meg a pusztai táj ábrázolását *Hajnal a pusztán* című alkotásában. Ebben a versében a pusztai csendes, visszahúzódó elmélkedés háborítatlan terepeként tárul az olvasó elé. A korábban ábrázolt élenkségnek itt már alig láthatjuk nyomát. A mozgalmasság hiányához hozzájárul, hogy utóbbi vers a tájat az őszi-téli időszakban szemléli egy hajnali időpontban megragadva.

Az ősz szintén több helyen előfordul Bieliczky tájábrázolásaiban. Az őszhöz kapcsolódó műveiben sok esetben fordulnak elő a szüret képi megjelenítései (*Szüreti kívánság*, *Szüreti nóta*, *Ősz* című versek). Ezek a költemények főként a kecskeméti korszak szülöttei. Az ősz gyakorta az érett férfi szimbólumaként kap nála szerepet. *Üres az őszi kerti pad* címet viselő költeményében az idő múlását, az öregedés visszafordíthatatlan folyamatát érzékelteti az őszi táj által:

*"Üres az őszi kerti pad,
az évek vállamra hullanak.
(...) A gesztenyét már leszedték,
Kopár törzse itt maradt vendég." (73.o.)*

Az őszhöz kapcsolódó elmúlás gondolatai ugyanakkor nem folytatódnak, hanem átveszi helyét a szerelem érzésének hangulatvilága. Az ősz a természetet sújtja, a lírai én szívében a szerelem nyara ég. Ezzel az ellentmondással feszültséget kelt a verssorokban is:

*"Ám szívünkben nincs ősz soha,
mert szerelem patakja mossa,
partjainak érző medrét." (73.o.)*

A téli táj ábrázolása során szintén kettősség figyelhető meg Bieliczky költői nyelvezetében. *Téli reggel* című írása bővelkedik a táj haláltusájának képeiben. A sorok az ürességet, a reményvesztettséget is egyértelműen magukban hordozzák:

*(...) egy varjúcsapat fekete kedvvel
borzolja tollát s fagyott reménnyel
toporog lomhán, éhesen károg
nem talál semmit, üres az árok. (178.o.)*

A jelzők, az igék, a főnevek egységesen arra utalnak, hogy a költemény ezen részében az enyészet válik uralkodóvá.

Hóvirág (1971) című versében ugyancsak a téli táj ábrázolása történik meg, mégis más jelentéstartalommal bír, mint a *Téli reggel*. Itt már a küszöbön álló tavasz magában hordozza a feléledés, a remények újjáéledésének lehetőségét is:

„Már kinyílt a hóvirág
zöld tűzben fehér világ
fagyot tűrő levelek
között az élet lebeg,, (192.o.)

Az évszakok mellett a különböző napszakok is lényeges szerepet játszanak Bieliczky költészetében. A többször megemlített hajnal leginkább az elmélkedés, a csendes magány terepe impresszionista köntösbe bújtatva (*Hajnali gondolatok* című vers). A naplemente pedig néhol létösszegző tartalommal kapcsolódik össze, felidézve a gyermekkor történeteit. *Naplemente a Vénkertben* című verse igen sokrétű munka. A hajdúsági táj ábrázolásán túl előbukkan benne a konkretizált szerelem is, melynek során szíve választottját, Évát nevének szólítja:

(...) koronázhattam meg
életem kincsét megtalált örökkévalóságom
örömöm drága királynőjét,
Évát, hitem biztatóját, az engem
bátorító örök szerelmet.” (85.o.)

Bieliczky tájköltészetében a pusztai vidékeken túl a vízparti táj ábrázolása is külön tematikus egységként kezelhető. Petőfihez és Juhász Gyulához hasonlóan nála is centrumba került a tiszai vidék megjelenítése. A Tiszához kötődő emlékeit mutatja be *Tiszamenti emlék* című írásában, amelyben a visszatekintő emlékezés helyenként népi motívumokkal egészül ki:

„Mint buja parasztlány vad mosolya
csillan a vízben a fűzfák haja.” (34.o.)

Mindemellett ezen versében találkozhatunk a hangnem komorrá válásával is:

„Emlékem hídjáról visszanézek,
 égő sövénnel menekült az élet
 negyvennégy őszén dögkeselyű had
 tépázta az élő-halottakat.
 (...)Moccant a komp és nyekkent a folyó
 felzúgott a gályarab induló.” (34.o.)

A fenti sorokban tájversbe burkolózva bukkannak elő a háború borzalmaira utaló kifejezések. A menekülés, a dögkeselyű had, az élőhalottak és a rabság egyaránt bús, melankolikus hangnemet kölcsönöznek az írásműnek. A vergődés és a nekifeszülés kétségbeesett erőfeszítésre utaló kifejezések.

A *Tóparton* című szerzemény ellenben teljesen más hangulatvilággal dolgozik. A táj alig változott az előbbi költeményhez képest, az érzelmek világa viszont jelentősen átalakult. Itt a nyár, a szerelem mély gondolatvilága rajzolódik ki:

"Napfénye lettél életemnek,
 friss sóhaja tavaszomnak,
 kiáltó mindenségem a
 messzeségben,
 megtalált közelsége szerelmemnek."
 (...) *Veled megtaláltam s Benned*
 elhintettem szerelmem freskóját,
 amit kettőnk egére
 festett a legvarázslatosabb művész:
 a szerelem.” (82.o.)

A „Veled, Benned” szavak kiemelt szerepei egészen bensőséges érzelmekről tanúskodnak, a dal szó és a gyümölcsök megjelenő képei idilli környezetet teremtenek.

A tó éneke címet viselő írásban a helyszín (Hortobágyi Halastó) és a szerelem tárgya is konkretizálódik, a tó állandósága kiválóan állítható párhuzamba a szerelem maradandóságával:

*„Egy lány szívéből gyúlt az ezer dallam
s a tó vizéből kráterként kitört.
Add oh sors, hogy még sokáig halljam
Évám hangját, e drágán fénylő tört., (90.o.)*

Rendkívül részletes, a táj elemeit aprólékosan bemutató leírásokkal találkozhatunk a mátrai vidékeket ábrázoló írásokban (*Mátrai reggel, Mátrai ősz, Égő csönddel, Búcsú a Szalajka völgytől*). *Mátrai reggel* című alkotásában nyilvánvalóvá válik a mátrai tájhoz való erős, több szálú kötődése. A részletes természetábrázolás (méhek, margaréta, hegyi patak, fenyőerdők) hűen adja vissza a táj alapvető jellegzetességeit. A Mátra a lírai én számára olyan kedves helyszínként jelenik meg, mint egy hosszú időn át gondosan dédelgetett kincs:

*"oly telt-keblű most a Mátra
mint a mesék kincses-tára
aranyfésű hull a tájra
s fészülködik már a Mátra. " (36.o.)*

Bieliczky Joó Sándor Hajdúszoboszlón született, ifjúkori emlékei a hajdúsági várost emelték tájábrázolásának egyik meghatározó szereplőjévé. Verseinek jelentős hányada tárja elénk a vidék jellegzetességeit. *Vágyakozás a szülőföldre* című alkotása egy fővárosból történő lelki visszatekintés. Ebből a szempontból párhuzamba állítható Petőfi Sándor *Kiskunság* című költeményével, amely szintén egy Pestről kiinduló felelevenítése a szeretett tájnak:

*"Innen Budapestről sokszor vágyom hozzád,
hogy megfogd a kezem, mint gyermekét a dajka" (39.o.)*

Egészen mély, már-már családi kötelék fűzi a költőt az általa felidézett vidékhez. Az *Üzenet a Hajdúságnak* című költemény episztolaként is olvasható, amelyben a táj élő személyként kerül megszólításra. Ez a megszemélyesítés a költő és a táj közötti kapcsolat szorosságáról árulkodik. Többször is alkalmazza Bieliczky a tűz motívumait, ami a szeretet és a lángoló érzelmek népies stílusú jelképeként értelmezhető:

*"Szép szülőföldemnek lelkiismerete,
sziporkázó tüzet gyújtott a szívembe" (37.o.)*

Intenzív és nagyszámú emlékképek sorjáznak a Hajdúszoboszlóhoz köthető művekben, amelyek által mozgóvá, élővé válik a megidézett táj. A *Hazamegyek* című versében szintén jelentős szerep hárul a visszatekintő elmélkedésre és a vidékhez kötődő mély érzelmekre:

*"Hazamegyek a szülőfalumba
részből még gyorsvonat is futja.
Régen láttam megőszült apámat
s a zöldellő hajdúsági tájat.
Rég hallottam akác susogását,
elfelejtem Hűse Bálint házát.
A kanyargó Kösely folyó színét
Orbán Zsóka tréfás zsémbelését." (45.o.)*

Bieliczky Joó Sándor olyan összetett tájbrázolási rendszert alkalmazott verseiben, amelyekben jól megférnek egymás mellett a szöges ellentétben álló motívumok, érzelmek, a különböző hangulatvilágok. Ez a kettősség teszi tájverseit sokoldalúan értelmezhető alkotásokká, amelyek további elemzésekre kifejezetten alkalmasak lehetnek.

(2016. 08. 07.) (Szókimondó, 2016. augusztus)

Forrás: Bieliczky Joó Sándor: „Ez maradt belőlem...”. *Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.*

Válogatta: Bieliczkyné Buzás Éva. 2013.

2./ Egri László: „Nyomod van bennem”, Bieliczky Joó Sándor szerelmi költészetének értelmezése

„Rád terítem tekintetem úgy vigyázlak szerelmesen.”

(Bieliczky Joó Sándor)

Bieliczky Joó Sándor (1929-1983) költő, újságíró, a XX. századi modern magyar líra sokrétű alkotója. Költeményeinek jelentős része a szerelmi költészet témakörébe sorolható. Tájversei mellett a szerelmi költemények is jól körülhatárolható, komplex tematikus egységet alkotnak az életművön belül. A szerelmes költészet egyébként is hálás téma az irodalom kutatók számára, lévén ezen verscsoport jelentős számot képvisel az egyes költők életművein belül.

Bieliczky Joó Sándor szerelmi életéről bőséges forrásként szolgál feleségének, Bieliczkyné Buzás Évának önelemző életrajzi visszatekintése (Én+Te=Mí, Bieliczkyné Buzás Éva krónikája). Ez alapján egy letisztult, tradicionális szerelmi kapcsolat körvonalai rajzolódnak ki, amely kiváló táptalaja az analizáló értelmezéseknek.

A szerelem érzése Bieliczky egész életének egyik legmeghatározóbb impressziójává vált. Számos szerzeményében tetten érhetőek a mély emberi érzelmek, a másikkal való kötődés erőteljes lírai képei.

Bieliczky szerelmi verseinek két nagyobb csoportja különíthető el. Korai alkotásainak pattogó, ritmusos, rokokósan játékos stílusát és a lángoló érzelmek megjelenítését idővel felváltják az emlékekbe kapaszkodó nyugodt szemlélődés képei. Nem beszélhetünk nála rezignációról, sem bús, beteljesületlen szerelemről. Romantikus érzelmi világában az útkeresés nem játszott meghatározó szerepet, sokkal inkább beszélhetünk konvencionális érzelmi állapotok ábrázolásáról, a boldogság mellett való töretlen elkötelezettségről. Szerelmi költeményeinek uralkodó érzelmei a feltétel nélküli ragaszkodás, a párja iránti rajongás és a feloldhatatlan összetartozás.

Bieliczky Joó Sándor korai szerelmes versei közé sorolhatóak többek között az *Újhelyi emlék*, az *Ének a szilvafa alatt*, a *Karácsonyvárás*, a *Felhők* és a *Vallomás* című írások. Ezen alkotások az 1960-as évek szülöttei. A művek közös hangulati vonásai, hogy megjelenítik a fiatal férfi heves érzelmeit és a forrón lángoló szerelmes lélek érzelemvilágát.

Fiatalos vehemenciával viszonyul az egyik legnemesebb emberi érzés felé. Számára a szerelem nem más, mint a beteljesült boldogság, a gondtalanság idilli színhelye.

1962-es *Újhelyi emlék* című költeményében pontosan nem konkretizálódik szerelmének tárgya, csupán sejthető, hogy ki a vallomás címzettje. A szeretet helyenként rajongásba csap át. A tavasz, mint a remény, az új ígéretek és az élet szimbóluma jelentős szerepet kap a vonzalom képének ábrázolásában. Szintén a tavaszba kapaszkodik a poéta *Szép szelíd szerelmet* címet viselő művében, de a jelenség példák hosszú sorával folytatható lenne.

A lírai én az emlékezés homályába kapaszkodva idézi fel a poéma által megjelenített gazdag érzelmi világot. A megnyugtató természeti képek kiváló eszközként szolgálnak a lírai én „lelki mezejének” megjelenítéséhez. Mozgalmas, gazdag környezet, ezáltal változatos érzelmi világ tárul az olvasó lelki szemei elé:

*„Volt tanárom, s újhelyi hegyek,
fűdárdák között bujkáló
hegyi patakok,
zengő búzatáblák
szabad dalolású bálterme (...)” (82.o.)*

Bieliczky szerelmi alkotásaiban több alkalommal is megvalósul a természet és a lángoló érzelmek szoros szintézise. *Ének a szilvafa alatt* című versének címe is erre a jelenségre utal. Ezen művében a központi elem a szilvafa, amely a reményekkel teli, türelmetlen várakozást jelképezi.

*„s én állok az őszi szilvafa alatt
és várom a kedvest
fecskeszárnyú gondolataimmal,
ha nincs velem,
a búcsú és a messzeség
óráit élem ” (88.o.)*

A költeményben megjelenő búcsú, messzeség kifejezések a vágyakozó szerelem képét jelenítik meg. Egy olyan érzést, amely képtelen áthidalni a szerelmesek közötti fizikai távolságot, így kénytelen a sóvárgásba menekülni.

Több alkalommal hangsúlyozza a lírai én az egyedüllét okozta megpróbáltatásokat, a szeretett egyén kínzó hiánya miatt kialakuló lelki tipródásokat.

*(...) „egyedül vagyok milliók között,
nem érzem a szépség erejét,
az élet kínálkozó jóságát,
az órák lüktetésében
a holnapot zengő perceket
fáradtnak és ernyedtnak érzem.” (88.o)*

Az írás első felében a magány és a vágyakozás kettőssége határozza meg a hangulatot. A műalkotás második szakasza a „ha feltűnik előttem” kijelentéssel veszi kezdetét. A távolinak tűnő vágyak fizikai testet öltenek a kedves alakjának megjelenítésével. A lobbantó láng népies kifejezése heves érzelmi fellángolásra utal az imádat tárgyának felbukkanása során.

A költemény zárlatában megszólításra kerül Éva, a szerelem központi alakja. A mindent, mindenkit feledék kijelentések az egész világmindenség elé helyezi a szeretett nőt. Mintegy zárásként is értelmezhetőek ezek a szavak, egy korábbi életszakasz befejezését, egyben egy új fejezet megnyitását. Egy olyan új periódus elindulását, amelyben a vonzódás válik az uralkodó érzéssé, a férfi életének központi elemévé. A feledhetetlen szó az érzelmek el nem múlásának állapotát rögzíti, mintegy köbe vésve az erőteljes ragaszkodás aktusát.

*„mindent, mindenkit feledék,
csak őt nem,
mert Éva örökké feledhetetlen.” (88.o.)*

Érdekes költői vállalkozás bontakozik ki a *Karácsonyvárás* című szerzeményéből. A karácsony meghittsége és a szerelmi vágy érzései kapcsolódnak össze. Ez egymáshoz közel álló érzelmi töltöttséggel rendelkező esemény, illetve érzet. A lírai én a téli időszakban a nyári évszakra asszociál. Nem képes, nem akarja a tél által szimbolizált elmúlást elfogadni. Ragaszkodik az élettel teli táj megjelenítéséhez, s mindez komoly érzelmi fellángolással párosul.

Ismét Éva kerül megszólításra, akit beteljesült álomként, örök nyárként, illetve fényként aposztrofál.

Csupa olyan pozitív hangulatú kifejezés tömörítődik a sorokba, amelyek már-már gyermeki ragaszkodással párosulnak. Ez a mély lojalitás gyakran csap át rajongásba. Félve őrzött karácsonyi ajándékként tekint a nőre, aki lelkébe örök nyarat képes varázsolni a zúzmarás tél időszakában is. Mindezzel komoly ellentét képződik a vers soraiban, szembe állítva a külső, rideg környezetet és a belső, lelki melegséget. A szerelem kezdetének pontos időpontja is meghatározásra kerül:

*„Négy éve már – Karácsony volt éppen
várokozató csönd lapult az utcaszélen
hajszolt a szívem, új utakra térjek (...)
Négy éve már annak, Karácsony volt éppen,
nevét énekelte minden szívverésem, (...)
Te vagy kicsi Évám, négy éve most éppen,
beteljesült álmom fohása a télben.” (96.o.)*

– írja Bieliczky 1962-es alkotásában.

Bieliczky Joó Sándor *Vallomás* című verse szerelmi költészetének egyik karakteres csúcspontja. Negatív jellegű utalások teszik az alkotást feszítetté, lüktetővé. A lírai én önvallomásával indulnak a gondolatfolyamok. Az élet gondjai nehezítik mindennapi boldogulását:

*„Gondokban élek, minek titkoljam,
szeretném őket az utcán hagyni (...)
Napi gondjaimban sem feledkezem
meg Rólad. ” (108.o.)*

A gondok, gondjaim szavak gyakori ismétlődései komoly lelki tipródásokra engednek következtetni. Ebben a nehéz helyzetben azonban nincs egyedül. Megbízható segítőt, kapaszkodót rendelt mellé a sors, aki az élet által gerjesztett sötét hullámokat is megszelídíti:

*„Velem küzdesz a még békésebb
 és nyugalmasabb órákért,
 holnapokért
 és a nekünk hajnalodó évtizedekért ...
 Mert gondjaimban
 ott talállok az örömök és győztes tettek
 minden napjában (...)
 Te vagy hazatértem után
 a vigasztalás
 és gondjaim Benned csitulnak el,
 mint vihar után a Tisza hullámai .” (108.o.)*

Az egyedül viselt megpróbáltatásokból így rajzolódik ki egy közösen vállalt sors. A Velem kifejezésbe vetett erős hit ad értelmet a további küzdelmeknek. A *Vallomás* című írás ars poeticaként is értelmezhető, hiszen további célokat, munkakedvet ad a lírai én számára a rá találó szerelem érzete.

Sokkal szelídebb, hétköznapiabb szerelemet jelenít meg a *Kergetőzés* című szerzemény, amely már címében is játékos könnyedségre enged következtetni. A versből hiányoznak a *Vallomásból* kirajzolódó keserű pillanatok. A rövid terjedelem, a pattogó ritmikusság egyaránt fokozzák a kacér játékosságot. Egy idilli kép uralkodik az egész költeményen. Lombok hús ágai, mindent beterítő üde virágillat teszi a poémát fesztelen alkotássá. A költő szerelmének féltő óvása van jelen, párjára mint fészket kereső madárkára tekint, kinek menedékét a lírai én óvó karjai jelentik.

*karom fészek Te kis madár
 repülj bele melegébe (...) „állj meg,
 állj meg, ne rohanj már
 ölelésem örvényébe
 pihend ki a fáradalmad,
 kettőnket a dal takargat ...” (127.o.)*

Szintén a játékos üdeség és az idilli jelenetek sora formálja *Patak vizébe mártalak* című írását. A debreceni nyárban írt műalkotásnak a helyszíne ismét egy romantikus színtér, a csörgedező patak által átszelt vidék. Ebben az élethelyzetben a poéta gyönyörködik fürdőző kedvesében. Szerelme, Éva szinte eggyé válik a szivárványosan ragyogó patak habjaival. Az ember és a természet szoros közelsége önfeledten derűs hangulatot árasztanak.

Bieliczky Joó Sándor kései szerelmi költészetének ékes darabja *Két évtized köteléke* című összegző verse, amely 1981-ben íródott. Ebben már némiképp háttérbe szorul a lángoló vehemencia és az üde játékoság. Ezek helyét már sokkal inkább átveszi a közös visszatekintés, a kapcsolat értékelésének mozzanata. A mű elején szereplő összeköltözés szó szoros kapocsként funkcionál az alkotásban, az érzelmi kötelék erősségét hivatott hangsúlyozni. A földi boldogság megtalálását elégedetten értékeli a lírikus:

„Az ég alatt s a föld között
a sorsunk összeköltözött.
Hátra nézünk mosolyogva
ránk borong a tölgyek odva.” (296.o.)

Az öregség, az idő múlásának érzékeltetései komoly hangulatot kölcsönöznek az írásműnek. Több helyen is történnek utalások az idő visszafordíthatatlan múlására:

„Azóta fonnyadt öregség
roppantja a fák gerincét.
Csokrokban ülő hóvirág
szemérmes csendjét szórta ránk. (...)
most emlékeinkben érzünk,
minden elmúlt, megtett évet
sorsébredtő messzeséget.” (296.o.)

A „húsz éve, röpítő szelek” kifejezések szintén az együtt eltöltött idő előrehaladásának ábrázolását szolgálják. Az emlékezésbe, a felidézett időkbe kapaszkodik a lírai én. A két évtized alatt a fiatalos lendület sok szempontból békés szemlélődésbe csapott át.

Ez a szemlélődés azonban nem nélkülözi a boldogságot. Kapcsolatuknak továbbra is van „jövőnkbe vibráló lángja”.

Szintén az érett kori szerelmet állítja középpontba Bieliczky *Kalászos mezőkről* című írásában. A táj itt is komoly szimbolikával bír. Újra megjeleníti a derűs nyár időszakát, amellyel ifjabb kori élményeire utal. Ebben a versben a szülőföld is részesévé válik a szeretet terepének:

*„Lelke kalászos mezőkről
költözött belém,
arról a tájról, ahol marhahajcsár
őseink Bocskai vitézeivé szelídültek.” (299.o.)*

Ezek a sorok egyértelműen Hajdúszoboszlóra tett utalások. A Hajdúság Sándor és Éva szerelmi kapcsolatának központi helyszíne volt, ezért is elkerülhetetlen megjelenése a szerelmi költészet tárgykörében.

Ellentétként az alvás és az ébredés mozzanatait tárják elénk Bieliczky sorai. Az alvás a megnyugvó, állandósult szerelem jelentését hordozza magában. Egy békésen szemlélődő lírai én képét mutatja, amint kedvese alvásában gyönyörködik, abban lelki békét lelve. Az alvó nő képe segíti hozzá a költőt az emlékek újbóli felidézéséhez:

*„Álmodó csend-nyugalmában
festem magamnak modelljét.
Teste megőrizte lányos sugárzását
karcsú szellők nyújtóznak bőrén
s a fény szeplő-gyöngyöket perget
arcára.” (299.o.)*

A vers végén szerepet kap az ébredés momentuma. Ez szintén hozzásegíti a lírai ént az emlékek további felidézéséhez. Így az alvás és az ébredés ellentétes jelentéstartalmuk ellenére ugyanazt a funkciót töltik be a költeményben. Hozzájárulnak az emlékképek kirajzolódásához, egy bensőséges múltidézéshez.

Összességében kijelenthető, hogy a szerelem és a táj Bieliczky verseiben intenzíven összefonódnak egymással, táplálkoznak egymásból.

A szerelmi költészet gyakran alkalmazott motívumai az idő, a csillag, a fény, a dal és a tavaszi, illetve nyári természet. Ezek időről-időre visszatérő meghatározó kohéziós elemei a költeményeknek. A szerelmi versek hangulatába alkalmanként beférkőznek az élet megpróbáltatásai, a hétköznapi problémái is. Mindezeket azonban sikeresen szorítja perifériára az a szoros érzelmi kötelék, amely Évát és Sándort egy párrá kovácsolta évtizedeken keresztül.

Forrás: Bieliczky Joó Sándor: „Ez maradt belőlem...”. *Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.*

3./ EGRI LÁSZLÓ: POLITIKAI ÚTKERESÉS BIELICZKY JOÓ SÁNDOR LÍRAI VILÁGÁBAN

„*Nem huny ki soha szívükből a hála: Véretekől sarjad népünk szabadsága!*”

(Bieliczky Joó Sándor: Márványba vésve)

Bieliczky Joó Sándor (1929-1983) életútját számos politikai változás övezte. A magyar- és világirodalomban gyakran előforduló jelenség, hogy a költők verseiben megjelennek mindazon politikai gondolatok, amelyek az adott politikai rendszerrel való azonosulás vagy az elutasítás érzéseiből fakadnak.

Bieliczky Joó Sándor 1929-ben, vészterhes időkben látta meg a napvilágot. Az Amerikai Egyesült Államokból ekkor bontakozott ki a nagy gazdasági világválság, amely Európa több államának gazdasági stabilitását alapjaiban rengette meg. Magyarországon az 1930-as évek első felében jelentkeztek intenzíven a válság tünetei.

Bieliczky gyermekként megélte a II. világháború (1939-1945) katasztrófáját a nyilas rémuralommal együtt, illetve a szovjet csapatok Magyarországra való betörését is. Már fiatal felnőttként részese volt életének a Rákosi-rendszer keménykezű diktatúrája, amely totális rendszerként az emberek mindennapjaiba, magánéletébe is aktívan beavatkozott, erőszakos eszközökkel terjesztve a kommunizmus ideológiáját. Bieliczky Joó Sándor már érett férfiként volt tanúja a Kádár-korszaknak nevezett szocialista rendszer kiépülésének. Jól látható, hogy egymással szöges ellentétben álló rendszerek váltakozása kísérte végig a költő életét. A keresztény-nemzeti eszmét képviselő Horthy-korszakot rövid időre szélsőjobboldali nacionalista rendszer váltotta fel, majd egy szélsőbaloldali politikai fordulat határozta meg több évtizeden át az ország sorsát.

Bieliczky Joó Sándor 1940-es évekből származó korai költeményeiben a lírai én gyakorta tűnik fel vallásos szövegkörnyezetben. Ezen versek erős nemzeti identitástudatról, markáns istenképről árulkodnak. A Horthy-korszak keresztény-nemzeti eszmerendszere minden bizonnyal hozzájárult ezen munkák egyedi ismertetőjegyeinek kialakulásához. Ezekben az írásokban a belső lelki világ ábrázolásai és az elmúlás alakzatai különösen meghatározóak.

Bieliczky több versében visszatekint jelentős történelmi eseményekre, az I. és II. világháborúról, illetve a kommunizmusról is tudósít ilyen formában. *Nagyapám mesél* című alkotása a történelem egyéni sorsokra gyakorolt hatásairól számol be

az I. világháború (1914-1918) kapcsán. *Sorsa lett a Nagy Október* címet viselő költeménye az oroszországi Nagy Szocialista Forradalom történéseit eleveníti fel („*látta Lenint, nem is egyszer hallotta s hallja, amíg él, sorsa lett a Nagy Október, hitéből lett a kozmosz cél.* ”), *Veterán* című alkotásában pedig több alkalommal is az 1919-es Tanácsköztársaságra utal („*Tizenkilencben lépteink alatt - így kezdte a beszédet nekem – piros palástos rózsaszálak nyíltak a sólyomszárnyú szabad földeken. (...) Ülészünk a direktóriumban, odvába bújt a tigrisbőrű burzsuj.* ”). Látható tehát, hogy a költő korai lírája különösen fogékony volt a történelemi, politikai témák iránt.

Bieliczky mindösszesen tíz éves volt, amikor 1939. szeptember 1-jén kirobbant a II. világháború. Az újabb világégés könyörtelen bélyege a művész életén is ott hagyta véres lenyomatát. A család 1945-ben menekülni kényszerült az országból, átmenetileg Ausztriában találtak menedéket. A háború borzalmainak való búcsúintés figyelhető meg *Új év küszöbén* című 1946-os szerzeményében. Noha ezen írása a gyermekkori versek közé sorolható, mégis meglepően komoly és érett gondolatok uralkodnak benne. Az elsuhant, elszállt ígék ismétlődései a lezárás nyelvi megerősítését szolgálják.

A közelmúltról fájó, gyászos képeket fest a költő. A sírás, a bánat képei rajzolódnak ki soraiból. Ugyanakkor a jelen és a jövő idősíkjaiba beépülve már megjelennek a bizakodás elemei. Ezt olyan kifejezésekkel támasztja alá, mint a derűs arc, a kék ég, az ifjúság és a remény. A versben a pozitív gondolatok dominálnak, az új év új lehetőségekről, álmokról szól. A nemzettel való azonosulás is megtörténik a műben, ugyanis Bieliczky az utolsó strófákban többes szám első személyben beszél. Közösén kell a múlt gyötrelmeinek búcsút inteni. Közös összefogással kell a gyilkoló kezeket pihenésre bírni.

Intenzív társadalomkritikát fogalmaz meg Bieliczky Joó Sándor *Boldogulhat a nemzet?* című versében, nem sokkal a háború befejeződése után. A költő fontos szerepet szán a fiatal generációnak a harcokban kivéreztetett ország talpra állításában, ám erre a korabeli ifjúságot nem tartotta alkalmasnak.

„Nem boldogulhat e nemzet
a konokság legyőzi a szépet.
Ábrándoznak boldogabb világról
kifestett dámák, féleszű pribékek.
Hát hogy boldoguljon?
Amikor a korzó becstelen fényektől
világított testén, sziporkázó orral
az ifjúság színe virága munkát
kerülve foltmentes ruhákkal ödög.” (23.o.)

A fiataliságból legfőképpen az aktvitást, a tenni akarást hiányolja. Lustaságba burkolózó, külsőségekkel törődő léha személyek vannak jelen a sorokban, akik nem képesek energiáikat a haza szolgálatába állítani. Bieliczky is tagja a fiatalok csoportjának, ám viselkedésükkel nem képes és nem is akar azonosulni, inkább az elhatárolódás és a kritikus magatartás mellett foglal állást.

A II. világháború mellett az 1956-os események tették a legnagyobb hatást Bieliczky historikus költészetére. A *Nemzeti Múzeum előtt (Kodály Zoltán születésnapjára)* című versében az 1848-as eseményekre asszociál, amire a címben szereplő helyszín is utal. Petőfi Sándor (1823-1849) alakját is megjeleníti, akit Kodály Zoltánnal állít párhuzamba. Kodálynak is vállalnia kell a nemzet összefogását, lelkesítését egy magasztos, nemes cél elérése érdekében.

Kodály Zoltánhoz című episztolájában „nemzetformáló lelkiismeretünk”-nek nevezi a zeneszerzőt, komoly elvárásokat támasztva ezzel Kodállyal szemben. Az alkotás létrejöttében egyértelműen a szabadság utáni olthatatlan vágy játszott meghatározó szerepet. Megelevenednek az 1848-as események, amelyeknek 1956-ban is létjogosultságuk van. A *Nemzeti dal*hoz is hasonlítható buzdító hangvétel uralkodik az írásműben. A tömeg, a remény, a szebb jövőbe vetett hit a vers fő mozgatóerejévé válnak.

Az 1956-os események sok művészt megszólaltattak, bár a korszak cenzúrája miatt erős kereteket szabtak annak, mi az, ami megjelenhet nyomtatásban. Bieliczky 1956-hoz fűződő viszonyát két nagyobb részre tagolhatjuk: sorsközösség vállalása a forradalmárokkal és az elbukott forradalom iránt érzett mély fájdalom.

A Magyar Néphadsereg Művészegyüttese Kodály-Petőfi Nemzeti dalát énekli
Vass Lajos vezényletével

1956. november 1-jén jelent meg Bieliczky Joó Sándor *Levél a bátyámhoz* című episztolája. A költemény fő rendező eleme az 1956-os forradalom eseménytörténete. A rendezetlen szótagszámú sorok, a szabálytalan ritmikusság indulatosságra, zaklatottságra engednek következtetni. A felkiáltó mondatok sokasága szintén alátámasztja a lobbanékonytságot, amely a forradalmi hévbe került költő viharzó lelkületét tükrözi. Már a legelső sor formája (*Forradalom...*) egy töprengő, elmerengő személyt jelenít meg, aki válaszokat vár, válaszokat keres bizonytalanságából fakadó kétségbeejtő helyzetében.

A versben megszólított testvér fiktív szereplő, Bieliczky ugyanis egyedüli gyerek volt. A lírai én megszólítottja a bátyja, aki részt vett az 56'-os forradalmi eseményekben. A költő az elismerés hangján nyilvánul meg a testvér irányába. Védi őt a bántalmazásoktól, rágalmazásoktól, („*Testvérem vagy és nem bandita! Szabadságharcos hőse e népnek!*” (51.o.)) tetteit dicsőíti („*Himnuszokat érdemelsz Te és bátor Barátaid!*”), a testvéri támogatás teljes repertoárja tárul az olvasók szemei elé.

Határozottan biztosítja támogatásáról és büszkén tekint rá („*Büszke vagyok Rád, mert Te helyetted is harcosa lettél az Új Kor hajnalának*”). A versben végig jelen vannak a bizonytalanság és az aggodás érzései, amelyek hitelesen közvetítik a korszak hangulatát („*Nem tudom, hogy élsz-e, vagy már a halál halványította el arcod piros rózsáját*”) (51.o.).

A lírai ént és testvérét nem csupán a vérségi kötelék köti össze, hanem a közös elvek, a közös célok, a közös akarat is. Mindketten a béke és szabadság elszánt hívei. Egyikük sem fél szavát felemelni a kizsákmányoló, elnyomó rendszerrel szemben, még ha emiatt megtorlástól kell is tartaniuk.

Bieliczky *Bizakodás* című verse az 1956-os forradalom és szabadságharc leverése utáni napok termése. Már a cím is utal rá, hogy a szemben álló felek közül kivel vállalt sorsközösséget a költő. A jövő, a holnap, az élet kifejezések tovább viszik azt a pozitív gondolatfolyamot, amelyet a címmel elindított a szerző. A közösen, belőlünk, együtt, velem kifejezések a szoros összefogás, a közös támogatás érzeteiről árulkodnak, egyben megadják a választ a követendő magatartásformára. A morzsából kenyér lesz megnyilatkozás a kiteljesedés lírai motívumaként értelmezhető. A kenyér a mindennapi, alapvető boldogulás szimbólumaként van jelen, így fontossága megkérdőjelezhetetlen.

Az írás zárlatában megjelenő „*gyökere nő az elhintett magoknak*” gondolat arra utal, hogy a küzdelem nem lehet hiábavaló, a forradalom magjai gyökeret eresztenek és mindez hozzájárul majd egy békés, szabad jövő eléréséhez.

*„Magyar vagyok, s fáj látnom e város
Bús utcáin a sok gyászléptű embert,
Kik temetőt hordoznak gondolataikban,
S a holnapokban is a tegnapot siratják
Lábadozó beteg ma a pesti ember.
Újra kell tanítani járni és remélni
S ízleltetni véle a tiszta bizalmat
Melynek diadalmas orgonazúgása
Jövő” (53.o.)*

A forradalom nem túl távoli képei még az 1957-es versekben is igen erőteljesen jelen vannak (*Márciusi gondolatok, Tavaszodik*). Ezek a költemények a tavasz természeti képeinek segítségével az újjászületést, a reményt jelenítik meg, amelyek a szabadság utáni vágyódás költői kifejeződései.

Bieliczky több versében is megjelenik a munkásréteggel való szimpátiája.

A munkásokat olyan társadalmi csoportként jeleníti meg, amely a jövő legfőbb alakítója. A kommunizmus ideológiai rendszere is a munkások rétegére épített, ám a gyakorlatba ezt kevésbé tudták átültetni. *Falusi kovácsok* című 1963-as alkotása is a munkásokat állítja a középpontba. Nem csupán munkafolyamatok gyakorlati megvalósítóiként tekint rájuk, hanem a romantika stílusjegyeit alkalmazva, bájosan idilli jelzőket felvonultatva egyenesen egy új világ kovácsolóiként aposztrofálja őket. Jól megférnek az írásműben a lágyság, a derű kifejeződései (*bíbor patkók szerelmét, beleszépül tekintetük, friss remények*) és a kemény fizikai igénybevétel (*Izmukon dereng a reggel; vad, tűzbemártott kezekkel*) képei. Ez az ellentét sor sajátos kettős hangulatot kölcsönöz az alkotásnak.

1970-ben keletkezett *Békét!* című írása komplex összegzése a korabeli világpolitika zűrzavarának. Az 1960-as, 1970-es években újabb lendületet vett a hidegháborús szembenállásnak nevezett kétpólusú versengés a világ szuperhatalmai, az USA és a Szovjetunió között. Noha a két fél között közvetlen, nyílt összecsapásra nem került sor, mégis érezhető volt közöttük a békétlenség árnyéka. Bieliczky határozott, konkrét felkiáltással (*Békét!*) ad hangot a helyzetből fakadó elégedetlenségének.

A lírai énnak elege lett a világot bomlasztó állandósuló versengésből és végre nyugalmat, békés állapotot szeretne. A szuperhatalmak közötti versenyhelyzet egyik központi kérdése a világűr meghódítása volt, amely nagyrészt erőfitogtatásként funkcionált. Erre tesz utalást Bieliczky is, amikor az űrhajók holdszagú kabinjáról ír. Az áhított béke legyen teljes, a földre és a magasra (világűr) egyaránt terjedjen ki. Politikai utalásként értelmezhető a rakéta-forró álom kifejezés, amely párhuzamba állítható az 1963-as kubai rakétaválsággal, amely esemény közel hozta a világot egy újabb világháborúhoz.

„*Mert béke kell és béke lesz, így akarja az Ember*” (181.o.) sorok visszatérő ismétlődései a figyelemfelhívást és nyomatékosítást szolgálják. A béke megteremtéséhez és fenntartásához szükséges kulcsszavak sorjáznak Bieliczky költeményében, ide sorolhatóak a testvériség és az akarat. Az egész műről elmondható, hogy határozott, jól felépített állásfoglalás, amely buzdító, mozgósító hangvétellel próbál tettekre ösztönözni. A lírai én a béke követe, a megbékélés hírnöke szerepét ölti magára.

A költő politikai tartalmú verseit általában komoly, magasztos hangvétel jellemzi. Találunk azonban példát bökvers jellegű alkotásokra is. A *Felszólaló* című rövid, tréfás alkotásban megjeleníti politikusokról alkotott véleményét, amely nem éppen hízelgő. Már az írás kezdetén találhatunk komikus, ironikus utalásokat, „*dobban az emelvény szerény súlya alatt*”. A megjelenésén túl a magatartásmódja, beszédstílusa is bírálat tárgyává válik. Értelmi képességei alapján („*mondatai zagyvák*”) a versben megjelenített alak kifejezetten „alkalmas” lehetne a politikusi pályára. A politikai témájú szatíráknak, rövidverseknek már az ókor óta vannak irodalmi lenyomatai, így nem meglepő, hogy a költők munkásságát kutatva sokszor bukkanhatunk ilyen jellegű írásokra:

*Az egyetem küldte, tudományos ember,
 a tudomány kérem forradalmi fegyver,
 dobban az emelvény szerény súlya alatt
 sokat várnak tőle hallgatók és falak,
 csendes áhítattal kezdte a beszédet
 később lángra gyulladt, egy hangot sem értek,
 mondatai zagyvák, de ha csak az lenne,
 attól még lehetne politikus elme. (192.o.)*
 (Debrecen, 1971. március 12.)

Elmondható, hogy Bieliczky Joó Sándor politikai tartalmú lírai alkotásai hű korképei élete történelmi eseményeinek. Bieliczky poétai hangja az igazságosság, emberségesség szólamain zeng és békeszerető, szabadságpártoló álláspontot képvisel. Ezek a művek rendszerint buzdító, egyben bíráló hangvételű munkák. A történelmi-politikai jellegű alkotások Bieliczky pályájának kései szakaszában háttérbe szorultak, számuk megfogyatkozott. Magyarázható ez a költő életében bekövetkezett magánéleti változásokkal, illetve azzal, hogy a 70'-es, 80'-as évek békésebb jellegük miatt már kevésbé szolgáltattak elegendő ihletet politikai-történelmi vonalon. Fokozatosan új témák dominanciája vette át helyüket, mint az egyes tájakhoz kötődő élmények és a szerelem érzete.

Forrás: Bieliczky Joó Sándor: „Ez maradt belőlem...”. *Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.*

Válogatta: Bieliczkyné Buzás Éva. 2013.

4./ EGRI LÁSZLÓ:

Klasszikus és modern művészportrék Bieliczky Joó Sándor lírai alkotásaiban

A költők, írók gyakran publikus formában üzentek egymásnak, tartották a kapcsolatot. Közismert példája ennek a jelenségnek Petőfi Sándor és Arany János baráti kötődéséről árulkodó episztolák egész sora a XIX. századból.

Kosztolányi Dezső és Karinthy Frigyes viszonyáról humoros, ironikus alkotások tesznek tanúbizonyságot. Az irodalmárok nem csupán baráti kapcsolataik ápolására tudták igénybe venni a költészet segítségét, hanem egy másik művész iránti szimpátia, esetleg unszimpátia kifejezésére is.

József Attila *Thomas Mann üdvözlése* című alkotása az őszinte rajongás hangján szólal meg. Találhatunk azonban ellenpéldákat is az irodalmi palettán. Kölcsey Ferenc és Berzsenyi Dániel között egy kritikus hangvételű recenzióból fakadóan hosszú időn át haragos viszony volt, amelyről levelek sokasága tesz említést. Kettejük között a széphalmi mester, Kazinczy Ferenc töltött be közvetítő, békéltető szerepkört.

Bieliczky Joó Sándor lírai világából is kirajzolódnak pályatársakhoz, korábban élt klasszikus művészekhez kötődő viszonyok. Jelen tanulmányomban ezen viszonyrendszerek felvázolását tűztem ki megvalósítandó célként. Bieliczky széles műveltséggel rendelkező, társaságot kedvelő ember volt, így szerteágazó emberi kapcsolatokra tett szert, amelyek verseihez is jó ihletforrásként szolgáltak.

A költemények tematikáit megvizsgálva szembetűnő a szerző zeneművészet iránti szeretete. Több műve Mozartot, Chopint vagy épp Kodály Zoltánt szerepelteti a központban.

I. Irodalmi portrék

A különböző irodalmi portrék ciklikusan visszatérő termései Bieliczky lírai világának. 1977-ben keletkezett az Ady Endre költői munkássága előtt tisztelgő *Ady* címet viselő alkotás. Ady költői hagyatékára támaszként tekint Bieliczky, olyan korszakos jelentőségű mentsvárként, amely kivívta a lírai én tiszteletét. Az írásmű legelején megjelenített Petőfi-forradalom kapcsolat a tenni akarás melletti állásfoglalás Bieliczky részéről.

A forradalom a jobbító szándékú aktivitás szimbólumaként funkcionál a versben. Több alkalommal is megjeleníti ezt a képet Bieliczky (*"Múzeum-kerti május harangok"*). A címszereplő Adyra is tekinthetünk úgy, mint a forradalom költőjére. A mozgósítás, a buzdítás egyébként is kedvelt témája Bieliczky Joó Sándor költészetének.

Adynak a korabeli közvélemény fontos, vátesz-szerepet szánt az 1918-as őszi forradalom során. A költő rohamosan romló egészségi állapota miatt azonban csak részben tudott megfelelni ezeknek az elvárásoknak. 1919. januárjában el is hunyt.

A jövő alakzat a vers egyik fő szervező erejévé válik, mindez a már említett forradalom és a holnap szavak köré rendeződik. A holnap-költészet megfogalmazás utalásként értelmezhető, amely az 1908-ban útjára indított *Holnap* antológiát jelölheti. A *Holnap* új célok, új tervek merész hirnökeként a magyar irodalom vezércsillagává kívánt válni a nyüzsgő kulturális élettel büszkélkedő Nagyváradról kiindulva. A holnap a jövőbe vetett bizakodás, a remény által átszőtt derűlátás jelképeként is funkcionál.

A tavasz-hitünk szavak szintén egy előremutató reménykedés motivikus megjelenítődései. Bieliczky Adyban találta meg azt a személyt, akire a későbbi művésztársak is példaként tekinthetnek.

Olyan határozott vezéregyéniségként tekintett rá, akit érdemes követni, akire érdemes hallgatni. A tűz-mindenség Ady tervektől lángoló nyughatatlan jellemét tárja az olvasók elé. A rezignáció, a léhaság soha nem lehet nemzetformáló, jövőt építő magatartásforma. Bieliczky több művében is markánsan fellépett ezen magatartásmódok ellen. A vers monumentalitását az egymást erősen támogató jelképek szoros szintézise mellett olyan kifejezések adják, mint például a kozmosz és a mindenség. Mindezek már túlmutatnak az egyedi emberi problémákon, a komplett emberiség összetett problémakörei várnak megoldásra.

Bieliczky *Meddig?* című verse vádaskodó, ingerült hangvételű munka. Nem tudhatjuk pontosan milyen konkrét élmény válthatta ki belőle ezt a gondolatfolyamot, talán egy kellemetlen kritikai megnyilvánulás. A költemény első szakaszában a költészet bírálói jelennek meg ironikus köntösbe bújtatva:

*"Majd eldöntik
a klikk-vezérek,
sznob-agyvelők
mennyit érek az értelem előtt.
Összeülnek a mindentudók
fontoskodástól arcuk pufók.
A tekintetük kispolgári báj,
üst-bendőjükön szétreped a háj." (290.o.)*

A sorokból a harag, a megvetés, a bíráló hangok kemény elítélése jelenik meg. A jelzők torlódásai mély gondolatok intenzív előretöréséről árulkodnak. A költemény második tartalmi egysége a sorsközösség vállalása a magyar irodalom nagyaival. Ők is gyakran kerültek bírálók keresztüzébe. Bieliczky sorra veszi, milyen kritikai támadások érték a versben szereplő alkotókat. Ez önmegnyugtatóként hathat a lírai én számára. Hiába a bírálók sokasága, az utókor tőlük függetlenül eldönti majd, kit tart érdemesnek az irodalmi emlékezet számára. Petőfit trágárság vádja érte, Adyt érthetlenség miatt támadták, József Attilát örültnek titulálták, Móricz Zsigmond műveiben a népies stílus tartalmi-nyelvi jellemzőit kifogásolták. Bieliczky határozott fellépéssel egyszerű megoldást javasol, amelyet utolsó négy verssorába sűrített:

*"Meddig tűrjük még
a bűn-komédiát?
Rántsuk ki alóluk
a kétágú létrát." (290.o.)*

Ennek a pár sornak az értelmezése kétféle képpen is lehetséges. Egyrészt értelmezhető úgy, mint a kritikusok célmeghatározásának leírása. A kritikusok célja az általuk "bűn-komédiának" titulált alkotások elmarasztalása, a költői megnyilatkozás létrájának kirántása az alkotók alól. Számos költő ugyanis a heves támadások miatt hosszabb-rövidebb időre a némaságba menekült, mintegy megadva magát a bíráló hangoknak. Ady Endre Párizsba utazásához is részben hozzájárultak az elmarasztaló hazai értékelések, amelyekkel a költő korai lírai munkásságát minősítették.

A másik lehetséges értelmezés szerint a lírai én a bírálatok címzettjeit, az alkotókat szólítja meg. Nem érdemes a kritikusok elmarasztaló szavai miatt gyötrődni. Ki kell rántani a bírálók alól a "létrát", amit az alkotói kedv megőrzésével és töretlen lelkesedéssel tehet meg egy művész. Az elmarasztalások ellenére tovább kell munkálkodni, nem szabad elveszíteni külső személyek negatív megnyilvánulásai miatt a publikus művészi kiteljesedés igényét.

Ady Endre alakja centrális szerepet tölt be Bieliczky *Adyt olvasok* címet viselő szerzeményében is. A lírai én magasztalja a költő alakját, égi küldöttként tekint rá, akit sóvárogva vár. Ebből az írásból is kitűnően látszódik Adynak Bieliczkyre gyakorolt intenzív hatása. Bieliczky úgy gondolja az ő korában is szükség lenne Ady kaliberű személyekre. A költőtől útmutatást, támaszt és egyben áldást is remél. Ady Endre alakja a költeményben szinte már Messiás szférába emelkedik, isteni küldöttként jelenik meg, akiért a lírai én még meghalni is képes volna ("*Százszor pusztulnék érte, ha közöttünk csak egy napot élne!*"). Ady, mint tiszteletre méltó tanítómester van jelen a vers soraiban. A feltételes módú igék (élne, lennék, szólna, szórna) a vágyakozás nyelvi kifejezőeszközeiként funkcionálnak az alkotásban. Bieliczky éhségként aposztrofálja azt a lelki vágyódást, amelyet Ady jelleme iránt érez.

Sajátos pozíciót foglal el Bieliczky költészetében Radnóti Miklós alakja. Bár nem beszélhetünk Ady Endréhez mérhető erős ragaszkodásról, mégis jól tetten érhető a kötődés Radnótihoz. Az *Egy szemtanú zsoltára* már címében vallásos színezetet hordoz. Bieliczky számára az inspirációt Radnóti egyik volt fogolytársával, Koppel Jakabbal folytatott beszélgetés adta. A költeményben rideg, kínzó szavak, hangulati elemek dominálnak. Nem is várhatunk mást egy olyan írástól, amely Radnóti élete végének megpróbáltatásait kívánja ábrázolni. A műben nagy mennyiségű negatív hangvételű szóval találkozhatunk, ezek adják az alkotás fő allappillérét, így meghatározó kohéziós elemként funkcionálnak ("*fájó-didergős üszkös élet (...) golyó lyuggatta tarkók vérét*"). Zord, háborútól sújtott, haldokló világ képe kerül megjelenítésre. Egy olyan világré, amelyben az elmúlás mindennapos vendég. Radnóti költői életművére is történik utalás az eclogák visszhangja kifejezéssel. A költemény egy visszatekintés, amelynek során kívülállóként értékeli a lírai én a bori munkatáborban történt eseményeket.

Egy bizakodó, ám meggyötört Radnótival találkozhat az olvasó. Egy olyan költővel, aki bízott a hazatérés lehetőségében, miközben mindennapjait a rettegés érzete határozta meg. Bieliczky beleéli magát Radnóti helyzetébe, ezáltal vállalva a sorsközösséget a gyötrődő, s végül szörnyű halált halt alkotóval.

Az *Itt sétált Jókai* című vers a romantika korának egyik legjelentősebb regényírójának, Jókai Mórnak az alakját mutatja be. A vers tűnődő sétával övezett tájleírás, amely egy tóparti andalgást ábrázol. A mögöttes tartalma azonban jóval túlmutat egy tájleírás keretein. Gyakorlatilag megismerhetjük Jókai írói világának főbb jellegzetességeit. Maga a tájleírás aspektusa is a Jókai regények egyik fontos ismertetőjegye. Bieliczky aprólékosan mutatja be az őt körülvevő környezetet. A vízmenti állatvilág (vadkacsák, sirály, fecske) prezentálása mozgalmassá teszi a lírai ént körbeölelő vidéket. Az utolsó strófában komor hangnem válik meghatározóvá. Nyilvánvalóvá válik, hogy egy lelki gyötrődésektől terhelt, idősödő Jókai van jelen a műben. Egy olyan Jókaié, aki elveszítette élete párját, házastárast, Laborfalvi Rózát. Az elbúcsúzás és a nosztalgia érzései kiválóan illeszkednek az első és második versszakban bemutatott táj hangulatvilágához. Szintén érdekes utalás a verszáró "sorsa regénye" kifejezés, amelyben megtörténik Jókai grandiózus regényművészetének és a kiszámíthatatlan sors igazságtalanságának szinkretizmusa.

Sajátos kötődés rajzolódik ki a Náday Nagy Ferenc írónak címzett *Mi az ember?* című műben. A szeretettel és barátomnak szavak bensőséges ismeretségre utalhatnak. A vers hangvétele erősen kritikus színezetű, bíráló. Bieliczky nem éppen hízog gondolatokat fogalmaz meg az emberiséggel kapcsolatban. A sorok a kétség által vannak átszőve. A lírai én maga is tipródik. Bizonytalan, nem tudja igazán eldönteni, milyennek is látja az emberiséget. A műben a negatív megnyilatkozások túlsúlya figyelhető meg. A bíráló hangnemet olyan szavakkal erősíti, mint a gyarlóság, tivornyák, örök bánat és a gyengeség. Elképzelhető, hogy a verset Bieliczky vigasztalásnak szánhatta, amelyben közösséget vállal az emberiségben csalódott Nádayval. Erre enged következtetni az is, hogy az írás 1946-ban, a II. világháború lezárását követő esztendőben íródott, így érthető, hogy a kiábrándultság rányomta bélyegét a műre.

Bieliczky Joó Sándor több alkotásában is megjelenik Friedrich Schiller német szerző alakja. Nyilvánvalóvá válik, hogy Schillerhez is szoros művészeti kötelék kapcsolta Bieliczkyt. A Schillert ábrázoló poémák az 1970-es évek termései, amely a költő ausztriai tartózkodásának időszaka. Ezekben az években minden bizonnyal intenzív német kulturális hatások érték Bieliczkyt, amely költészetében is nyomot hagyott.

A *Goethe és Schiller* című versben a világirodalom két kiemelkedő alkotójának örök érvényű hatásáról nyilatkozik a lírai én. A hangnem magasztos, tiszteletteljes. A küzdés, az álmodás képei egy szebb jövő reményét sejtetik, amelyben fontos szerepet tölt be Goethe és Schiller szellemi hagyatéka.

*„Költő és vers ketten egyek
mint a dallal a hangjegyek
a lány könnyek között reszket
Schiller vall neki szerelmet.” (224 o.)*

Schiller mély szentimentalizmusa komoly érzelmi hatást vált ki olvasójából. A versben megjelenő természeti képek idilli környezetet jelenítenek meg, amely jól illeszkedik a mély érzelmiséghez.

II. Zeneművészeti portrék

"Mozart, Schubert, Beethoven hárman egyek lelkemben, muzsikájuk szent beszéd, fogják az Ember kezét." (Bieliczky Joó Sándor: Négysoros gondolatok)

Bieliczky Joó Sándor életében különleges szerepet töltött be a zeneművészet. Zene iránti szenvedélyes rajongása több alkalommal visszaköszön verseinek világában is. Bieliczky ausztriai tartózkodása során Salzburgban, Wolfgang Amadeus Mozart szülővárosában is élt. A zene iránt egyébként is fogékony költő több versébe is beleszötte az osztrák zeneszerző alakját. Ennek egyik ékes példája a *Mozart szülőházában*.

Noha több száz év távlatára választja el egymástól a két személyt mégis tapasztalható némi bensőségesség a lírai kifejeződésben.

A versindító Mester megszólítás rengeteget elárul Bieliczky Mozarthoz fűződő álláspontjáról. A költemény gondosan megszerkesztett, jól felépített alkotás. A lírai énen a világhírű zeneszerző szülőházába belépve a megilletődöttség lesz úrrá. A Mozart iránt érzett nagymértékű tisztelet és rajongás áthat a sorokon. Olyan örökérvényű utóhatást generált Mozart művészete, amely hosszú idő távlatából is aktuális. A vers több érzékszervre is hatást gyakorol, hangokat, illatokat jelenít meg, még intenzívebb élményt kiváltva ezáltal az olvasóból. A gyász és a bánat képei Mozart életének tragikus elemeit emelik ki, egyben a lírai én együttérzését a sors megpróbáltatásai miatt.

Bieliczkynek két poémája is a *Chopin* címet viseli, mégis teljesen más a két mű szövegvilága.

*"Égboltként nyitod rám
bimbó-tűz szíved melegét,
sorsomba szőve hallgatlak,
a lélek mesterét*

*varázsló ujjaid tánca
perzsel a hangszeren,
dallamaid zsoltárában
önmagam keresem*

*ballada zúg
életedben
halált sejtő lánggal
benne remegsz
idegemben együtt a világgal. " (229 o.)*

A lírai én beszámol róla, milyen mély lelki hatást gyakorol rá Chopin művészete. A zene, akárcsak a költészet képes mély lelki hullámokat megmozdítani. Bieliczky teljesen azonosulni tud ezzel az érzelmes zenei világgal, eggyé válik a dallamokkal. Az ujjak tánca, a ballada zúgása játékosan könnyed ritmusossággal jeleníti meg az érzékszervek kényeztetését.

Az égbolt, a tűz és a láng az útmutató fényesség motívumai, amelyek jól mutatják a zene komoly szerepét Bieliczky életében. A lírai én a műalkotás zárlatában a muzikalitás szólamaiban teljeseedik ki.

Az 1978-as *Chopin* című vers jóval komolyabb hangvételű alkotás, mint 1973-as elődje. A játékosságnak itt már nem találhatjuk nyomát. Már nem a lélek dallamai kapcsolják össze a címszereplőt és a költőt, hanem a terhes betegség, a tüdőbaj. A melankolikusságot fokozza, hogy a vers szentestén íródott. Bieliczky végig fáradtságról és kínokról beszél, amelyet a halál képe tesz még gondterheltebbé. A lírai én számára a zene itt már elsődlegesen nem szórakozási forma, hanem menedék, ahová a test kínjai elől menekülni lehet.

A magyar zeneművészet kiemelkedő alakjai közül egyértelműen Kodály Zoltán töltötte be a legmeghatározóbb szerepet Bieliczky József Sándor költészetében. Több alkotásában is megjelenik, illetve meghatározó szerepet tölt be Kodály alakja. Noha személyes kapcsolat nem alakult ki közöttük, Kodály Zoltán 1967-es temetésén Bieliczky feleségével együtt részt vett, így fejezve ki határtalan tiszteletét a magyar és nemzetközi zeneművészet ikonikus alakja iránt. A különböző művészeti ágak szinkretizmusa gyakori jelenség Bieliczky költői nyelvezetében.

A *Kodály Zoltánhoz* című műalkotásban a zeneszerző művészete iránti tisztelet és az 1956-os forradalom és szabadságharc élénk emlékképei keverednek. Kodálytól, a zenétől támaszt, útmutatást remél a lírai én.

Megnyugvást talál a lágyan csengő dallamok hullámszó tengerén. Sajátos feszültséget kölcsönöz a műnek a megnyugvást adó zeneiség és a külső környezet, amely az eltiport szabadságról árulkodik. A lírai én a hála hangján szólal meg, köszönetet mond az általa Mesternek szólított Kodály útmutatásáért. Bieliczky komoly és felelősségteljes feladatot szán Kodály Zoltánnak. A nemzetet vezető népvezér szerepét szánja neki, akinek híre túlnyúlik az ország határain. Kodálynak vállalnia kell a világkórus vezetését, egy világot formáló, jobbító rendszer terjesztését, amely a békére és szabadságra épül. A *Nemzeti Múzeum előtt* című vers a Kodály Zoltánhoz poéma után egy hónappal született. Az újabb vers továbbviszi az előző gondolatmenetét, ráerősít az abban megfogalmazott komoly gondolatokra. Kodályra továbbra is útmutató Mesterként tekint, aki a szabadság elnyerésének lehetséges záloga.

Petőfi Sándorral állítja konkrét párhuzamba, ami a vátesz-szerep megerősítését szolgálja.

Összességében elmondható, hogy Bieliczky Joó Sándor lírájában nagy számban találhatóak meg a művészeti élet alakjaihoz fűződő viszonyok. Egy olyan költő képe bontakozik ki előttünk, aki széles kulturális érdeklődéssel rendelkezett és ez a verseiben is kiválóan nyomon követhető.

Forrás: Bieliczky Joó Sándor: *„Ez maradt belőlem...”*. Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.

Válogatta: Bieliczkyné Buzás Éva. 2013.

Egri László: Családi kapcsolatok ábrázolása Bieliczky Joó Sándor lírai világában

*„(...) minden kis család egy nagy akarat láncszeme”
(Bieliczky Joó Sándor: Új év hajnalán)*

A családversek a XIX. század óta jelentős szerepet töltenek be számos költő lírai munkásságában. A családtagokhoz fűződő kapcsolati rendszerek művészi ábrázolása hálás téma, mert óriási ihletforrást jelent, hiszen intenzív kötelékek jelenítődnek meg lírai köntösbe bújtatva. Jelen tanulmány ezúttal nem vállalkozik a szerelmi költemények analizálására -noha azok is beilleszthetők lennének a családversek tematikájába-, mivel azokat korábbi írásomban már górcső alá vettem.

A családi kapcsolatok lírai ábrázolása mély nyomokat hagyott Bieliczky Joó Sándor költészetében. Bieliczkynek már gyermekként komoly családi nehézségekkel kellett szembenéznie. 1936-ban kisgyermekként elveszítette édesapját, Joó Sándort (1897-1936). 1940-ben édesanyja, Nagy Ilona (1908-1993) férjhez ment Bieliczky Béla nyugdíjas századoshoz, aki Sándort a nevére vette. Bieliczky gyermekkorra számos problémától terhelt időszak, a magányosság, az útkeresés gyakran keserű korszaka. A fiatal lelket a történelem és az élet családon csattanó ostorcsapásai sújtották több alkalommal is.

Temetőben című verse mély érzelmi kitárulkozás, tíz éve elhunyt édesapjának, Joó Sándornak állít emléket. A mű az emlékezés, a megőrzés gondolatai köré szerveződik. A kifejezések, az ábrázolt hangulati elemek erős lelki kötelékre engednek következtetni, noha a lírai én emlékei az idő múlásával kissé megkoptak. Jól láthatóak a művészi megnyilatkozások alapján, hogy a kis Sándor életében milyen komoly töréspontot jelentett az édesapa korai halála. Ekkora veszteséget gyermekfejjel feldolgozni korántsem egyszerű. Az emlékezésben Bieliczky fontos támasza lett az a sajátos és egyedi lírai nyelvezet, amellyel megőrzi apja alakját költeményeiben. Noha egy gyászoló gyermek kesergő lelkülete jelenik meg, mégis meglepően érett gondolatvilágot képvisel az írás.

A hajdúsági táj felidézése gyakran összefonódik az idősödő apa képének (itt már Bieliczky Béla) felidezésével. Ezekben a munkákban a táj idillisége válik uralkodóvá és gyakran alkalmazza a szerző az ellentét nyelvi eszközeit.

*Hazamegyek a szülőfalumba
részemből még gyorsvonat is futja.
Régen láttam megőszült apámat
s a zöldellő hajdúsági tájat.
(Hazamegyek, 45.o.)*

A megőszült és a zöldellő szavak ellentétben állnak egymással, előbbi az elmúlást, utóbbi az életet szimbolizálja. Szembe állításukkal sajátos hangulatot kölcsönöz írásának a költő. A táj egy örök érvényű maradandóságot jelképez, amíg a benne élőknek előbb-utóbb az elmúlással kell szembesülniük.

*Nyár primása, dalos kis pacsirta,
Jó Apámnak legszebb dalát írta.
Ott keringett szárnyát kifeszítve,
S énekében hangjegy volt a szíve.
Dalbokrétát font Apám fejére.
(Gondolatok a határban, 46.o.)*

A nyári évszak, a madárdal és az ének kifejezések szintén a természet harmóniáját támasztják alá. Ez a derűség Bieliczky verseiben főként a vidéki tájakat jellemzi. A táj és a családi kapcsolatok felidéződése egyaránt pozitív élményvilágot szolgáltatnak a lírai én részére. Bieliczky Béla kapcsán a költő leggyakrabban a letűnt ifjúságot, az öregedést említi meg, mint lényeges versszervező tényezőket.

Bieliczky Joó Sándor költészetében az apa szerepköre jócskán háttérbe szorul az anyához viszonyítva. Ennek bizonyára az lehet az oka, hogy jóval kevesebb élményanyag állt a költő rendelkezésére apjával kapcsolatban.

Bieliczky számos verse édesanyjának vagy édesanyjáról szól. Ez is bizonyítja a köztük lévő erős lelki kötődést. Gondoskodó, szorgalmas, nagy teherbírású asszonyként jelenik meg az anya alakja a lírai környezetben, akit egyik írásművében „életem fáklyája”-ként nevez meg. Olyan szilárd támaszként, oltalmat nyújtó mentsvárként ahol a költő menedéket találhat, elrejtőzhet a rá nehezedő gondok nyomasztó súlya elől.

Ez a kép rajzolódik ki a *Védangyalom*, az *Anyámhoz* és az *Édesanyám* című versekben is. Ezekben az alkotásokban forrón imádott édesanyáról ír a lírai én, aki aggódva, gyakran az élet gondjainak súlya alatt roskadozva védőangyalként óvja gyermekét. Bieliczky az imádat, a rajongás, a határozott ragaszkodás érzelmeivel viszonyul anyjához. Ehhez az intenzív kötődéshez minden bizonnyal jelentősen hozzájárult az édesapa korai elhalálása. Az anya alakja több versében is olyan emberként jelenik meg, akinek sok súlyos megpróbáltatást kellett kiállnia. Egyik írásában a szenvedés örök nagyasszonyának nevezi édesanyját. Az anyám szó 40 alkalommal fordul elő Bieliczky Joó Sándor összegyűjtött verseiben. Ez is arra utal, hogy a kedves anya képe igen fontos helyet foglalt el a költő szívében és lírai munkásságában egyaránt.

Noha Bieliczkynek testvére nem volt, mégis igényelte a testvéri támogatást és megerősítést. Ennek egyik ékes példája *Vigasztalás* című verse. A költemény fő rendező eleme a feltétel nélküli támogatás fontosságáról való őszinte kitárulkozás. A vers megjeleníti a nem létező fiútestvér, Pista alakját. Pista öccsének a lírai én fontos szerepet szán. A *Vigasztalás*ban ő az összekötő kapocs, a megbízható hírvivő Sándor és édesanyja között. Bieliczky életére jellemző a támaszkeresés, a megbízhatóságba vetett töretlen hit. Ezért sem meglepő a kitalált testvér szerepeltetése lírai környezetben. A testvér alakja mindösszesen két versben bukkan fel (*Vigasztalás*, *Levél a bátyámhoz*), a költő ezt a családi szálát később elvágta. Úgy érezhette talán, nincs már szüksége fiktív támaszra, hiszen valóságos menedékre lelt szerelme és édesanyja személyében.

Érdekes lehet megvizsgálni az imént említett két versben szereplő elképzelt testvért. A két költeményben szereplő fiktív én valószínűleg nem ugyanaz az alak. A *Vigasztalás*ban Pistát néven szólítja, öccsének nevezi és életkorát is pontosan meghatározza („Kötelez téged tizenhét év”, 44.o.). Ezzel szemben a *Levél a bátyámhoz* című műalkotásban a Pista név nem kerül megemlítésre, illetve a címadás és a vers egyes szakaszai is arra engednek következtetni, hogy itt már egy elképzelt idősebb testvér van jelen, aki nem azonos a *Vigasztalás* vers Pistájával. Ennek magyarázata lehet a művek történelmi háttere. A *Levél a bátyámhoz* az 1956-os forradalom és szabadságharc idején született meg. Ilyen vészterhes, ingatag időszakban a lírai én minden bizonnyal a korábbiaknál is nagyobb mértékben igényelte a támaszt, aminek egy hősies, idősebb testvér képe jobban megfeleltethető.

Centrális szerepkört tölt be Bieliczky családi verseiben a nagypapa alakja. Költemények egész sora tárja az olvasók elé a nagypapa személyét, a hozzá fűződő érzelmi viszonyokat, a részletesen ábrázolt komplex emlékképeket. A nagypapa egy komoly élettapasztalattal és bölcsességgel rendelkező központi figuraként kerül ábrázolásra. Szerteágazó élettapasztalat, különböző megpróbáltatások formálták jellemét. Megjárta az I. világháború véráztatta frontját, családjának boldogulását a tanítói hivatás mellett, megerőltető fizikai munka végzésével is biztosította. Dinamikus, dolgos, fáradhatatlan emberként mutatja be Bieliczky nagypapját, akihez szeretetteljes viszony fűzi, amelyet a csodálat és a bizalom szőnek át.

*„Tizennégyben fogoly lettem,
Szibirhon fia.
A kék tenger volt szerelmem
s bódult illata.
Öt kisgyermek maradt otthon
– egyik fél kezem.-*

*Nagyanyóban ha nem bízom
– megreped szívem.”*

(Nagypám mesél, 47.o.)

A világháborút is megjárta férfi követendő példaként lebeg a lírai én előtt, aki az idős ember minden szavát, a felidézett történeteket áhítattal issza. A nagypapa személyében egy gazdag érzelmi világgal megáldott ember képe bontakozik ki, aki nem fél érzelmeit kifejezni („magához int, átölel halkán, karja bronz íve a vállamon, oly simogató, mint a dallam” *Áhítat*, 178.o.). A nagypapának felelősségteljes feladata van, össze kell tartania a családot. Bieliczky erre a nemes feladatra kifejezetten alkalmasnak találja az általa ábrázolt alakot.

*„Összenézünk, mi, unokák
s látjuk az öreg zsebkendője
vitorláját könny dagasztja meg.”*

(Nagypám mesél, 47.o.)

Ősz a Vénkertben című versében szintén meghatározó szerepet tölt be Bieliczky nagypapja. A költemény ezúttal túlmegegy az emberi tulajdonságok ábrázolásán, megismerheti az olvasó a szőlőskerti, korabeli lakókörülményeket is.

A nagyapa életkörülményeit aprólékos, már-már folklorisztikus igényességű pontossággal ábrázolja a szerző. Nádfedeles parasztház képe rajzolódik ki elterülve a hajdúsági tájban. A verssorokból az idő múlásának hangsúlyozása árad. A kunyhó is amortizálódik, sérülések borítják, s vele párhuzamosan a nagyapát is öregítették az elsuhanó évek.

„(...) ott töpörődik nagyapám kunyhója,
 ráncos már,
 faláról lehullt a vakolat
 gyérül tetején a nád
 vékony ezüstben becsordul rajta az eső ...
 megtelik a kosár körtével
 s az útkanyarban az öreg visszakémlel
 sajgó emlék a tekintete
 áll még a rozoga pajta
 együtt öregedett a nagyapámmal ...”
 (Ősz a Vénkertben, 148.o.)

Az imádott és nagyra becsült nagyapa elvesztése szintén komoly űrt hagyott Bieliczky Joó Sándor lelkében. A közös élményekbe erősen kapaszkodva több versében állít emléket nagyapjának.

A nagyapa alakja mellett igen fontos szerepet töltött be Bieliczky életében Zsófi nagymamája is (Joó Sándorné Bézi Zsófia (1878-1953)), aki számos versének központi figurája. Zsófi mama jelenik meg többek között az *Emlékek Zsófi nagyanyámról*, *Nagyanyám* és a *Zsófi nagyanyám* címet viselő munkákban is. A nagymama alakját komolyság, gondterheltség, szükséztudás jellemzi. *Emlékek Zsófi nagyanyámról* című verséből megismerhető a nagymama mindennapos tevékenységi köre, egyben autentikus képet kaphatunk a vidéki-paraszti életmód sajátosságairól is. Ebből a versből egy istenfélő, vallásos, dolgos asszony képe tűnik ki. A tehénfejés, a babválogatás, a rétes sütés képei pillanatnyi betekintést nyújtanak a nagymama mindennapjaiba.

Bieliczky Joó Sándor hosszasan bánkódott a nagyanyja elvesztése miatt. Ezen bánatának ad hangot az elmúlás köré rendeződő *Zsófi nagyanyám* című 1979-es verse.

Ebben a műben még a feltámasztás gondolatai is megjelennek: „Csontjait összeácsolnám, harmóniába teremteném”. 26 évvel Zsófi mama halála után még mindig ott lapul a lírai én lelki világában a kízó gyötrődés, az elvesztés okozta trauma kibékíthetetlensége. Az elengedés nehézsége, a halál okozta keserű kín képei intenzíven megjelennek az Irma nagymamával kapcsolatos 1958-as lírai gondolatokban is (*Irma nagyanyám* című vers).

Bieliczky életében fontos szerepet töltött be a gyermek utáni vágyódás. Ezért is voltak számára különösen fontosak a rokonság kisgyermek tagjai. Több versének fő ihletforrásául szolgált Sanyika (Kovácsnay Sándor) alakja, aki Bieliczky Joó Sándor unokaöccsének a fia. Sanyika 1964-ben született az akkori Szovjetunióban, Leningrád városában. Egészségügyi okok miatt Magyarországra hozták és a Bieliczky családra bízta gondozását, amíg a szülők befejezik egyetemi tanulmányaikat. Ezalatt szoros érzelmi kötelék alakult ki a keresztyermek és a költő között.

A *Sanyika* című versben a könnyed játékosság, az önfelelt boldogság üde képei rajzolódnak ki. Már a becéző megszólítás is bensőséges, mély emberi kapcsolatra enged következtetni. A költeményben egymást követik az idilli állapotokat ábrázoló kifejezések. A lírai én napfényről, dalokról, békés természeti tájakról szól. Bieliczky számára oly kedves tájak jelenítődnek meg, mint az élettel teli mátrai hegyvidék. A vers egyben egy nevelő célzatú tanácsadásként is értelmezhető. Arra kéri Bieliczky a kis Sanyikát, hogy tenni akarással és alázatos szorgalommal valósítsa meg terveit, álmait, ő a jövő embere. A gyermekre úgy tekint, mint az öröm és boldogság egyik fő forrására. A jövő nemzedékének formálásában a jelen felnőtteinek rendkívül fontos szerepe van, ennek a felelősségteljes szerepkörnek a költő is próbál megfelelni. Bieliczky Joó Sándor két alkotása is a *Sanyika* címet viseli. Az imént felvázolt mű a komplexebb, terjedelmében is hosszabb mű. Az 1970-es *Sanyika* vers pergő ritmusával, játékosságával és rövid szótagszámú soraival mondóka jelleget ölt magára.

Konklúzióként elmondható, hogy Bieliczky Joó Sándor a családi versek tekintetében is igen termékeny és sokszínű alkotó volt. Számos családi viszonyrendszer kirajzolódása követhető nyomon műveiben, ezek közös érzelmi pontjai a ragaszkodás, a megértés és a helyenként rajongással párosuló őszinte szeretet.

Forrás: „Ez maradt belőlem...” Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.

Válogatta: Bieliczkyné Buzás Éva. 2013.

Édesanyjával

Bieliczky Béláné, Bieliczky Béla, Buzás Ferencné, Bieliczky Sándor és Nagy Géza

Egri László: Vallásos tematika Bieliczky Joó Sándor költészetében

„A távoli utca szelíd kanyarjában egy fakó Krisztus-kereszt előtt megálltam.”

(Bieliczky Joó Sándor: Pernyévé égetett)

Balassi Bálint óta a magyar irodalomban fontos szerepet töltenek be az istenes versek. A vallásos tematika intenzíven rányomta bélyegét többek között Ady Endre, József Attila és Reményik Sándor költészetére is. Egyes szerzők – például a piarista Sík Sándor – egész művészetét nagyrészt az istenes költészet határozta meg. Nem feltétlenül kell mélyen vallásos meggyőződésűnek lenni ahhoz, hogy egy művész termékeny legyen az istenes költemények talaján. A vallásos irodalom korán túllépett a líra keretein, főként a barokk korszak óta számos egyházi műfaj (prédikáció, példázat) képviseltette magát a hazai irodalomban.

Bieliczky Joó Sándor költészetében nem dominálnak az istenes versek. Helyenként előfordulnak (pl. Jézus Krisztus), de nem jellemzőek a biblikus alakok, biblikus helyszínek szerepeltetései sem. Olyan vallási szempontból meghatározó személyek sem jelennek meg műveiben, mint Szűz Mária vagy az Ószövetség művészeti ábrázolásban kedvelt prófétái. Mindezek ellenére rengeteg valláshoz kötődő utalással, szimbólummal és élethelyzettel találkozhatunk a költő műalkotásaiban. A markáns Isten-kép főként korai verseinek jellemző vonása, kései lírai műveire már nem kifejezetten jellemző. A fiatal lelkület aktív kapcsolatra törekedett a Földön túli misztikus világgal s ez Bieliczky több versében is tetten érhető.

Az ifjúkori versekben megjelenő Isten képét a lírai ént sújtó nehézségek és problémák formálták. Ennek a korszaknak a meghatározó érzelme az édesapa keserű hiánya. Ekkora csapást egy fiatal fiú nehezen tud csak feldolgozni. Ebben a helyzetben Bieliczky édesanyjába és Istenbe tudott kapaszkodni. Az ezekben a költeményekben megjelenő Isten támaszként, reményt keltő segítő hatalomként van jelen.

A költő *Tűzben, tűzzel haltam* című verséből jól kirajzolódik a lírai én által elképzelt Isten képe, ami jól illeszkedik a tradicionális Isten ábrázolások sorába.

*„Ma voltam először az Istennél
 S leborultam magas színe előtt
 Az angyalok zsolozsmákba kezdtek
 Könnyezve csodáltam a teremtőt
 Ősz fehér haja fürtökben lógott
 Szemében szeretet tüze égett
 Szótlanul ült a
 magas trónusán
 S öröm mámor közt meghalt egy lélek.” (15.o.)*

.A szerzemény olyan templomi aktusokat prezentál, mint a leborulás és a zsolozsma. Szinte megelevenedik az olvasó szeme előtt az Isten színe elé járuló, kétségek által gyötört fiatalember képe. A lírai én csodálattal, alázattal és szeretettel viszonyul Isten irányába, amely érzésekhez némiképp tiszteletteljes távolságtartás is párosul. Istennek a szeretetteljessége és idős bölcsessége emelkedik ki a sorokból. Magas trónon ülő agg alakként ábrázolja Bieliczky Istent, akihez útmutatásért, támogatásért fordult. Szüksége is lehetett erre a vers keletkezési évében, 1946-ban, amikor a II. világháború véres emlékképei még elevenen éltek az emberek emlékezetében, illetve édesapja halálának tizedik évfordulója is éppen erre az esztendőre esett. A „*ma voltam először az Istennél*” lírai megnyilatkozás arra utalhat, hogy a költő és az Isten kapcsolata mindez idáig nem volt kifejezetten szoros, most azonban olyan fordulat következett be, amely kettejük kapcsolatát elmélyítheti.

Az *Utolsó estén* című vers záró szakasza számos hasonlóságot mutat az előbbi művel. Szintén megjelenik benne az Istenhez fordulás, az Isten elé járulás ünnepélyes eseménye.

*„Örült robajjal még nem is néztek hátra
 Tisztán mentem Istenhez meakulpázva
 Hazugság mentes szívvel,
 mellemet verve Gyász szemmel –
 halk zsolozsmákat énekelve.” (17.o.)*

Itt még bensőségesebbé válik ember és Teremtő kapcsolata, nincsenek angyalok, ezúttal a zsolozsmát maga a lírai én énekli. A vers rendező eleme szintén az útmutatásra, a támaszra való kielégíthetetlen igény, amit a korábban részletezett 1946-os keletkezési dátum is alátámaszt. A lírai én itt már saját lelki megtisztulására is utalásokat tesz („*Tisztán mentem (...) Hazugság mentes szívvel*”), ami kapcsolatukat tovább erősíti. A költő bátortalanságát jelképezi a zsolozsmák halk éneklése. Nem zengő hangon közelít Isten alakjához, hanem alázattal, visszafogott dallamokkal. Bieliczky „*Gyász szemmel*” járult a mindenható elé, 1936-ban elhunyt édesapja hiányára utalva. Bieliczkynél az Isten segítsége egy olyan lelki hiánypótlás, amely erőt ad számára a gyász feldolgozására.

Az istenes írások sorát bővíti a szintén 1946-os *Az örök titkok vára*. A vár Bieliczkyt szimbolizálja, aki kívülről szilárd, de belül rendkívül érzékeny személyiség. Úgy érzi sorozatos támadások érik a külvilágból. Ahogyan ő maga fogalmaz: kapuit ezer júdás döngeti. Elveszítette a bizalmát az emberek irányába. Lelke titkokba burkolózik és a bánat érzése járja át. Bizonyára sok bántást, sértést kellett elviselnie, amelyet művészi megnyilatkozással ad ki magából, mindehhez hozzájárul még az elveszített szülő iránt érzett fájdalmas és nem múló gyász. Két személy van, akik mindig mellette álltak, akiket magához közel engedett: az édesanyja és az általa felségesnek titulált Isten.

*„A világ legerősebb vára az én váram
Sérthetetlen acél falak övezik körül
De ott pihen az érzékenység szent királya
És a bánat lassan folydogáló tengerén
Örök őrt áll az anyám – életem fáklyája.*

*Szent falaím hiába döngetik a rongyok
Hiába döngetik kapuit – ezer júdás
Oda bepillantás joga senkinek nincsen
Mert ádáz küzdelmet folytatok ő ellenük*

– *Csak neked anyám – és neked felséges Isten., (17.oldal)*

Teljesen más jellegű az Istenhez való viszonya néhány költeményében. *Ibolyák* című 1948-as alkotásában a játékos, könnyed tavaszi tájat megjelenítve ekképp nyilatkozik:

*„Kék ibolyavirágok, istenek illata
érzékszerveimet felkorbácsolta.” (30.o.)*

Első alkalommal jelenik meg Bieliczky-nél a politeizmus, a többistenhit felfogása. Istenekről beszél, komoly lelki kapcsolatról itt azonban nincs említés. Szintén hiányoznak a bánat, a gyász, a támaszkeresés komplex alakzatai, amelyek korai istenes verseire jellemzőek voltak. A lírai én felszabadult, vidám módon nyilvánul meg. Az istenek szerepe ebben a versben mellékes szál, nem ez az írás fő rendező ereje. A költemény egyértelműen nem kategorizálható az istenes versek tematikus csoportjába, mégis érdekes ez az újfajta istenszemlélet.

A politeista istenfelfogás képét tovább erősítette Bieliczky görögországi tartózkodása az 1970-es években. Az antik görög kultúra rányomta bélyegét ezen korszak alkotásaira. Ennek egyik ékes példája a *Göröghon* című poéma.

*„Göröghon.
A legendás ókor beles az ablakon.
Istenek, hús izmú
márvány-csönd karjai intenek.
Istennők tobzódó nászában
lehullnak a kendők.
Reszketek.*

Cipelt e nép sorsával ácsolt keresztet.” (263.o.)

Ezen versének érdekessége, hogy megjelennek az antik görög politeizmus és a kereszténység fő jellemzőinek sajátos keveredései. Istenekről, ókori eredetű vallási szobrokról, istennőkről ír. A vers záró sorában megjelenő kereszt, amely a gondokat, az emberekre nehezedő problémákat jelképezi, egyértelműen a keresztény vallás lenyomata. Ez a sajátos kettősség azonban jól megfér egy alkotás keretein belül. Ezzel együtt jól rátapint Bieliczky arra a hitbéli űrré, amit a kereszténység évszázadokon át betölteni igyekezett és igyekszik mind a mai napig.

Olyan vallást igényeltek az emberek, amely szenvedéseikkel sorsközösséget vállal.

Az ókori politeista vallások ennek az elvárásnak kevésbé tudtak megfelelni.

A *Görög istennők* címet viselő vers tovább viszi az előbbi alkotás jellemzőit, azzal a kivétellel, hogy itt a kereszténységre vonatkozó konkrét utalásokkal nem találkozhatunk. Jelen van viszont mindaz a csodálat, amellyel a lírai én az ókori kultúra és művészet örök értékei felé viszonyul. Az alkotásban a görög-római kultúrkör elemeinek szinkretizmusa érhető tetten. Noha a vers domináns rendező eleme a hellén kultúrkör, a „*lavina-börtön, forró Vezúv*” archaikus római jellegzetességet is a sorok közé csempész. Történelmileg tudjuk, hogy nagyon is szoros az összeköttetés, hiszen a rómaiak előszeretettel másolták a görög műveltség eredményeit, ami a görög istenek adaptálásában jól meg is mutatkozott.

Szintén fontos sajátása jelenik meg az ókori hitvilágnak Bileliczky *Görög istennők*jében. Ez a jellegzetesség az antropomorf istenek képe, akik emberi alakkal és emberi belső tulajdonságokkal rendelkeztek. Nem voltak tökéletes és hibátlan emberfeletti lények, ők is voltak kicsinyesek, haragosak, szerelmesek. A költő az antropomorf elemekre több alkalommal is utal:

„(...) egekben született
 férfi markokba szédült
 jólelkű és gonoszsággal áldott,
 megbocsátó és büntetni tudó
 (...) szeretői a pénznek” (264.o.)

Az antik vallási hagyományokat felvonultató műalkotásokból hiányoznak az emberfeletti hatalomhoz fűződő erős lelki kötődések és az átható spirituális érzelmek.

Az Isten különféle ábrázolási formái mellett találhatunk Bileliczky József lírai világában számos vallásra utaló egyéb komponens. Ilyen vissza-visszatérő eleme szerzeményeinek a zsoltár kifejezés, ami összegyűjtött verseiben húsz alkalommal fordul elő. Jellemző, hogy a zsoltár nem mint versszervező fő elem van jelen, sokkal inkább mellékes, kiegészítő tartalmi jelleggel bír.

Több alkalommal a vidéki parasztság mély vallásosságának ábrázolására szolgál a zsoltár szerepeltetése:

„(...) s a lélek kinyílik,
akár a zsoltár a falusi parasztok kérges kezében.” (51.o.)

Az elmúlt század vidéki lakosságának munkás-paraszt rétegére különösen jellemző volt a vallás buzgó gyakorlása. Ennek komoly közösségformáló és összetartó erőt is tulajdonítottak. Szentmise és vasárnap idejére félretették a mezőgazdasági munkálatok embert próbáló feladatait. Vallásosságukból fakadtak azon szigorú erkölcsi előírások is, amelyek ezt a réteget korábban jellemezték.

Bieliczky saját családi kapcsolatainak ábrázolása során is megjelennek vallásos jellegzetességek. Zsófi nagyanyjának emléket állító *Emlékek Zsófi Nagyanyámról* című versében az alábbiakat írja: „*Bibliája vánkosa volt, szerette nagyon, mily nagy hatalom!*”, (41.o.). Jelen esetben a Szentírás szolgál Zsófi nagymama szilárd vallási meggyőződésének bemutatására. *Nagyanyám* című írásában pedig az alábbiakat jegyzi meg a lírai én, miközben szintén a nagymama alakját idézi fel: „(...) *vasárnaponként ment a temetőbe. Zsoltáros kezével virágot palántált*” (62.o.). A halottak emlékének őrzése és nyughelyeiknek gondos ápolása tradicionálisan fontos aspektusa volt a vidéki parasztság életének.

Bieliczky édesanyjához fűződő alkotásaiban a zsoltár többször a vigasztalás, a megnyugvás jelképezőjeként van jelen: „(...) *zsoltáros kék szemed vigasztaló mécse.*” (*Anyám*, 59.o.). *Leányfalui tájkép* szerzeményében pedig a béke, a remény megtestesítőjeként tekint a zsoltárookra („*Tavas van. Április. Hívó élet. A színek, a fény rendjében lépek a béke oszlopos templomába s fölzeng bennem a béke zsoltára.*” 293.o.).

A Hallgatás öröme címet viselő kései versében (1978) Bieliczky az alábbi sorokkal zárja művét:

„*Felserken bennem a Máté-passió
s ima kondul a lelkemben
a keresztre feszített
Igazakért.*” (267.o.)

Vallási témával találkozhatunk ismét. Jelen esetben a szenvedőkkel való együttérzés mutatkozik meg. A korai istenes versekre visszatekintve komoly jellemfejlődés tapasztalható. A magányosan szenvedő, segítséget remélő gyermekből empatikus felnőtt lett, aki nyitott a mások problémáira.

A költő *Ráfeszülők* című 1980-as rövid rigmusában is vallási utalást találhatunk, ami átvitt értelmet hordoz magában. Ezúttal a keresztt nem a kínokat, az élet nehézségeit jelöli, hanem menedékként szolgál:

„Lehajtom a fejem
 öled melegébe,
 karod a keresztem
 ráfeszülök égve ...” (292.o.)

Konklúzióként elmondható, hogy bár Bieliczky Joó Sándor költészetében az istenes versek periférikus helyet foglalnak el, a változatos vallási utalások számos olyan írásművét színesítik, amelyek nem illeszthetők be szorosan a vallási tematikába.

Forrás: „Ez maradt belőlem...” Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.

Válogatta: Bieliczkyné Buzás Éva. 2013.

7./

EGRI LÁSZLÓ: Testi kínok ábrázolása Bieliczky Joó Sándor verseiben

„Én csak szenvedek, én csak búsulok!”

(Bieliczky Joó Sándor: Új év küszöbén)

A művészi önkifejeződésben gyakori jelenség a lelki folyamatok ábrázolásán túl a testi kínok megjelenítődései. Ezeket egy átélt betegség keserű tapasztalatai válthatják ki. Ékes példái ennek a jelenségnek Babits Mihály gégerákkal kapcsolatos írásai, Kosztolányi Dezső daganatos megbetegedéséhez fűződő versei vagy Tóth Árpád tüdőbetegséggel folytatott harcát ábrázoló irodalmi alkotásai.

Bieliczky Joó Sándor (1929-1983) életében több súlyosabb betegséggel kellett szembenéznie, amelyek súlyos pecsétjüket hagyták a költő lírai életművén. Egészen fiatalon, mindösszesen tizenkilenc évesen a tüdőbajjal kellett szembenézni a fiatal Bieliczkynek. 1948 szeptemberében a Debreceni Állami Tüdőbeteg Gyógyintézetben hosszas gyógykezelésen is részt vett.

1960 áprilisában a Kecskeméti Honvéd Kórházban kezelték májgyulladással, 1979-ben pedig a budapesti Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézetben (ORFI) porckorongsérvvvel operálták meg. Életének alkonyán a nyirokmirigyrák agresszív betegsége támadta meg szervezetét, amely végül a költő halálát eredményezte 1983. május 8-án.

Bieliczky betegségei, a testi kínokkal, az embert próbáló fájdalmakkal való küzdelmei több alkotásának is fő ihletforrásául szolgáltak. A betegség-versek első szakasza az 1940-es évek második felében jelentkezett az alkotó lírájában. *Ősszel száll a lelkem láng tavasz* című 1946-os művében őszinte kitárulkozással ír akkoriban jelentkező tüdőbetegségéről.

*„ Ifjan halljak? Lázás mély tűzű szemmel
Roskadt inakkal nagy kínos gyötrelmekkel?*

A Szívet rabolva, lelket tépázva?

Örökké sírva, meakulpázva?

Gyász beteg tüdővel, lassú elmúlással?

Új életbe szökve, tavasz zsongásával?

Mikor rét virágzik, a szív nevet?

Ember milliók zengik nevemet?

Nedves földbe dobva, imákat mormolva?

Krokodilus könnyel éltemet korholva?

Lassan száguldni, mint beteg madár?

Melynek megváltás csak a halál már?

Nevemet feledve, múltamat átkozva?

Némán hallgatni,

nagy csendben imádkozva?

Nem!

Legyen ősz, múlás örök képe ágyam boldog helyére Ifjan?

rózsás lélekkel, könny mentes szemmel?

Vágyam éjszakáján láng nagy szerelemmel. ” (18.o.)

Az elmúlás szele csapja meg a költőt, megérinti a halál fuvallata, amely monumentális lelki folyamatokat indít el benne. Noha az ifjúság és a halál szavai némiképp ellentétben állnak egymással, mégsem zárja ki egyik a másikat. Az ősz (elmúlás) és a tavasz (új élet, új remény) ellentétpárja a lírai lelkület bizonytalanságáról árulkodnak. Bieliczky maga sem tudhatja pontosan, mi vár rá betegsége következtében. A legrosszabbakat vizionálja, a korai, fájdalmas elmúlást. A verset komorrá teszik a roskadt, kínos gyötrelmekkel, a sírva, gyász, a lassú elmúlás kifejezések. Egy fiatal férfi megpróbáltatásainak mély érzelmekkel körbeszótt és kétségektől gyötört vallomása tárul elénk. A versben sorjázó kérdések labilis, ingatag lelki állapotra engednek következtetni. A vers elején a lírai én határozottan elutasítja a halált, miközben a kétségbeesés folyamán ringatózik.

A költemény középső szakaszában már megjelenik a megváltó halál képe, ami a belenyugvás, a rezignált tudomásul vétel megjelenésére utal. A zárószakaszt bevezető indulatos „nem!” felkiáltás azonban jelzi, hogy Bieliczky nem hajlandó feladni a küzdelmet. Fiatalságába kapaszkodik, neki még feladatai vannak a földi létben, így folytatnia kell küzdelmes harcát az életéért.

Bieliczky betegségeiben előszeretettel vállalt sorsközösséget hasonló megpróbáltatásokat kiálló művészekkel. *Február éneke* című művében a szintén tüdőbajjal harcot vívó Tóth Árpádra tesz utalásokat:

„(...) valamikor itt
Tóth Árpád róta fáradt kilométereit
s most az élet és egészség áramában
tüdőm zengő melódiájában
rágondolok
cipelte szép-lelkű sorsa halálát
meglegyintette a gallyak tüskés ágát
s ha vért köpött még akkor is remélt.” (232.o)

Konkrét testi tünetként ábrázolja a lírai én a vérköpetést, ami a tüdőbaj súlyosságának egyik alaptünete. Ezekben a sorokban azonban nem a feladás, a lemondás a fő rendező elemek, hanem a reménykedés, a soha fel nem adás. Tóth Árpádhoz hasonlóan Bieliczky Joó Sándor életében is fontos szerepet töltött be a Mátra hegyvonulata, amely friss hegyi levegőjével üdítő megkönnyebbülést nyújtott a beteg tüdőknek.

A Chopin című lírai alkotásban is tesz utalásokat a lírai én a tüdőbetegsége. Itt is a sorsközösség vállalása figyelhető meg. Mindketten megszenvedték az élet megpróbáltatását, ami a betegség alakjában telepedett rájuk. Chopin életének végét jelentette a kór, míg Bieliczky sikeresen lábalt ki belőle. Bieliczky történelmileg helyzeti előnyben volt. Chopin korában, a XIX. század első felében a tüdőbaj kezelése kezdetleges volt, míg Bieliczky Joó Sándor korszakában az orvostudomány fejlődésével már több esély mutatkozott a felépülésre, bár a tüdőbaj továbbra is veszélyes betegségnek számított. Újra jelen van a habzó vér, mint a tüdőbajra utaló egyik jellemző tünet:

„Átkínlódtam én is azon,
amibe te belehaltál.
Habzó-vérű tüdőbajon ...
a halálnak dallal gyóntál.” (276. o.)

Bieliczky emlékezetében a tüdőbetegséget leküzdve is elevenen élnek a betegség okozta kínok. Több versében is a jelenből tekint vissza egykori kórságára. Vigasztalás (*Üzenet anyámnak*) című költeményében így ír a tüdőbetegség legyőzéséről:

„(...) arcom már nem sápadt.
egészség adott nekem szárnyat.
Visszanyertem megnyirbált kedélyem.
A tüdőbajt eltemettem, érzem.
Rátekintő szemem hálás fénye
balzsamot hint kimarjult kezére.” (44.o.)

Arca ismét egészséges színezetet kapott, kedélyvilága pozitívvá vált, betegségét jelképesen eltemette, maga mögött hagyta. Az egészségre úgy tekint, mint szárnyat adó mentsvárra, ami kiemelte a betegség mélyéből. Szintén a betegség emlékezete elevenedik meg a *Fáj a múlt* vers soraiban. Itt is a vér, mint tünet kap fontos szerepet, a tüdőbajra mint hosszú időn át kísértő szellemre tekint, ami nem hagyja nyugodni, mert mélyen belevéste magát emlékeibe:

„Vérző tüdőbaj habzik a szájon,
halál-szegfű ég a rónaságon.
Fáj a múlt, kegyetlen vad kísértet
emlékeinkben pengeként lépked.” (254.o)

Bieliczky kései verseiben már visszaszorul a tüdőbetegség ábrázolása, bár teljesen nem tűnik el. Az ifjúságát felidéző 1979-es versében (*A dülőutakról*) „a tüdőbaj viasz gyújtólángjáról” ír, mint életének egyik meghatározó élménye.

A betegséghez fűződő emlékképek azonban lassan megkoptak, illetve új testi szenvedések léptek színre, amelyek új impulzusként jelentkeztek a lírai nyelvezetben. *Betegággyban* című írása az 1960-as év szülötte, keletkezési helye a kecskeméti Honvéd Kórház, ahol a költőt májgyulladással kezelték.

Noha a cím alapján előzetes elvárás lehetne, hogy a májproblémák testi tüneteinek részletes leírásával találkozhatunk, mégsem ez történik. A vers a fiatalkori szerelemről szól, amihez egy régi kellemes emlék felidézése nyújt segítséget. Egy múltó szerelem képe a vers, mégis a bizakodás hangján szólal meg. A betegségtől gyötörtén is a lírai én a számára kellemes élményekbe kapaszkodik, ezek nyugtatják meg lelkét a testi szenvedések idején. A májgyulladás lírai jelentősége eltölpül a tüdőbetegség mellett, Bieliczky verseiben komoly lenyomata nincs 1960-as kórházi megpróbáltatásainak.

Az 1970-es évek második felében jelentkeztek az idősödő Bieliczkynél a porckorongsérv tünetei, amely műtéti beavatkozást igényelt. Ezen betegsége idején a budapesti Országos Reumatológiai és Fizioterápiás Intézetben kezelték. Több költeménye is az ORFI-ban látott napvilágot (*Őrizni lelked, Te vagy bennem, Esőt hozott, Holnap reggel, Csendben nőtt, Mindig veled, Öleljük egymást, Mint vers...*). *Itthon vagyok* címet viselő munkájában testének állapotára tesz utalásokat:

„Kivették a kegyetlen porckorongot,
újhodnak már meggyötört idegeim,
satnyuló izmaim is észhez térnek,
hiszem, hogy frissen születve berontok
váró kapudon szorgalmas élet.” (270.o.)

A kegyetlen, meggyötört, satnyuló szavak a szenvedés komplett tárházát tárják az olvasó elé. A kínok reménykedésben, „újjá születésben” oldódnak fel. A lendületes életigenlés átlendíti Bieliczkyt megpróbáltatásain.

Az 1980-as években jelentkeztek Bieliczky Joó Sándornál a súlyos, halálos betegség, a nyirokmirigyák első jelei. A pusztító betegség rohamosan terjedt szervezetében, fokozatosan legyengítve a költőt. 1982-től szemmel láthatóan megsokasodnak azon búcsúversek, amelyek a létezés alapkérdéseit boncolgatják.

Ezen írásaiban nagy számban vannak jelen a tél, a csend nyelvi kifejezőeszközei. A lírai én aggasztja állapotának romlása, nem akarja elfogadni a vég közeledtét.

Verseinek uralkodó hangnemévé a mélabús rezignáció válik ekkoriban. *Szeretnék szépen...-Férfi vers!* című 1982-es írásában már a halálra készül, miközben kifejezi ezzel kapcsolatos aggályait:

*„Ötvenen felül az Ember készül,
hogy a halálra csikósként felül.
Nem mintha annyira vágyna
a földi-mély agyagos ágyba.” (303.o.)*

Ezt a beletörődést váltja fel 1983-ban egy lírájában hirtelen jelentkező bizakodási hullám. Ennek alátámasztása a tavaszváró versek egész sora (*A tavasz násza, Kék mámor, Tavaszvárás, Március*). A tavasz, mint a remény, a megújulás irodalmi szimbóluma egy időre átveszi a töprengő lemondás helyét Bieliczky verseiben. A reménykedés oka lehetett talán egy átmeneti javulás a költő egészségi állapotában. Gyakran megfigyelt jelenség, hogy a daganatos betegek röviddel haláluk előtt kis időre jobban érzik magukat, ami gyakran ad okot számukra bizakodásra.

Egyik utolsó versében (*A tavasz násza*) lelkileg már az egekben jár a lírai én, talán érzi, hogy hamarosan mennie kell:

*„Nézd a hegytetőn felhősirályok szállnak
vitorlás szárnyukkal suhintják a fákat
fehér orgonák csokrai nyílnak bennük
mindig utaznak a világ a tengerük.” (306.o.)*

Az utolsó sor az élet körforgásának megjelenítéseként is értelmezhető, létünk egy állandó utazás, amelynek során mindannyian a világ tengerén sodródunk, mindaddig, míg partot nem érünk. Ráadásul a mű éppen április 3-án keletkezett, ami 1983-ban húsvét ünnepe volt, melyben meghatározó fontosságú a feltámadás csodája.

Bieliczky Joó Sándor 1983. május 8. hajnali 1 óra 20 perckor fejezte be életét Budapesten, a Ráth György utcai kórházban. 54 esztendő adatott meg neki a küzdelmes földi létben. Véletlen egybeesés, ugyanakkor jelképes a május 8-ai dátum is, ekkor fejeződött be 1945-ben a II. világháború Európában.

Ugyanezen a napon, 38 évvel később Bieliczky harca is befejeződött, letette a fegyvert, lelke békére talált.

A testi kínok hiteles ábrázolásai lírájának olyan szegmensét alkotják, amelyben a reménykedés és a lemondás egymással párhuzamosan vannak jelen.

Forrás: „Ez maradt belőlem...”. Bieliczky Joó Sándor válogatott versei.

Válogatta: Bieliczkyné Buzás Éva. 2013.

Papp András: Helyi érték

Verstemplom pillérei – Bieliczky Joó Sándor válogatott versei

Egy olyan lelki és szellemi közösség, amelynek lelke az irodalom, a szívhangja a zene. Egymáshoz álmódott minket a Sors. Csak tartson sokáig ez az álomvalóság, valóságálom. [...] Tied a vers velem együtt. Vigyázz ránk, őrizz minket! Mi is vigyázunk rád. Te nem téma, te valóság, eszmény, hit vagy a versben, verseimben. Te magad vagy a vers! Egyszemélyes önmagad¹ – tesz szerelmi vallomást Bieliczky Joó Sándor a Zsoltárként és a Velem gyötrődve című versek magyarázó jegyzetében húsz év után is feleségének, 1980-ban, aki arra kérte férjét, hogy ne csak keltezz a friss műveket, hanem a keletkezés körülményeit is rögzítse néhány mondatban. Részlet az utóbbi versből²:

*Sorsommá gyúrtam belőled magam,
Nélküled már lélek-hazám – visszhangtalan.*

A fenti sorok alapján mondhatnánk, hogy a férjét túlélő, annak irodalmi hagyatékát feltáró özvegy lelke a megmentett versekkel bizonyára nem hangtalan, és nem visszahangtalan. Hiszen egy posztumusz megjelenő könyvet akár távoli visszhangként is értelmezhetünk.

Egy költői sors utólagos beteljesülésének is tekinthető egy posztumusz verskötet. Mintha az élet szolgáltatna igazságot annak, aki már nincs, aki életében nem kaphatott ilyen nyomdai „elégtételt”. Az alkotó halála után megjelenő verseskötet azonban sohasem lehet igazságszolgáltatás, inkább az életnek egy olyan ajándéka, amiben a költő közvetlenül ugyan már nem részesülhet, de néhány maiaknak hiánypótlásként, jövőendő olvasóknak pedig örömeül szolgálhat. Bieliczky Joó Sándor posztumusz könyve a név megőrzése az oeuvre tükrében – ami a feleség ajándéka. Ez a több évig tartó nagy munka nem valamiféle végakarat utólagos kipipálásának tekinthető, sem annak, hogy a tovább élő hitves saját lelkiismeretét megnyugtassa az elvégzett feladattal, hanem inkább

¹ A krónika (Én + Te = Mi) 2008. 246. p.

² „Ez maradt belőlem...” – Bieliczky Joó Sándor válogatott versei 2. bővített kiadás 2013. 292. p.

mondanám egy kivételes szerelem végső, intellektuális egyesülésének a líra emelkedett dimenzióiban. A távlatot nyitó emlékek, a feleségben tovább élő férj, az érzelmi-intellektuális partnerség teszi így teljessé közös életüket, aminek megtartása a költő távoztával már csak szellemi síkon lehetséges.

Bieliczky Joó Sándor 1929. december 12-én született Hajdúszoboszlón és Budapesten hunyt el 53 évesen, 1983. május 8-án. Az életút évszámokban természetesen rögzítve van a kötetben, ismertetve lett a *Szókimondó* korábbi számaiban, megtalálható a feleség által fenntartott *fonix-sarok.hu* honlapon, én itt most csak a legfontosabb változásokra térnék ki röviden, amelyek egyben korszakhatárai is voltak Sándor költészeti életművének. Szoboszlóról Debrecenbe, onnan a fővárosba került az egyetemre az ötvenes évek elején, ami összességében négy tanulmányi év után váratlanul véget ért. Kecskeméten lett újságíró, közben megismerkedett Szoboszlón Buzás Évával. Az 56-os forradalom Kecskeméten érte, több verse is született ekkor, aztán a számonkérés, az egzisztenciális ellehetetlenülés miatti félelmében belépett a kommunista pártba. Az újságírást 1962-től Debrecenben a *Naplónál* folytatta, ebben az évben vette feleségül Évát, miután elvált attól az asszonytól, aki a forradalom leverése utáni vészterhes napokban bújtatta a költőt. Kilenc évet töltött a debreceni szerkesztőségben, innen feleségével, édesanyjával és anyósával Budapestre költözött, ahol szintén újságíróként tevékenykedett haláláig. Versírás mellett irodalomtörténeti kutatómunkát is végzett, ezek a tanulmányok a válogatott írásokat tartalmazó gyűjteményes posztumusz kötetben szintén megjelentek. A különböző íróportrék főlvázolása, az életművekben való csöndes elmélyülés, az aprólékos kutatás kedvére való foglalatosság volt, s úgy tervezte, ha kiszabadul az újságírói robotból, leginkább ezzel szeretne foglalkozni.

Buzás Éva Konyáron született 1937. október 31-én. A 44-es debreceni bombázás idején költözött édesanyjával a szoboszlói rokonokhoz, itt járt iskolába, gimnáziumba, előbb a megyeszékhelyen, majd a fővárosban képezte magát zeneileg, tagja volt a Kodály leánykórusnak, de hangszál problémák miatt ott kellett hagynia a Zeneakadémiát, nem lehetett belőle operaénekes. Sándorral kötött házassága után egy debreceni üdülőben volt kultúros tizenegy évig, míg Pestre, pontosabban Budára nem költöztek.

Ő a rádiónál helyezkedett el, zenetörténeti, rádiótörténeti sorozata *Rádiófónia* címmel 15 évig volt adásban, 2007-es nyugdíjba vonulásáig összesen 33 évet dolgozott a közszolgálati adónál. Közben zenei tárgyú írásokat is publikált, elsősorban zeneszerzőkkel készített interjúkat, illetve zenetörténeti kutatásait jelentette meg. A férj elvesztése új korszakot nyitott az életében, de még huszonöt évnek kellett eltelnie ahhoz, hogy egy újabb váltással újra utat találjon a hitveshez, új alapokon és tartalommal teljesítse be kettejük közös életét: a 2007-es hazaköltözése után elővette Sándor füzetait. Abban a férj nélkül Budapesten töltött negyed században együtt élt az édesanyjával és az anyósával, majd azok halála után az utolsó tíz évet már csakugyan magányosan töltötte; dolgozott tovább a rádiónál, másodállásban a tévé *Híradó* műsorába is besegített, még megvolt a folyamatos gondozást igénylő leányfalui menedék. Először 2000 pünkösdjén gondolt arra, hogy Sándor írásait rendszereznie kellene. Közös életük emlékeiről szóló kiadványokat jelentetett meg legkorábban, majd 2008-ban a férj válogatott verseit és írásait egy nagyalakú, fotókkal illusztrált kötetben. További öt év kellett ahhoz, hogy a verseknek az előzőeknél nagyobb gyűjteményét összeállítsa egy javított kiadásban.

Már itt az elején fontos kitérnünk a költő névhasználatára, ennek változataira, ahogyan azt a szerkesztő Buzás Éva is megteszi a könyv lapjain: a költő Joó Sándor néven született, de Bieliczky Sándor néven publikált. Korán elhunyt édesapja után vette föl a nevelőapa nevét, ám a feleség „visszaadta” születési nevét is, és lett Bieliczky Joó Sándor.

Róla az első híradás, folyóiratban újra megjelenő vers a *Szókimondó* 2009/12-es év végi számában jelent meg, hogy mindjárt a következőben Vida Lajos mutassa be az alkotót, közölve újabb verseket és életrajzi adatokat.³ Később szinte folyamatosná vált a lapban az életmű egyes darabjainak a publikálása, a feleség, Bieliczkyné Buzás Éva visszaemlékezésének közlése⁴. A mind szélesebb körben ismertté váló irodalmi hagyaték akkori legújabb kötetének, a 2013-as válogatott verseknek az előszavát éppúgy Halász Ferenc írta, mint a következő évben megjelenő válogatott írásokhoz az utószót⁵.

³ Vida Lajos: Az ismeretlen hajdúszoboszlói költő, Bieliczky Joó Sándor, *Szókimondó* 2010/01.

⁴ Bieliczkyné Buzás Éva: Bieliczky Joó Sándor hazaszeretete, *Szókimondó* 2013/05.; Szerencsés véletlenek, *Szókimondó* 2016/02.

⁵ Halász Ferenc két írása Bieliczky Joó Sándorról, *Szókimondó* 2015/08.

Halász igen jó ismerőjévé vált Bieliczky írásainak, így nem volt meglepő, hogy összehasonlító elemzésben vizsgálta Váci Mihály és Bieliczky költészetét.⁶ Majd Egri László hét tanulmányban, különböző témába csoportosítva boncolgatta, összegezte Bieliczky írásművészetét.⁷

Hatalmas anyagról van szó; ha életében alkotói periódusonként kiadta volna a műveket, talán tíz kötetben sem fértek volna el a versek. Szigorúbb szerkesztői kéz rostálása esetén is lehetne négy-öt kötet. Általános gyakorlat szerint a költők, ha kellően termékenynek bizonyultak, ötven éves koruk tájékán adnak ki válogatott gyűjteményt, majd ha magasabb kort is megérnek, akkor pedig sorozatban az egész életművet, az *összest*. Közben készülhet monográfia is, akár kritikai kiadás is az alkotó irodalmi súlyának és fontosságának megfelelően. A posztumusz kötet a hátrahagyott, valamikor kötetbe fel nem vett, valamint az utolsó megjelent könyv után született műveket szokta tartalmazni. Magánkiadású posztumusz kötetnél viszont szinte minden egyszerre kerül a könyvbe.

Erre a kivételes érzékenységet követelő aprólékos munkára nem mindenki volna képes; bármilyen csodálattal, áhítattal és alázattal viszonyul is az özvegy az elhunyt génuszához, képesnek kell lennie arra, hogy ne csak erőt és időt áldozzon a hagyaték gondozására, de jó érzéssel nyúljon hozzá: tudjon rendszerezni és válogatni, szerkeszteni és a publicitáshoz teret, lehetőséget teremteni, mi több, akár írni is, ha a munka megköveteli.

Halász Ferenc az egy évvel később, a 2014-ben megjelent válogatott írások utószavában azt írja, hogy *egy szerető és hozzáértő feleség áldozatkész rendező munkája nyomán készült válogatást tart a kezében. Buzás Éva arra a nemes és szép feladatra vállalkozott, hogy tehetséges férje szerteágazó szellemi munkásságának hagyatékát sajtó alá rendezze*. Fontos megállapítás, mert ha nincs az özvegy részéről ez az összegző munka, Sándor szanaszét megjelent írásait, dobozokba zárt kéziratait az idő bizonyosan szétmorzsolja, értő kezek hiányában az írásainak töredéke, verseinek egy-egy sora legföljebb szentjánosbogár fénnnyel világítana az életmű nagy rengetegében, és szép

⁶ Halász Ferenc: Váci Mihály és Bieliczky József Sándor költészetének közös vonásai, *Szókimondó* 2014/01.

⁷ Egri László: Bieliczky József Sándor tájköltészetének főbb jellemzői, *Szókimondó* 2016/08.; „Nyomod van bennem”, Bieliczky József Sándor szerelmi költészetének értelmezése, *Szókimondó* 2016/12.; Politikai útkeresés Bieliczky József Sándor lírai világában, *Szókimondó* 2017/04.; Klasszikus és modern művészportrék Bieliczky József Sándor lírai alkotásaiban, *Szókimondó* 2017/08.

lassan az is kihunyna, vagy lábjegyzetbe szorulna valamely irodalomtörténeti tanulmányban. Mindkét gyűjteményes kötetnek azonos címet adott az elhunyt munkásságát „szent hittel” gondozó özvegy: „*Ez maradt belőlem...*” – és alcímbe tesz megkülönböztetést: *Bieliczky Joó Sándor válogatott versei*, majd a 2014-es kiadásban *Bieliczky Joó Sándor válogatott írásai*. A hangsúly a mulandósággal szembeállított, nem halónak, ércnél maradandóbbnak gondolt „ez maradt”-on van – azaz egy alkotó ember szellemi munkájának megőrzése könyvekben. Hogy ez a „maradék” mit is jelent mennyiségileg és minőségileg, az további elemzés tárgya lehet, mindazonáltal a jövő felől éppen irodalomtörténeti vonatkozásban sem lehetünk biztosak: hogy évtizedek múltán mi marad egy alkotó életművéből, életben tartják-e az akkor élők, milyen értéket képvisel majd a többszörös átértékelődés nyomán Bieliczky Joó Sándor, vagy bárki munkássága, nem lehet tudni, de a megjelent, megmentett írások lehetőséget adnak a jövő nemzedékének a kutatásra, vagy csak egyszerűen az olvasásra és műélvezetre. Halász Ferenc méltán adózik tehát elismeréssel a feleség hagyatékot gondozó munkája iránt, ám ez a tény és körülmény a vizsgált kötet tartalmát és szerkesztését illetően számos kérdést fölvet, amit egy recenzióban nem lehet megkerülni. Minthogy posztumusz kötetről beszélünk, jobban meg kell vizsgálnunk azokat a jellegzetességeket, amire az elhunyt költő már nem lehetett hatással.

Ezek legfontosabbika a válogatás, a szerkesztés és az „utolsókéz” problematikája: ami maradt, az valóban a költő utolsó beavatkozásának tekinthető-e. Kritikai kiadások aprólékos összevetésben, szinte nagyítóval vizsgálják a papírra vetett és nyomtatásban megjelent műveket, vagy azok minden változatát a jegyzeteléstől a véglegesnek tekinthető kötetben való elhelyezésig; minden vonás számít, legyen az tollhiba vagy széljegyzet, mindennek jelentősége van egy életmű feltárása közben az irodalomtudós kutató szemében.

A feleség több visszaemlékezése, kiadott könyve a 2013-as válogatott versek közvetlen előzményének is tekinthető: *Átváltozás 2008*; *A krónika (Én + Te = Mi) 2012*; *Bieliczky Joó Sándor válogatott versei és írásai 2008.*, valamint a könyvben folyamatosan felbukkanó magyarázó jegyzetek eloszlatnak minden kételyt a beavatkozást illetően, amire csak ráerősít a versekben időnként fölbukkanó hibák megőrzése, tehát utólag azok sem lettek javítva.

A könyv szerkezete: a korábban megjelent könyvektől és kiadványoktól eltérően a sűrűn tördelt versek sorát nem bontja meg fotókkal, családi albumból való néhány képet a kötet végén helyezett el, az elején nyitó portrét közöl a költőről. Egyetlen korabeli publikációt tesz közzé facsimile formátumban, a *Független Hajdúságban* megjelent első Bieliczky-verset. A ciklusokba rendezett művek valójában nem költészeti határpontoknak tekinthetők, hanem a költő élethelyzetének változásait, korszakhatárait követik három nagyobb csoportba sorolva: *Gyermekkori versek: 1944-1949; Ifjúkori versek: 1950-1962 januárig; Férfikori versek: 1962. július 29 – 1983. május 8.* A több mint 300 oldalt kitevő költemények után kapott helyet az alkotó évszámokba szedett életrajza, az első kiadás megismételt elő- és utószava, valamint ennek a második kiadásnak az utószava, amiből azt is megtudjuk, hogy a válogatás lényegében Bieliczky összes versének, a mintegy 1582 műből álló gyűjteménynek lényegében a felét, 780 verset tartalmaz. Nem adja közre a töredékeket, a félbemaradt műveket. Bevallottan két nagy egységben látja az irodalmi hagyatékot: házasságuk előtti és utáni korszakot különböztet meg.

A szerkesztés vezérelve láthatóan az időrend; a versek alatti dátum rögzíti a mű keletkezésének helyét és idejét, s ha valahol megjelent, a lap nevét. Nem véletlen a dátumozás hangsúlyozása: „időrendbe állítva a leghitelesebb életrajznak számítanak. Hiszen a >>külső<< történések, események a verseken keresztül felszínre hozták a legbensőbb érzéseket, gondolatokat. Tehát életrajzi kiegészítésül használhatók.” (310 p.) Ebben a fölfogásban a vers tényszerű dokumentum is, az alkotó élettörténetének hitelesítő eszköze. A versszületés körülményeiről szóló jegyzetek is lényegében életrajzi adalékok. A vers ugyanakkor mégse lehet ürügy egy elmúlt élet kirakósjátékában, ahol rekonstruálnunk kellene lépésről lépésre a költő életrajzát. Ez elsősorban a házastársak közös életének a története, másrészt kutatási támpontul szolgálhat.

A csaknem napi rendszerességgel, szinte naplószerűen rögzített élmények, versekben formált érzések és gondolatok egy olyan ember képe rajzolódik ki előttem, aki lírai tudatú és szemléletű ember volt; így élte mindennapjait, a lírai „szűrőn” keresztül értelmezte a világot, a létállapotot. Erre a szemléletre és hangra nagyon fiatalon rátalált, majd teljesen elsajátította, birtokolta azokat a költői kifejező eszközöket, strófaszerkezet a kedvelt rímképletekkel, valamint a természetből vett analógiákkal, hasonlatokkal és metaforákkal – ami biztos verselővé tette.

A rutin biztonságával és könnyedségével gyakorlatilag bármilyen tárgyat, témát transzponálhatott, bármit versebe írhatott – a nyelv erejével, a költészet esztétikai hatásmechanizmusának ismeretével szépen széppé varázsolhatott. Ez a mindent átnemesítő, szépségre való törekvés nagyon is jellemző vonása Bieliczky költészetének. Egyben jelzi határait és korlátait. Kicsiben mindent jól megold; nemcsak ügyesen, hanem tetszetősen. Nagyobbra, nagy formátumot igénylő költői kihívásra, mondjuk balladára, szonettkoszorúra, verses regényre nem vállalkozott. Alkotói értelemben a korai és az érett költészetében nem látni jelentős eltérést és fejlődést: nem halad meg semmi korábbit, élmények hatására időről időre letudja a verspenzumot, elvégzi a munkát, de évtizedeken át változatlanul marad meg a saját keretein belül.

Kedvelte a páros rímet, a keresztrímet, a bokorrímet, az ölelkező rímet, amelyek a kiegyensúlyozottság és a harmónia érzetét keltik. Azonban ritkán írt szonettet, ez a kötött versforma nem nagyon tartozott a kedvenc kifejezési módja közé, nem is mindig sikerült jól megoldania. Ha az elején még fegyelmezetten kezeli is az időmértéket, később oldódik a jambus, ugrik a szótag, döccen a rím. Kulcsszavai: csillagok, szél, csönd, égbolt, fény, fák, álmok, béke, öröm, messzeség, zsoltár, magány, hajnal, reggel, szépség, idő, láz, éjszakák, világ, dal, sors, szív, tűz, láz, lélegzet, derű etc. – mai lírikusok általában messze kerülnek ezeket az elhasználódott, a pátosz és a közhely csapdája felé mutató szavakat.

A jó induláshoz minden lehetőség adott volt. Ahhoz is, hogy irodalmi karriert építve kiteljesedhessen; fiatal alkotónak az értő visszajelzés, a figyelem, az alapos szakmai kritika meghatározó, egész életére kiható tudás és tapasztalás lehet. Elengedhetetlenül szükséges a formálódáshoz, fejlődéshez. Napilapokban publikált versei után 1959-ben, 29 évesen megjelent egy Kecskeméten kiadott antológiában, a *Termés* című kötetben ötödmagával. Innen, a bevett gyakorlat szerint egyenes útnak kellett volna vezetnie egy önálló verseskötethez a Magvetőnél vagy a Szépirodalmi kiadónál, ahol léteztek a nagyok mellett a fiataloknak is teret adó könyvsorozatok. A bevett gyakorlat azonban sohasem „papírforma”; az egyéni sorsok és életutak a változó társadalmi körülmények között ezer felé ágazhatnak, és ezeregy oka lehet annak, ha önhibából, vagy önhibán kívül valakinek a tehetsége zárványban marad.

„Nem volt jókor jó helyen, nem volt szerencséje” – mondta az özvegy. Szintén az ő közléséből tudható, többek között az *Átváltozás* brossúraszerű kiadványban írja, hogy Sándor „igyekezett irodalmi, képzőművészeti interjúkat, beszámolókat írni és szerkeszteni – a politikai helyett -, ha volt választási lehetősége. Újságírói ambícióit azonban csalódás után újabb csalódás érte. A lelki megpróbáltatást a testi leromlás követte.” (29. p.) A túlélő hitves a költő sérelmeire gondolva teszi föl a kérdést, hogy vajon megbocsájtott-e azoknak az embereknek, akik nem méltányolták az ő emberi és szakmai értékeit, felsorol néhány irodalomból ismert nevet, majd a munkatársakra tér: „akik nem becsülték meg eléggé lelkiismeretes szerkesztői munkáját, emberi tisztességét” (30. p.) Jól ismerte férjét, a következtetés visszaigazolni látszik a korai halált: „A csalódások elviseléséhez Sanyinak valóban nem volt elég erős a hite, azért nem volt ellenálló a teste sem. Pedig már nem kellett volna sok idő, hogy visszavonulhasson a >>kertbe<<, mindkettőnk menedékébe.” Egy olyan idealizált helyre, még a földi létben megtalált másik dimenzióba, „ahol nincs eszmei-hitvesztés, rosszindulat, gúnyolódás, veszekedés, méltatlan sors, gyerektelenség, betegség, testi fájdalom és lelki szenvedés...” (31. p.) Mindezekből a vallomásokból több látszik, mint a száraz életrajzi adatokból: a Kádár-kor konszolidációs időszakában, mikor a párt és az adminisztráció a megalkuvások becstelenségében kölcsönösen zárójelbe teszik a fiatal, új egzisztenciát teremteni próbáló költő 56-os „botlását”, az újságírói hivatás gyakorlásával látszólag révbe ér, de abban sem úgy és azt csinálhatja, amit szeretne. A Budapestre költözéstől több lehetőséget, nagyobb szabadságot reméltek, de vágyaihoz képest jelentősebb munkákat itt sem kap, ráadásul az irodalmi lét peremén is visszautasításban van része. Az évek, évtizedek alatt felgyülemlett sikertelenség, az akadályok, a korszakra jellemző „tisztázatlan” viszonyok és helyzetek, az átlátszó léthazugságok, a folyamatos kompromisszumok megtörhették és keserűvé teheték Bieliczkyt. Akkoriban az érzékenyebb alkotóművészeknek, akik kibúvót kerestek a marxista-leninista ideológiai sematizmusból és a mindennapokat átszövő megalkuvásokból, nem sok alternatíva mutatkozott a disszidáláson, az alkoholizmuson és az öngyilkosságon kívül. Utóbbira Sándornak is volt kísérlete még az ötvenes évek végén, kezelték, meggyógyult, később, mint oly sokan ebben a korszakban, a belső emigrációt választotta: alkotott magának és szerető kedvesének az otthon nyugalmaiban, s ennek Leányfaluig kiterjesztett békéjében.

Nem tehetett mást: meg kellett elégednie a legszűkebb kör, a család, a feleség elismerésével – nekik írt, nekik élt. Azonban a belső emigráció sem mindenkinek „otthonos”; az egyiknek csakugyan a boldogság terepét jelentheti, a másiknak csak félig azt, mert itt sincs teljes oldódás és felszabadulás. Az ilyen menedék lehet az egyiknek a túlélés záloga, a másiknak a finálé előtti utolsó felvonás, mikor a csapda elkerülhetetlenné válik, a kör pedig bezárul, és nincs tovább.

Sándor húsz év távlatából emlékezik 1951-es irodalmi elhivatás hajnalára, mikor budapesti munkaközösségben, jeles írók közreműködésével és fiatal tehetségekkel együtt tanulta a mesterség fortélyait: *Aztán sokan elkallódtak, de a tehetségesek betörték az élvonalba. S mostani irodalmi életünk jeles képviselői. A munkaközösségben tanultak és hallottak voltak az újabb sikerek, nekibuzdulások forrásai. Úgy érzem, hogy jó kezekben volt a fiatal írógárda nevelése.*⁸ Annyi év, annyi megírt vers után, vitathatatlan tehetségként hol marad az áttörés? Miért nem sikerült, ha látszólag minden adott volt a felíveléséhez? Nem volt híján szorgalomnak, nincsenek pauzák az alkotásban, nem hallgat el évekre, akkor is ír, mikor versei hosszú ideig nem kerülnek publikálásra. Az alkotói munkát nem a nyilvánosság, a publikáció és az abból keletkező kritikai visszhang határozza meg, hanem a belső kényszer, folyamatos izzás, a kifejezőmód természetessége, egyfajta dokumentarizmus. Ahogyan a naplóíró vagy a fotográfus rögzíti mindennapi élményeit, úgy rögzíti versben a pillanatot, a gondolatait, az érzelmeit Sándor is: költészeti naplót írt nemcsak magának, hanem a feleségének is. Buzás Éva ezért is érzi még közelebb magához férje verseit, hiszen azok közös életük lenyomatai, írásban, versben megőrzött emlékei: *hisz Te vagy életemnek dalteremtő könyve* (*Mindenségem* 1962 – ilyen címmel két vers is van ugyanabból az évből, az idézett sor a decemberben születettből származik.) Életük fotóalbuma egy-egy vers. A feleség kérte a költőtől, hogy ne csak dátumozza az elkészült költeményt, de írjon rövid megjegyzést róla, azaz az ihlet forrásáról, a versszületés mikéntjéről néhány magyarázó gondolatot. Az irodalom volt az életük, megélték közösen, dokumentálták a történéseket, és ennyi elég is volt – nem a nagy irodalmat kívánták meghódítani, hanem az irodalmat otthonuknak tekinteni, a béke és szeretet nyugalmával, kettejük kapcsolatának

⁸ *A krónika (Én + Te = Mi)* 2012. 115. p.

intimitásával, a rímek természetességével. *És ez a művészet iránti ragaszkodás, szellemi és lelki belső kényszer, tudásszomj megszépíti, nemessé acélozza az ember életét, formálja jellemét, kiapadhatatlan forrás a közgondolkodás alakításában.*⁹

Tudomásunk van arról, hogy Bieliczkynek volt szándékában könyvet kiadni, valószínűleg többféle kötetterve várt elbírálásra kiadóknál, de könyv végül is sehol nem jelent meg. Az okokról éppúgy nem tudhatunk, mint a leadott kéziratról: milyen versek voltak benne, milyen címmel és elképzeléssel. A 43 éves alkotó kötetterve 1972-ből:¹⁰

- 1./ Szerelmes versek
 - 2./ Természeti versek (Mátra)
 - 3../ Égi erők (Nap, Szél, Villám)
 - 4./ Zenéről, művészetről
 - 5./ Gondolati líra
- (Emberekről, jövőről, békéről)

Igen, mindegyikben lett volna erőssége és gyöngéje. Tájköltészetének szépen bűgő sorai:

*Kék-pártájú köd ha surran
cseng a reggel felvidultan
zöld-bóbitás virág lebben
méh döngicsél a kelyhekben
[...]
a fenyőfák gyantás kérge
gyöngyösödik fű selymére
szőlőtőkénk ringó kontya
érett fűrtjét halkán bontja*

(Mátrai reggel)

József Attila-i tisztaságú, annak tragikuma nélkül. De időnként azért erre is van példa:

⁹ U. o. 116. p.

¹⁰ U. o. 211. p.

*Ötvenen felül
 az Ember készül,
 hogy a halálra
 csikósként felül.*
*Nem mintha annyira vágya
 a földi-mély agyagos ágyba.
 De romlik a szív, az idegtornya
 hullatja falát a fáradt porba.*
*Nem voltam s nem vagyok búimádó
 de érző sorsom sok-mindent látó.*
*Éppen ezért, ha kopognak értem
 a búcsúzáskor nem roggyan térdem.*
*Szeretnék szépen, suhanni halkan,
 a címzett én leszek, hogy meghaltam.*
(Szeretnék szépen ... Férfivers)

Vagy:

[...]
*ma még nyíl volt, holnap hullám
 tenger-kéken fagyként hull rám
 holnapután láva-meleg
 karjaiban villám remeg.*
(Szél)

Vagy:

*A hazatérés volt az álma
 a zord ébrenlét mécsvilága
 csillagai voltak a versek
 fényükkel írta a szerelmet.*
*A barát él, a költő halott
 álmaiban az Idő ragyog.*
(Egy szemtanú zsoltára)

Új, üres füzetet kezdve így vall az írásról, céljáról 1981 elején: *E lapokra írt vallomásaimat: évtizedek szépségét, kínját, lobogó diadalát, fájó töprengését, keservét, serkenő születését, küzdelmes fényességét, emberré szelídülését szeretném megismertetni a mai fiatalokkal és az utánunk érkezőkkel.* (247. p.)

Olyan rácsodálkozó naivitással, a felfedezés gyermeki örömeivel szemlélik feleségével együtt a világot negyven-ötven éves korukban is, ami sokat elárul érzékenységükről, egymás iránti szeretetük mélységéről: csak annak lesz ismerős és érthető ez a szenvedélyes lobogás, ez a hőfok, ez a kozmikus méretűvé növesztett szerelem, aki tinédzserkorában maga is átélt hasonlót. Az ő mikroviláguk univerzumában az idő mintha megállt volna: ők még mindig ugyanazon a Capulet bálon táncolnak tizenhat évesen, ahol örökre a szívükbe zárták egymást. Sokszor bájosan naiv sorokat olvashatunk versben és prózában, mintha egy kreált fantáziavilágban lebegnének, pillangóként a fellegekben, meseszerű álmovilágban, ami számukra poézist jelent, azaz az otthonukat teremtik meg és rendezik be ezzel. A legszemélyesebb életük belső törvényei képzik meg azt a burkot, ami védelmet nyújt a rosszindulatú világgal szemben. Nehéz elképzelni a hétköznapi gondjaival és a megoldandó gyakorlatias feladatokkal is megbirkózó házaspárt ezen a soha nem múló bálon, márpedig a kölcsönös vallomásokból, naplójegyzetekből, visszaemlékezésekből más nem nagyon olvasható ki. De hát az élet nem valamiféle álmó betöltése? Vágyaink és motivációink összessége? S ha két embernek az akarata és hite ugyanazt az álmod jelent, mert álmukban is egymásról álmodnak, tovább nem fokozható módon – kell-e csodálkoznunk?

Ha egy kapcsolatban a szerelem nem is múlik el az évekkel, ha nem kopik az idővel, a kamaszosan idealista szemlélet általában elillan. Az ő kapcsolatukban azonban végig megmaradt, aminek oka lehet, hogy ketten maradtak magukban, egymást óvó és támogató védelemben – és talán az is, hogy nem született gyerekük, aki „összegzése” lehetett volna szerelmüknek.

Finoman cizellált apró szelencéhez hasonlítanám ezt a költészetet, amely drága és bódító porokkal van tele, kábító-édes rímekkel. Eszmeiségben, hangvételben, olykor patetikus felütéssel, máskor népiesen egyszerű kifejezésekkel inkább mutat rokonságot a Petőfi utáni századfordulós költészettel, semmint saját korszakának bármelyik költői irányzatával. Nagy László, Illyés, Juhász Ferenc, vagy a polgári költészet felől Nemes

Nagy, Somlyó, Pilinszky – és még lehetne sorolni az adott korszak meghatározó lírikusait. De hasonlíthatnám még inkább bonbonos dobozhoz. Mintha ez a költészet a közös étellel együtt csupa desszert volna: az előétel töltött bonbon, a főétel praliné, a ráadás pedig trüffel. Nekem, az én poétikai ízlésemnek sokszor túl édes, olykor negédes: *Szívemben fogant mosoly a neved, / harmatot hullassanak rád az egek / virágok nyílnak arcod kertjében, / mert én az álmaimnál jobban szeretlek. (Ölelés közben)* Vitathatatlanul a lélek formálja a csokigolyókat, de némely öntőforma lelkiözörsre és lelkenedezésre sikeredett. Háromszáz oldalon nagyon sűrű és tömény ez, szemezve viszont finom ízeket találhatunk. Legyen erre is példa néhány sor:

*[...] Pirosodj a szelekben,
szépülj varjas telekben.
Te vagy bennem minden szép,
Égbolt, tenger, hegyvidék
(Te vagy bennem)*

Vagy:

*[...] Napfény-derengő reggeleken
kószálunk puttányos hegyeken.
Öleljük egymást úgy mint régen
japánakácok gyűrűjében.
(Öleljük egymást)*

Mintha az egyéni kudarcok teremtettk volna meg a közös boldogságot. A sikertelen kiadás talán Sándor kedvét szegte, talán el is távolította a hivatalos irodalomtól, irodalmi műhelyektől és folyóiratoktól. A hivatalos irodalmi élet iránti megvetése is tükröződik néhány versében; ebben benne van a kívülálló keserősége: nem tartozik semmilyen klikkhez és csoportosuláshoz (*Szíved után becsülnek, Ne add könnyen a lelked, Kritika, Meddig...?*).

Már Vida Lajos is fölveti a költő portréját bemutató írásában, hogy a tehetségét valószínűleg be nem teljesítő emberről van szó; hiányérzete van: „Nem érzem kiteljesedettnek ezt a költészetet, csak a lobogást érzem benne [...], nem érhetek aszúra

Bieliczky Joó Sándor költészetének szép gerezdjei”. A költői célkitűzés és motiváció szempontjából nem mellékes, hogy Bieliczky mennyire elégedett meg azzal, amit papíron rögzített. Nem az esetleges javításra, a vers további csiszolására gondolok, hanem a kifejezésnek egy olyan új módjára, ami az eszközök birtokában csakugyan kiteljesedő költészetnek tűnhet. Vagy csak egyszerűen a könyvkiadás, a hivatalos irodalom elismerését kell a kiteljesedésen értenünk? Az ő lírai karaktere szerintem az anyegini strófák felé léphetett volna egy jelentőset. Kívülről úgy tűnik, kellően érdekes és fontos történet megválasztásával akár nagyobb struktúrákban is képes lett volna mozgatni a rímeket. Amihez természetesen átgondolt terv kell, tudatos döntések sorozata hang- és eszközválasztásban, külső, olykor érzelmi tényezők kizárása, hogy nagy kérdésekre nagy válaszokat adhasson, miután sikerült egy nagy levegőt vennie a több évig tartó munkához. Ilyen tervnek és szándéknak azonban még a nyomát sem látjuk. Tehát akkor a „kiteljesedésnek” csak a saját könyv megjelenésének „beteljesedése” lehetett volna, és hogy ez az „aszúszem” = kötet hiányzott. Viszont, ha továbbra is a hasonlatnál maradunk, Buzás Éva súlyánál fogva hagyta kicsöpögni az aszúesszenciát, a posztumusz kötetet. Úgy vélem, a már említett korlátok figyelembe vételével, hogy ennek a költészetnek nem lett volna több tere a kiteljesedéshez, ezért nem is egy olyan félbe maradt életműnek tekintem, ami még jobbat és szebbet hozhatott volna, hanem inkább olyannak, ami a korábbiakhoz hasonló szépet és jót jelenthetett volna.

Az alkotó portréját egy részletgazdag, jegyzetekkel és fotókkal ellátott posztumusz kötet kapcsán is bajos volna pontosan megrajzolni a ma élőknek, akik személyesen nem ismerték a költőt. A rögzített „versfotó” torzít: az életben minden szebb vagy csúnyább, a líra megemel és idealizál, más és más a fénytörés, a változó hangulat, a napi gondok sorozata, az aktuális feladat és kihívás. A versek olyan kiszögelési pontok, amelyek egy ember nemesebb szándékáról, lírai módon megnyilvánuló gesztusáról adnak hírt, de őt magát pörére vetköztetni sem a strófák, sem a simulékony kádenciák nem képesek. A „versfotó” valamit beállít, amiről valamit állít, amivel egyszerre naplószerűen dokumentál is, de ha kilépünk belőle, oszlik a kép és illan a hangulat, az alkotó élete valójában rejtve marad.

A versről mondja: *Nekem emlék a vers [...], meg kell őrizni, nem szabad elfelejteni.*¹¹ S mint dokumentum, a saját léthistóriájának, motivációinak olyan lenyomata, amelyet kizárólag csak ő, vagy az általa beavatott ismerhet és érthet meg. Egy posztumusz kötet kapcsán azonban nem egy tovatűnt életet kell összeraknunk a verssorokból, hanem kizárólag a verstartalomra és a dallamra kell figyelniünk. Engedniünk kell, hogy hasson, s akkor nem egy Bieliczky-költemény találhat szíven bennünket.

Sem látványos kísérletezői attitűd, sem markáns irodalmi irányvonal nem fedezhető föl a verseken, legállandóbb jellemzője az őszinte lírai hang, ami néhány sorban, néhány strófában éppen hangot talál. Egyszerűsége való törekvés jellemzi, mentes a líra műnemét felforgató elképzelésektől és formáktól, egy új és összetéveszthetetlen hang kimunkálásától. A vershatás, az ő verseinek versszerűsége, a lírai élmény kifejezése és befogadása gördülékenyen, látszólag minden problémától mentesen megtörtént egykor és megtörténhet most is.

A posztumusz könyv visszahozza a holtat hangjában, csilingelő rímekben – mintha sajátos, közös mitológiájukban Orfeusz nyúlna vissza lentről a fenti Eurüdikéhez, holott tudjuk, az énekes megy le az alvilágba kedveséért. Itt, az egyedi mítoszuniverzumukban mintha fordítva történné. De valójában mindegy is: ahol az ujjai éppen összeérnének, ott van lant helyett a posztumusz dalos könyv.

A „helyi érték” soha nem önmagában álló érték, hiszen kijelölt helye más érték viszonyában pozícionálható, mintegy a „sorozat” darabjaként. A helyi érték ugyanakkor nem egy viszonszám, nem sorszám, hanem az előttiség és utániség egy olyan pontja, egy olyan rálátási horizont, ami értékelhetővé teszi a lineáris időben az egyszerre múltó és megmaradó életművet. Hajdúszoboszló irodalmi életének a II. világháborútól a rendszerváltásig, a 90-es évek közepéig tartó időszakról alig, vagy egyáltalán nincsenek ismereteink. Ebbe a több évtizedes sötét foltba világít bele támpontot adó szentjánosbogár fényével Bieliczky Joó Sándor írásművészete. Egészen a közelmúltig nem tudtunk arról, hogy helyi születésű, kötődésű alkotó is tevékenykedett a szocializmus éveiben. Buzás Éva áldozatos és kitartó munkájának köszönhető, hogy megmentette férje hátrahagyott írásait, és azokat Budapestről történt hazaköltözése után

¹¹ Szókimondó 2013/05.

kötetekben folyamatosan publikálta. Az özvegy a zene és az irodalom iránti elkötelezettsége, valamint szervezőkészsége folytán, a maga által létrehozott alapítvány keretein belül rendszeresen állít össze programokat, tart rendezvényeket, amelyeknek egyik jellemző vonása Bieliczky Joó Sándor költészetének felidézése, tisztelettel adózva a férj emlékének, ily eleven módon gondozva annak hagyatékát, megteremtve a költő kultuszának alapjait. Az ismertté vált életmű kapcsán elmondható, hogy nem egy gyöngyszem található a könyvben, az *Ez maradt belőlem*ből csakugyan megmaradt valamennyi, vitathatatlanul fontos helyi érték. Olyan negyven évet átfogó emlékmű ez, amelynek kereteit Bieliczkyné Buzás Éva jelölte ki, és Bieliczky Joó Sándor véste rá a betűket: egyszerre két ember életének történelme és alkotása ez a monumentális hagyaték, két ember közös szenvedélye, hite, ihletése teremtette meg az alapot, és ami a legszebb – a soha nem múló szerelem növelte naggyá a csaknem közösnek is tekinthető verseket. Bieliczky Joó Sándor verstemplomának timpanonját két korinthuszi oszlop tartja: az alkotó és az ő múzsája.

Leányfalu 1982
(Az utolsó közös nyarunkon)

A krónika (Én + Te = Mi) 2012. 246. p.

¹ „Ez maradt belőlem...” – Bieliczky Joó Sándor válogatott versei 2. bővített kiadás 2013. 292. p.

Bieliczky Éva: Utószó (a 2., bővített kiadáshoz)

SZÁMMISZTIKA: **1929 – 1956 = 27 év** **1956 – 1983 = 27 év**

1929 Bieliczky Joó Sándor születésének, 1983 halálának éve. E két időpont között 1956 félidő és egyben fordulópont: sorsszerű találkozásunk dátuma. Számára – számunkra ennyi idő adatott. A második 27 évből 6 még veszteség, az egymás utáni vágyakozás időszaka, de aztán 1962-től csak egymásnak, egymásért élhattünk.

VERSEK:

2008-ban készítettem egy válogatást ***Ez maradt belőlem*** címmel, a kötetben a számomra legkedvesebb verseket és írásokat gyűjtöttem össze. Most végre sor került arra is, hogy az összes versét sorba rendezzem és beírom a számítógépbe. Közben látom, hogy mennyi dolga lett volna még, mert sok a be nem fejezett, vagy javításra érdemes vers. De sajnos, neki ez a lehetőség nem adatott meg.

Az anyagot ketté választottam, a házasságunk előtti és utáni korszakra.

Íme a versek leltára:

Az 1. részben: az 1944 és 1949 közötti időből megtalált **137 gyermekkori**, valamint az 1950-től 1962. januárig írott **164 fiataalkori**, összesen **301** költemény szerepel.

A 2. részben pedig az 1962 augusztustól 1983. május 8-ig készült **1281 férfikori** vers sorakozik. Tehát az eddig előkerült verseinek összessége: **1582**

Igaz, hogy az 1582 vers nagy része kritikusként megítélve nem értékelhető jónak, de mégis, (különösen a 2. részben) azokat megírás-szerinti időrendbe állítva, a leghitelesebb életrajznak számítanak. Hiszen a „külső” történések, események a verseken keresztül felszínre hozták a legbensőbb érzéseket, gondolatokat. Tehát életrajzi kiegészítésül használhatók.

Valamint ez az alapja **Bieliczky Joó Sándor válogatott versei** című kötetnek, amelybe **200** és **580**, összesen **780** vers került. A teljes gyűjtemény megtalálható az **Emlékszobában** elhelyezett irodalmi hagyatékában, CD-re rögzítve és legalább 2 példányban kinyomtatva.

(A válogatott versek között is vannak olyanok, amelyeknek csupán részlete olvasható a megjelent kötetben.)

MI A VERS? Kányádi Sándor verseskötete elé írta: A vers az, amit mondani kell!
Nekem is ez a véleményem. Tehát magam köré gyűjtöttem az irodalomszerető régi és új barátokat, akik - más költők mellett -, e verseket is megszólaltatják.

Hajdúszoboszlón, 2013. május 8-án - Bieliczky Joó Sándor halálának 30. évfordulóján – írta: Bieliczkyné Buzás Éva, aki úgy érzi, hogy élete nagy ajándéka volt ez a szerelem, melynek tanúi ezek a versek.

*

Debreceni T.Sz Üdülőben irodalmi műsort tart

3.

„Ez maradt belőlem...”
Bieliczky Joó Sándor
válogatott írásai.
(2., bővített kiadás, 2014.)

Papp András

Nagyok nyomában

Bieliczky Joó Sándor válogatott írásai

Az alkotó halála után harmincegy évvel megjelent kötet jól példázza, hogy nem csak az írónak, hanem a megírt szövegeknek is megvan a maguk sorsa – és születésük pillanatától önálló életet kezdenek élni. Olyat, amire az alkotónak már nincs különösebb befolyása: a rögzített élmény és vélemény, valamint az olvasói élmény között évtizedek telhetnek el. Az időcsúszás, a szinkronitás hiánya semmit nem von le a művek értékéből, s ha azt egy posztumusz megjelent kötet tudja nyújtani, akkor biztosak lehetünk benne, a tünékeny élet után sorsa már csak a könyvnek lehet.

A 2014-ben megjelent 322 oldalas válogatott írások kötetet is az író felesége, Bieliczkyné Buzás Éva szerkesztette és adta ki, mint az egy évvel korábbi válogatott verseket tartalmazó gyűjteményt.¹² A két kötet együttesen még teljesebb képet tud nyújtani az alkotóról, a lírán túli prózai „valóságról”, vagyis publicisztikájáról, riportalanyairól, tanulmányokba gyűjtött irodalomtörténeti kutatásairól, művészeti írásairól és szépprózájáról.

¹² Mindkét kötet 2. javított kiadás, közös előzmény a 2008-ban megjelent *Bieliczky Joó Sándor válogatott versei és írásai*.

Ez a könyv is rendhagyónak tekinthető, nem csupán a posztumuszása miatt, hanem azért is, mert a szerkesztő magyarázó megjegyzéseket fűz néhány szöveghez, ahol annak szükségét látja, de talán azért is, mert egy tárgykörön belül (például a Radnótiról szóló résznél) a legfrissebb vonatkozást is beemeli, saját írását is elhelyezi a férj egykori szövege mellett. S ha már az összevetésben a különbségekről szólok, akkor a legszembetűnőbb az, hogy amíg a feleség szinte állandó részese, közreműködője és gyakran tárgya volt Bieliczky lírájának, ez a prózai szövegekből teljességgel hiányzik, mondhatnánk, érhető módon, hiszen a levéltári kutatás nagyon magányos munka, s az az intimebb kapcsolat, ami létrejöhet a kutatót személy és a kutató között a dokumentumok és könyvek csendjében, kizárja harmadik személy jelenlétét. Ugyanakkor némely riportban mégis feltűnik Buzás Éva is, mert a gyűjtőkörút egy-egy állomására elkísérte férjét, legyen a helyszín akár a II. kerület, vagy a szatmári táj, így sokszor tanúja volt az interjúknak, és más egyéb beszélgetéseknek. Az ilyen kirándulásnak, vagy még inkább irodalmi zárandokutaknak is beillő alkalmakkor készített fotókon pedig gyakran feltűnik az ő alakja is. Említhetnék még egy lényeges különbséget a két válogatott kötet műveinek sorsát illetően: míg a költemények alig és elvétve jelentek meg, addig a prózai írások többsége napvilágot látott különféle lapokban, elsősorban a *Hajdú-Bihari Naplóban* és később a *Pesti Műsorban*. Volt egy szerzőjének fájó, kéziratban maradt Móricz-tanulmány, amit irodalmi folyóiratban szeretett volna publikálni, de nem sikerült – erről majd később.

A kutató olyan, mint a detektív: nyomoz, részinformációkból és mozaikokból építkezik, profilt rajzolt, empatikus képességeit fölhasználva igyekszik azonosulni egy-egy személlyel, gondolkodni annak fejével – minden apróság számít a teljesebb kép érdekében. Egy jeles alkotó életét és műveit próbálja minél jobban feltárni, további dokumentumokkal gazdagítani. Az ilyen munkához a nagy elköteleződés mellett, úgy gondolom, szeretet is szükséges, hiszen a választás önkéntes; valamikor valami megérintette az életműből – és lassan személyes ismerőssé vált akkor is, ha évszázadok választják el kettejük életét, korát. Így is megtörténhet a baráti kézfogás. A kutatás egyben védelem is a „külső zajokkal” szemben – olyasmi ez, mint amilyen lehet a horgásznak a tó. Kissé kivonulva a világból, csendben és felkészülten ül a parton.

A fogáshoz azonban szerencse is kell. A kisebb-nagyobb fogásokhoz, lappangó művek, nem ismert életrajzi adatok közkinccsé tételéhez.

Az írások java akár publicisztikai műnek is tekinthető; többnyire valamely születési évfordulóra készült ismeretterjesztő cikkről van szó, ami fokozatosan mélyült, többször is írásra készítette Bieliczkyt. A napilapokba készült szövegei inkább kis „színeseknek” mondhatók valamely kevésbé köztudott érdekesség fölsvillantásával: Madách kúriája, ahová Arany János is ellátogatott, vagy Jókai bujkálása a forradalom leverése után. A rövid emlékező írások az újságolvasó közönségnek készültek, márpedig azok nem mindegyike jártas az irodalom világában, vagy az alkotó életművében. Ezért sokszor az az érzésem, hogy a már tudott és ismert tényeket ismétli ezekben a szövegekben (pl. Petőfi és Csokonai esetében) az évfordulóhoz méltónak gondolt lelkesítő módon. Ez időnként félrevezető lehet, mert a „szép és jó” kerül bemutatásra, az objektivitás aligha lehetett szempont a vázolt életút- és mű kapcsán, mert akkor a kötött terjedelem ellenére is mondatot találhatott volna arról, hogy Kossuth és Petőfi közel sem voltak jó viszonyban, vagy hogy Arany majdnem „átírta” *Az ember tragédiáját* – kis túlzással, mindemellett nagyra értékelte pályatársa kimagasló teljesítményét. Egy napilapnál szükség van efféle megemlékezésekre, ugyanakkor ötven év múltán történő újraközlését néhány cikk esetében kevésbé érzem indokoltnak.

Bieliczky Joó Sándor nyomoz, én pedig nézem a nyomait: a talált „tárgyakat”.

Sajátos a könyv tipográfiája: az írások címe az eredeti betűtípussal jelenik meg, sokszor az újság fejlécével, így az írás fél-facsimile; csaknem minden szöveghez találunk fotókat és a kutatás során használt eredeti dokumentumokat. Itt is hasonló a szerkesztési elv, mint a válogatott verseknél: meghatározó az időrend, de ugyanígy az is, hogy egy tárgykörön belül legyenek csoportosítva a szövegek. Öt nagyobb egységre osztotta a könyvet, ennek ciklusai: 1. *Írók, költők emlékei*; 2. *Művészekről*; 3. *Színház*; 4. *Emberek, történetek*; 5. *Ráadás*.

A kötet gerincét, mintegy kétharmadát az első témába sorolt írások alkotják. Jellemző, hogy egy alkotóról többször is írt, vagy a rövid publicisztikát később kibővítve újra közölte. Arra is többször volt példa, hogy terjedelmi okokból több részletben jelentette meg a napilapban az írást, ilyen volt 1967-ben a három részből álló Mikszáth-emlékek közlése (*Négy nap „Görbe országban”* – 24. p.)

Ennek a rövid sorozatnak kicsit más a hangvétele: leszámol olyan romantikus túlzással, városi legendával, mint a Mikszáth-émléknek tekintett vadgesztenyefa (soha nem ült és írt alatta), de megenged magának abban az időben kevésbé megengedett bírálatot is az elszomorító képet nyújtó horpácsi birtok láttán: *az illetékes szervek nem fordítanak kellő gondot a magyar irodalom egyik kimagasló alakja patinás házának rendben tartására, állagának óvására, karbantartására. Ez mindenekelőtt a helyi tanács feladata és kötelessége lenne. Ezen az estén a cirkusz tagjai szórakoztatták a közönséget a Mikszáth-kúriában* – írja a méltatlan állapotok láttán felháborodva, hogy mivé alacsonyították az emlékhelyet. Érdekes ez az írás azért is, mert több olyan személyt sikerült megszólaltatnia, akik ismerték a nagy író.

Adyval újra és újra foglalkozik: egy újságcikk nem az elmélyült kutatómunka publikálásának az ideális terepe. Egy-egy részlet azonban csakugyan figyelemre méltó. Felelősségteljesen sóhajt, mikor azt írja, hogy *mennyi, mennyi érték hever feldolgozatlanul* (37. p.). Szemlézi a korabeli sajtót, idéz a lapokból, közöl egy-egy Ady-verset, amelyekről mi kései utódok tudhatjuk, még nem az „igaziak”, nem az Adyra oly jellemző hangon megszólaló költemények. Az majd a Debrecenben megjelent első kötet után, a nagyváradi korszakában született *Új versekkel* érkezik meg 1906-ban, amire az irodalomtudósok is nehezen találnak magyarázatot; ti. arra, hogy ilyen rövid idő alatt hogyan következhetett be a radikális fordulat, az egyéni, nagyformátumot mutató poézis megtalálása, minthogy az első kötetben ennek még nyomát sem lehetett látni (abban a kötetben már ott a *Léda-zsoltár*, nyitásként, az öntudat mottójaként pedig a *Góg és Magóg*.) A forrásokból is kitűnik, hogy a joghallgató Ady vagabund magatartásával, íráskészségével, könnyedén verselő tehetségével már korán kitűnt társai közül; központ volt, vezéregyéniség, nagyfiú, párbajhős és hősszerelmes, megmondó kritikus. Valószínűleg sokan nem szerették, még ha tehetségét esetleg méltányolták is.

Bieliczky az írástudó felelősségével és a költő öntudatával végezte kutatásait – nem éppen mellékesen, avatatlan műkedvelőként, de nem is az egyetemi doktorok hivatástudatával. Az egyik tanulmánya, a *Két Ady Debrecenben* alapos levéltári kutatás eredménye, amelyre *A másik Ady Endre* című írással reagált az egyik hivatásos Ady-kutató, Kovalovszky Miklós.

Megerősíti és kiegészíti Bieliczky eredményeit, aki feltételezte, hogy a költőnél két évvel idősebb joghallgató, az ugyancsak a Szilágyságból származó névrokon vérrokon is lehet. Unokatestvérek voltak, Ady apjának, Lőrincnek volt egy bátyja, annak volt elsőszülött fia az idősebb Ady Endre. Az irodalomtudós a cikk végén a méltatást sem mellőzi: „Az Ady-kutatás örömmel fogadja Bieliczky cikkének újonnan felkutatott adatait, amelyek Ady debreceni éveinek sajnálatosan gyér emlékanyagát egészítik ki igen hasznosan. Az utóbbi időben föltárt kortársi vallomások és személyes vonatkozású közleményeket az *Emlékezések Ady Endréről* című sorozatunk hamarosan sajtó alá kerülő II. kötetében gyűjtöttem össze.” (47. p.) Ebből az Akadémia gondozásában megjelent kötetből Bieliczky 1974-ben kap a szerzőtől egy dedikált példányt, eredményeit csakugyan korrekten közli a kötet.

A *Kritika* folyóiratban próbálta tisztázni például Móricz születési adatait, mert azt már az író életében is többféleképpen közölték. Levezeti az összes variációt, majd erre vonatkozó, véglegesnek tekinthető döntő érvet talál Móricz egyik levelében, márminthogy Péter-Pálkor született, az anyakönyv tévesen datálja későbbre, akkor a keresztelőjét tartották. Czine Mihály Móricz-kutató is ezen az állásponton volt. Több évtizede tudott életrajzi adat, ehhez képest sok helyen még ma is tévesen közlik.

László Annával Móricz színdarabjairól beszélget Bieliczky, hogy a regényadaptációk a színpadon miért nem állják meg a helyüket, egy-két művet leszámítva, miért nem voltak sikeresek (80. p.). Aztán foglalkozik az író szerkesztői munkájával, amit a személyes lapjában, a *Kelet Népe*-ben folytatott – úgy politizál, hogy nem akar politizálni, ráadásul a cenzúra réme is állandóan fenyegeti. Egyszer egy olvasói levelet közöl, egy hat elemi végzett parasztembernek az írását, aki a folyóiratban megjelent népfrontos politika vitájához szólt hozzá: „Egy fájás legyen és egy látás” – írta. Amire szerkesztőként Móricz így válaszolt: „Öröm látni, hogy a legnaivabb betűkkel író magyarok már egészen tiszta szemmel, magas államfilozófiával tekintik a magyar sorsot

[...]” – *Móricz Zsigmond hangja* (82-90. p.). És az író versre ihlette őt:

Móricz Zsigmond
most is él
a kutatók
zenitjén

Születik a
tanulmány
dolgozik az
„új hullám”.

Móricz Zsigmond
mosolyog
izzadnak a
„könyvmolyok”

Így szól csendben
hozzájuk:
Igaz legyen
írásuk!
(Könyvtári pillanatok)

Móriczcal azonos évben született Móra Ferenc, így 1979-ben ünnepelték az 1934-ben elhunyt író születésének centenáriumát. Móra saját magáról, az irodalomban elfoglalt helyéről szerényen vall: „[...] kismester vagyok. Én utánam nem maradnak piramisok [...]. Nem vagyok nagy regiszterű orgona.” (101. p.) Az író könyvtárosként és régészként is tevékenykedett, ezért jegyzi meg némi keserűséggel, de nem kis öntudattal, hogy „ahány nagy temetőt fölások, annyi regényemet ásom el, de néha bánt, hogy a nagy dolgaim megíratlanul maradnak, pedig szeretném megmutatni az embereknek, hogy tudok én olyan nagy szappanbuborékot fújni, amelyik megmarad”. (102. p.)

Kosztolányi Dezsőről egy szabadkai osztálytársa, Mérey Jenő elevenít föl emlékeket, aki nem csak 12 évig diákoskodott a költővel, de jó barátok is voltak. Az interjút 1961-ben közölte először a *Petőfi Népe*-ben. (103. p.) Kassák Lajosról is portrét rajzolt, ebben segítségére volt a költő-képzőművész özvegye is. (111. p.) Karinthy Frigyes (117. p.) kapcsán több mindenkit idéz, Móriczot is, aki azt mondta pályatársáról, hogy a „tréfa: fedezékből kilőtt nyíl”. De hogy Karinthy hogyan vélekedett erről, egyáltalán milyen műfajban alkotott, maga ad pontos felvilágosítást: „[...] az utánzatot paródiának hívják. Ez utánzó műfaj. Amiket én írtam, azok nem >>paródiák<<, hanem karikatúrák, amelyekben az egész író skicc-szerű portréját adom, mint valami tanulmányban. Ez nem utánzó műfaj, ez kritika. Magát a műfajt én kreáltam”.

Szabó Pál (121. p.) akár Bieliczky példaképének is tekinthető; több személyes élményt is megoszt az olvasóval. Szabó már 1952-ben írásra biztatta az ifjú egyetemistát, a pályakezdő költőt. Sokat tanult az őszinte, szigorú, jóindulatú és kemény kritikusként tartott idősebb pályatárstól, akit tisztaszívű emberként jellemzett. Terjedelmesen foglalkozik Veres Péterrel (126. p.) már csak a szülőföld közelsége miatt is. József Attilára a Pöcze-lányok emlékeznek; a költő gyermekkorának nyarait a szabadszállási nagypapánál és a nagybácsiknál töltötte. Radnóti Miklóst nem csak költészete miatt érzi magához közelállónak, hanem a nagybátyja miatt is, aki szegedi egyetemistaként lett barátja a tragikus sorsú költőnek. Kovásznay Rezső sokat mesélt neki, dedikált könyvet őrzött Radnótitól. Ebben a részben Bieliczky egy-egy vershez fűzött megjegyzése is olvasható.

A tanulmányíró Bieliczkynek fájdalmas tapasztalás volt Móricz-tanulmányának visszautasítása az *Új Írás* részéről. Azt a választ kapta, hogy a centenáriumi Móricz-szám megjelenése után nem tudják közölni. Ez egyébként teljesen érthető indok; a különszám után csakugyan nincs helye a lapban pótlólagos írásnak, az már „utánlövésnek” minősülne, és az ilyesmit kerülni szokták. Ha ténylegesen ez volt a visszautasítás oka, a késedelmes leadás, bármily nehezen elfogadható is a szerzőnek, mégis tudomásul kell vennie, hogy tematikus szám esetén a szerkesztés szabályai másként működnek. Például akár úgy is, hogy a lap által fontosnak tartott szerzőktől kérnek kéziratot a kivételes lapszámhoz, mintegy meghívásos alapon, és ebből gazdálkodnak, ezt szerkesztik be ízlésük szerint, kívülről jövő anyagra pedig nincs szükségük, nem is látják szívesen.

Hogy pontosan mi történt, nem tudható, Bieliczky mindenesetre nehezen akarta elfogadni a döntést. Az eset után László Anna bátorította a „kitűnő írásnak” minősített tanulmány publikálására – ebből azonban semmi nem lett, szintén nem tudni, miért. Az író levelében a novellákról is véleményt mondott (93. p.); túlságosan direktnek, kétpólusúnak találta Bieliczky szépprózáját, ami híján van minden árnyalásnak. Magam is úgy vélem, egyszerű élményközlésről van szó; míg versben tud megemelni és transzponálni, novellában csak közölni. Ebben a kötetben, az utolsó, *Emberék, történetek* fejezetben tizenöt rövidebb-hosszabb írást találunk.

Recenziómban a válogatott kötet leghangsúlyosabb darabjaira próbáltam elsősorban kitérni, a maradék egyharmadot jelentő, további négy ciklusba rendezett írások is tartogatnak érdekességeket. Például a képzőművészet iránti fogékonyságáról tanúskodnak művészeti írásai, interjúi. Érdekes színfoltja a kötetnek az a színháztörténeti kutatás, amely a Tanácsköztársaság idejére fókuszál. Az utolsó 5. *Ráadás* részben vegyes műfajú szövegek lettek összegyűjtve: naplónak is beillő lejegyzéseket olvashatunk; itt találhatjuk Bieliczky aforizmáit, amelyeket hirtelen felindulásból egyszerre és gyorsan „követett el”. Megélt életbölcsségek ezek, komolyan gondolt gondolatok, amelyek mutatják: sem az élet, sem ő maga nem irtózik a közhelyektől. A férj *Öleljük egymást* című költeményének hatására a kötet végén a feleség emlékszik vissza közös szerelmük egyik korai helyszínére, ahol ma is japánakácok állnak a szoboszlói utcán.

Azok az olvasók, akik szeretik a jelesebb írók életéről szóló kis „színeseket”, minden bizonnyal élvezettel forgatják majd ezt a gyűjteményes kötetet. Itt-ott vitathatatlanul hozzátett valamit a hivatásos irodalomtörténészek munkájához. Kutatási módszerének erénye az alapos levéltári oknyomozás, a források bogarászása. Értékesnek találok azt is, hogy szükségét érezte a még élő tanúk megszólaltatását; felkereste a rokonokat, barátokat, diáktársakat, szomszédokat és szolgálókat, akiknek bármiféle szóbeli vagy írásbeli emléke volt az íróval kapcsolatban. Ez egy olyan „időkapu”, ami a maiak előtt már bezárult, de neki még nyitva volt. Így találkozhatott Móricz lányainak egykori dajkájával, aki 17 évet szolgált az írónál; így találkozhatott Móricz és Kosztolányi osztálytársával. Ezeknek az embereknek még eleven emléke volt az alkotókról.

„Áhítattal és tisztelettel nézek az írókra” – írta pályafutásának kezdetére visszaemlékezve (124. p.). Évtizedekkel később sem változott szemlélete; a nagy alkotók, nagy műveinek nagy mondanivalójára gondolt – nagyon. Gyakori nála, hogy az életművek elemzése közben kitér az eszmei, ideológiai mondanivalóra, amivel maga is ideologizál. Már válogatott verseinél is feltűnő volt, hogy Bieliczky Joó Sándort különösen lelkesítették az elvont eszméket megjelenítő sorok, programok, amelyek a szép emberi küldetést értelemmel és céllal töltötték meg.

Bieliczky publicisztikáját, összegző tanulmányait olyan takaros kis varrodobozhoz hasonlíthatnám, amiben ott a tű és a cérna, amikkel mindent széppé hímez, kincsként rejtí a gyöngyházfényű gombokat, az ezüstös gyűszűket, a színpompás fejű gombostűket, az aranyfonalakat, a mértéket húzó illatos szappandarabot – és még sok mást, de egyet bizonyosan nem: kritikát. És még valami miatt hiányérzetünk lehet: se szülőfölgének irodalmi nyomait (ha szorosabb lokális vonatkozást nézünk, Veres Pétert ki kell ebből a körből zárunk), se az irodalom mára elfeledett kismestereit nem méltatja figyelemre. Csak a nagyok nyomában járt.

A változatos gyűjtőmunka, a feltárt eredmények gazdagsága eszünkbe sem juttatja, hogy hiányozna bármi is. Igen, ami nem kerül „képbe”, arról nem tudunk. Úgy tűnik, Bieliczky Joó Sándor Szoboszlóról elszármazottként megfélekedezett a helyi alkotókról. Vagy egyszerűen nem érdekelte. A helyi kötődés természetesen semmire nem jogosít föl, és semmit nem tesz kötelezővé. A munkára serkentő szempontok között egyáltalán nem szükségszerű a lokális összefüggés keresése, de nekem mégis méltatlanul mellőzötnék tűnik, már ha kutatásra adta a fejét, idejét – a szoboszlói irodalmi élet. Megfélekedezett mondjuk Fehér Gáborról, vagy Szép Ernőről – utóbbira majd szerencsésen talál rá Vida Lajos. Azt látom, hogy a kanonizált szerzők foglalkoztatták: ha nagyon régi, akkor a klasszikusok java, ha újabb, akkor minimum Kossuth-díjas. Velük úgymond nem lehet mellé nyúlni, és bármilyen kis eredmény is nagyobbtnak tűnik, mintha kisebektől hozna nagyobbtn, és hát valószínűleg visszajelzést sem nagyon kapott volna akadémiai kutatótól. Márpedig én úgy vélem, hogy irodalomtörténeti szempontból ugyanolyan fontosak lehetnek a nagyok mellett alkotó kisebb kortársak is, hiszen hatásuk sokszor kimutatható a nagyok életművében is.

Míg egy elismert író esetében egy cseréptöredék fölfedezése is jelentős leletnek számít, addig a kismestereknek az egész életműve se sokat – ami igazságtalan és érthetetlen, mivel sok-sok elfeledett műben találunk kincseket. Helyi szempontból például igenis fontosnak tekintem Bieliczky életművét, s épp válogatott írásainak olvasása közben merült föl bennem: költőként és kutatóként milyen „jóindulatra” számított a saját műveit illetően a jövő olvasóitól és kritikusaitól, ha ő maga csak a nagyokról vett tudomást? Ő olvasott volna ehhez hasonló posztumusz Bieliczky-anyagot harminc év múltán?

A könyv legelején van egy eredeti dokumentum arról, hogy kutatási engedélyt kapott a református püspökségtől Csokonai-források levéltári kutatáshoz. A költőről szóló cikkek azonban megemlékezések, nem pedig kutatási eredmények. Volt szerencsém látni a Bieliczky által összegyűjtött, de fel nem dolgozott anyagot, amiről ő már nem adhatott számot. Jelentős anyagról van szó, értékes kincs lehet ez bármelyik Csokonai-kutató kezében, mint ahogyan ebben a válogatott írások gyűjteményében is található kedvére való írást a kortalan olvasó.

(2018. július 19.)

HALÁSZ FERENC: UTÓSZÓ (a 2. bővített kiadáshoz)

A tisztelt olvasó egy szerető és hozzáértő feleség áldozatkész rendező munkája nyomán készült válogatást tart a kezében. Buzás Éva arra a nemes és szép feladatra vállalkozott, hogy tehetséges férje szerteágazó szellemi munkásságának hagyatékát sajtó alá rendezze. Köszönetet érdemel, mert akik Bieliczky Joó Sándor verseit már olvasták, most a költő-újságíró új oldaláról ismerik meg, és csodálattal adóznak széleskörű műveltségének, alapos forráskutatásának és szakszerű, kifejező stílusának.

Irodalomtörténeti írásai egy magyar szakos tanárnak is jelentenek újat, érdekeset. Minden érdeklődőnek hasznosak klasszikus költőinkről, íróinkról készült publicisztikai cikkei, tanulmányai, riportjai. Ezekből meggyőződhetünk lelkiismeretes, alapos gyűjtőmunkájáról, a hozzáolvasás igényességéről, a riortalányok kulisszatitkainak diszkrét kezeléséről.

Adyról, Móriczról, József Attiláról, Radnótiról sokat tudunk, mégis érdemes volt elolvasni a róluk készült írásokat, mert így még jobban megismerhettük emberi vonásaikat, hétköznapijaikat, és megerősítettek bennünket költői nagyságukról.

A művészekről szóló cikkei élményszerűek lehetnek az olvasó számára, mert őket nem valószínű, hogy mindenki ismeri. Főleg azt nem tudhattuk, hogy milyen barátságosan és szeretettel fogadták Sándort és Évát otthonukban vagy műtermükben. Elismeréssel vehetjük tudomásul, hogy Sándor milyen jól ért a művészetek szakmai kérdéseire is, és milyen árnyaltan, hozzáértéssel fogalmazza meg a műalkotások sajátos vonásait.

Nem is gondoltam, hogy Sándor a színházi élettel is ilyen behatóan foglalkozott. Jól tette, hogy a Tanácsköztársaság demokratikus és igazságtevő kultúrpolitikáját ismertette a korabeli lapokból idézve. Találónan mutatja be az 1945 után megindult új és lelkes színjátszást legnagyobb művészeink vallomásai alapján. A mai modern színművészet feladatait, problémáit is jól érzékelteti néhány színház és rendező tevékenységének bemutatásával.

Egy kirándulásom alkalmából a nyíregyházi Móricz Zsigmond Színházban személyesen meggyőződhettem az öltözőket, műhelyeket, kulisszákat bejárva azokról a gondokról, feladatokról, amelyekről Sándor a cikkében írt.

Az „Emberek, történetek” című rész a prózaírókat mutatja be, ahol a hangulatos tájleírások, riportok mellett sikeres karcolatokat, novellákat is alkot. Nekem különösen tetszett az „Utolsó aratás”, „A sárga csillagos baba” és „Az élet hegedűje” című elbeszélése. Többek között ezekből is meggyőződhattunk, hogy Sándor jól ismerte az egyszerű dolgozó emberek életét, mindennapi gondjaikat, és reálisan ábrázolta őket.

A Rádásban aforizmáiból sokat elfogadhatunk. Egyet értek például ezekkel: „A ravaszság az önzés diplomáciája”, „A legnagyobb becsapás önmagunk áltatása”, „A diktátor milliók és önmaga hóhérja”. A magánjegyzeteiből még jobban megismerhetjük Sándor életét, belső lelki világát, örömét és bánatát.

Végül ajánlom a könyvet az utókor olvasóinak, főleg a fiatal nemzedéknek, ahogy Sándor is figyelmükbe ajánlotta írásait az 1981-ben készült feljegyzésében:

„E lapokra írt vallomásaimat: évtizedek szépségét, kínját, lobogó diadalát, fájó töprengését, keservét, serkenő születését, küzdelmes fényességét, emberré szelídülését szeretném megismertetni a mai fiatalokkal és az utánunk érkezőkkel. Nekünk már van múltunk, van jelenünk.

A fiataloknak van jelenük és jövőjük. Jövőjük teremtéséhez nekünk is van közünk.

Fel kell jutnotok a Csúcsra! Szurkolunk nektek!” (306. o.)

(Hajdúszoboszló, 2014.február 2.) (Szókimondó, 2015. augusztus))

BIELICZKYNÉ BUZÁS ÉVA: ZÁRSZÓ

Jó így egybegyűjtve látni Bieliczky Joó Sándor irodalomtörténeti és más írásainak legalább a válogatását. Újra olvasva azokat, eszembe jutnak az anyaggyűjtés és az írás körülményei. Közös életünk legboldogabb napjait akkor éltük, amikor a nyári szabadság, vagy legalább a hétvégi-, és ünnep-napok alkalmával „kirepültünk” az otthoni „fészekből” és szabadon szárnyaltunk.

A természet csendjében Sanyi lelkéből lávaként csordultak ki a versek, majd szenvedélyesen vetette bele magát a kutatás izalmába. Olyan helyekre mentünk, ahol egykori nagy íróink, költőink lába nyomát, emlékeit kereshettük. De otthonosan érezte magát a levéltárakban, könyvtárakban, – a szorgos jegyzetelés közben is.

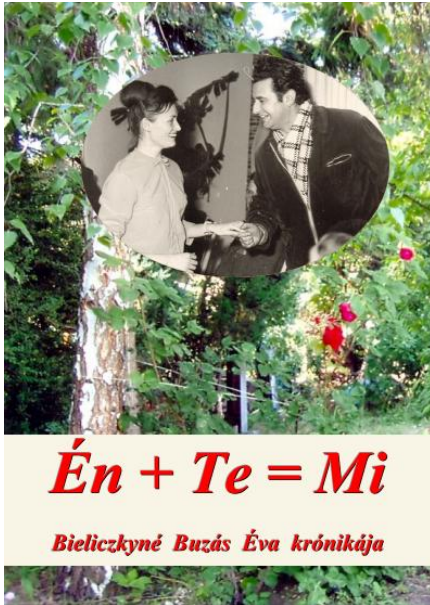
Így szeretett volna mindig élni. Várta - ezt az életmódot lehetővé tevő, szabadságot hozó nyugdíjas életet. De a Sors nem adta meg, csak 53 születésnapot élt meg.

Az Emlékszobában halomba vannak a begyűjtött, de fel nem dolgozott, be nem fejezett anyagok. Hirtelen, váratlanul ment el. Helyette nekem kell a hagyatékát válogatni, rendezni, elhelyezni, kinyomtatni, közreadni. Jó, hogy legalább ennyit megtehettem.

Hajdúszoboszló, 2013. december 12-én, születésének 84. évfordulóján.

Örök szerelmem! E kötettel köszöntelek.

4.

Én + Te = Mi
Bieliczkyne Buzas Éva krónikája
(2008)

Én: Bieliczkyné Buzás Éva, Te: Bieliczky Joó Sándor,
Mi ketten: a házaspár

Életünk története külön-külön és együtt. Nem regény, hanem valóság, képekkel, dokumentumokkal kiegészítve. Az én életem hosszantartó, azért írhatom le mindezt 75 éves koromban, a férjem élete 54. évében megszűnt, de az írásai, versei megmaradtak és általuk talán a kettőnk emléke is. Ez a kötet *forrásmunka* az irodalomtörténészek, kutatók számára – ha lesznek ilyenek. Szükséges hozzá kézbe venni **Bieliczky Joó Sándor** verseskötetét és irodalomtörténeti írásait is.

Mottó: „*Mind, akik békére vágytok, nézzétek az igazságot!*” (Szent Ágoston)

Bieliczky Joó Sándor: „Feleségem, drága kis titkárnőm, józan igazságom, lustaságom élénk gondolata, segítő és ösztönző akaratom. Magamban hordom őt, Vele együtt vagyok igazán Magam. **Én** vagyok **Ő**, **Ő** meg **Én**. **Én** és **Ő** vagyunk **Mi**.

Egy olyan lelki és szellemi közösség, amelynek lelke az irodalom, szívhangja a zene. Egy máshoz álmodott minket a Sors. Csak tartson sokáig ez az álmovalóság, valóságálom.”

(1980.06.17.)

Papp András

Személyes névmások – egy családtörténet krónikája

Négykezes könyv, amiből hiányzik két kéz. Úgy van benne, hogy még sincs. Csak szellemileg. Így hozta az élet, fosztotta meg férjétől a halál Bieliczkyné Buzás Évát, aki kedvenc verseire készülve, mintegy antréként vezette be közös életüket *A krónika (Én + Te = Mi)* című 2012-ben megjelent könyvvel. Ez volt az első lépés a férj irodalmi hagyatékának feldolgozásában: bemutatkozik, és bemutatja a férjét is, valamint közös életüket. Így tagolódik nagy hármas egységre a könyv.

Én

Emlékezés hajdani iskolámra címmel írt visszaemlékezést, amelyben bizonyos történelmi távlatot is nyit: „Furcsa generáció a mienk. Az elemi iskola elkezdésétől az érettségiig, azaz: 1944. november 16-tól kezdve 1956. június 16-ig a történelem két eseménye keretezte, fogta össze sorsunkat, amely a II. világháború befejezése előtt néhány hónappal kezdődött és az 1956-os forradalom és szabadságharc előtt néhány hónappal zárult le. A kezdő éveket a szegénység, a befejező éveket pedig a politikai kuszaság, a vallásellenesség tette szürkévé, nyomasztóvá.” (8. p.)

A következő fejezetben, *Az ének- és zenetanulás, kórusokban* a zene iránti vonzalmáról ír: „12 éves korom óta emlékszem arra, hogy buzgott bennem valami művészi hajlam, zenei érzék. (10. p.) Ám alakuló, változó terveimet átmeneti sikerek és folyamatos kudarcok kísérték. [...] a zenei élethez való kötődésem alapját a hét évig tartó hegedűtanulás adta meg.” Mint ahogyan az is, megvallja, hogy lányként molesztálás érte, mikor tanárt váltott, aki „hegedű-tartás javítása címén még tapogatott is, amitől iszonyodtam. Hogy megszabaduljak tőle, még a hegedülést is abbahagytam.”

1957-ben Gulyás György karnagy a Zeneművészeti Szakiskola hallgatóiból megalakította a Kodály leánykart. Ám ő operaénekes szeretett volna lenni, a Zeneakadémián tanult tovább, de rövid idő után abbahagyta. A kudarcok okának számbavételekor önkritikus (18. p.). Az éneklésről azonban nem mondott le végleg, kurzusra járt az akkori Nyugaton: „Néhány hétig hivatalosan is jelen lenni a klasszikus zene fellegrájaiban, a Salzburgi Mozarteumban és a Bécsi Zeneakadémián.”

T. Sz. Üdülő Debrecen 1963-tól 1974-ig fejezetben népművelői munkájáról ír, majd tovább folytatja a *Magyar Rádió zenei főosztályán 1974-től 2007-ig*: „...évtizedeken át >>hobbiból<< gyűjtsem a zenei dokumentumokat. Ez lett az alapja a Zenetudományi Intézetnek leadott több kötetnyi listának a Rádió és a magyar zeneszerzők kapcsolatáról. Majd ebből a dokumentumtárból fejlődött ki a Rádiófónia – 185 adása a Kossuth rádióban, később az írásos változata négy kötetben. Ez az érdeklődés tett alkalmassá a Zenei lektorátus ügyében végzett munkára. Megtaláltam az utat írásaim, interjúim megjelentetéséhez a *Magyar Zene*, a *Népszabadság* és a *Pesti Műsor* hasábjain. Az írás szenvedéllyé vált, amikor jó volt a sorsom, és menedékké vált, amikor rosszra fordult.” (36. p.) „Zenetörténeti kutatómunkára hirdet pályázatot az MTA Zenetudományi Intézet. (...) A pályázat témaköre a >>20. századi magyar zenetörténet<<. Jelentkeztem. Tíz éven keresztül kaptam feladatot.”

Büszke rá, hogy a Szekszárdi Babits Kiadó *Magyarország a XX. században* című négykötetes lexikonjába ő írta *A Magyar Rádió zenei élete* 1956-tól 1998-ig szócikket Czigány György felkérésére. Legnagyobb munkája azonban kétség kívül a *Rádiófónia* című sorozat, amely 1992-től 2007-ig tartott. Ebben a Rádió zenetörténetét dolgozta fel 1925-ös indulástól 2000-ig. Az ehhez megírt anyag összesen 1850 oldal (tehát adásonként 10 oldal).

1992-ben megbízták a Rádióban a Zenei lektorátus ügyeinek intézésével. Ő volt az „összekötő” a lektorok és a zeneszerzők között. A zeneszerzők beadták legújabb műveik kottáját, a három lektor pedig véleményt írt a művekről, majd közösen döntöttek el, hogy ajánlják-e a művet rádiós felvételre, vagy nem. Az ügyintézés és a válasz megírása Buzás Éva feleadata volt. „Így szinte mindenkit megismertem, tudtam, kinek milyen műve szerepel a Rádióban, mi a vélemény róla. Voltak kedvezményezettek, akiket nem lehetett visszautasítani, de voltak, akiket csak fenntartással fogadtak el és voltak, akik szinte soha sem kerülhettek fel a rádiós felvételek listájára.” (57. p.)

Férje halála után tagja lett a Bárdos kórusnak, rádiós kollégái beszéltek rá, hogy vegyen részt a kórus munkájában. „Bárdos Lajos egyik lányának, Máriának férje örömmel fogadott. Szerinte az én hangommal fényesebb lett a szoprán szólam. Szép élményekkel és életem utolsó külföldi útjainak emlékeivel gazdagodtam. Német-, Finn-, Francia- és Olaszországban vendégszerepeltünk.”

A kötet végén számba veszi, lajstromozza szinte azokat a hangszereket, amelyeken tanult, illetve birtokolt. „A hegedű hátlap belső címkéjén ez volt írva: Anno 1741 Carlo Bergonzi fece in Cremona.”

Utolsó fejezete az *Én* résznek a *Búcsú Leányfalutól*, amiről bővebben is vall az *Átváltozás* című brossúrában. „Az emlékeimet mindig írásban fogalmazom meg, tehát 2005-ben megjelent az >>Átváltozás<< *Isten veled Leányfalu – Köszöntlek Hajdúszoboszló!* című kis könyvecském.” Tudósít a Szoboszlóra való visszatérés első éveiről: „Kinéztem egy épülőben levő társasházat Hajdúszoboszlón (férjem szülővárosában) és a kert árából ott vettem meg egy kis lakást, amelyet Emlékszobának rendeztem be, hogy legyen hova elhelyezni férjem irodalmi hagyatékát, valamint az én zenetörténeti gyűjteményemet.” (73. p.)

Mindezt tíz évvel ezelőtt sikeresen megvalósította, s azóta is fáradhatatlanul fent tartja programok szervezésével, írással, tervekkel. Mentális erőnlétének kulcsa éppúgy lehet a jóga gyakorlása, mint ahogyan életszemléletének az a vonása, hogy döntési helyzetben, bizonyos élethelyzetekben jó érzékkel hoz gyors és biztos döntést, mintha kétségek sem gyötörnék, s amit maga mögött hagy, azt elengedi, lezárja. Kivéve a férje halálát. De amit eltervez, azt többnyire megvalósítja szívós kitartással: „A *Rádiófónia* sorozatát 200 részesre terveztem, de a 185-ik adás után (2007. május 20.) nem kaptam tovább műsoridőt, tehát ez is megszűnt.” A munka iránti szeretetét azonban nem befolyásolta munkahelyének elvesztése – dolgozott tovább, amit elkezdett a zenetörténet feldolgozásában, azt véghez is vitte, nem gátolhatta az sem, hogy immár nem a hivatalos keretek között, a Rádió megbízásából és fizetésért teszi. Négy kötetben őrzi a kész és teljes *Rádiófóniát* (amit egyben CD-re is kiírt).

Egy mondat összegzés: „Életutam Hajdúszoboszlóról indult, majd Debrecenben és Budapesten teljesítettem feladatokat – amennyire képes voltam -, aztán visszatértem. >>Merd vállalni az életed a szülőföldeden<< – hallottam Bőjte Csaba ferences-testvér felszólítását. [...] Életem folyamán bárhol voltam, bármit csináltam, úgy éreztem, hogy ez csak átmeneti állapot. Mintha én magam és sorsom egy tengerjáró hajó lett volna, amelynek egyszer meg kell érkezni a kikötőbe. Ma már tudom, hogy életem tengerét megjártam és hazaértem, kikötöttem. Többé már nem vágyódom el sehova. Itthon vagyok.” (86. p.)

Te

Bieliczky Joó Sándor versben emlékezik apjára tíz évvel annak halála után: *Én csak tíz év ködfelhőin látom / Halvány arcának őszi nagy rózsáját / Míg csak ember él, róla szövöm álmom.* (94. p.) Közli első versét, a *Bort ide* című művet a *Független Hajdúságból*.

Érdekes, hogyan tekint vissza a pályakezdés éveire, az írásra és az irodalomra, ebből érdemes hosszabban idézni, mert a lelkes hangvétel és a burjánzó jelzők használata igencsak jellemző Bieliczky írásaira. „Tizenkilenc éve (1952-ben) történt. Nyár volt, feledhetetlen emlékű nyár. Akkori fiatalok telítve voltunk belső feszültséggel, forrongó indulattal, az alkotás örömeivel. Lelkesen faragtuk első verseinket, novelláinkat, lelkünk virágait gyűjtögettük csokorba, hogy asztalára tegyük az irodalomnak. Egyetemisták voltunk, szerény sorsú, nagy ölelésű fiatal emberek, akik 21-22 évesen hordoztuk, cipeltük magunkban azt a forrongó akaratot, amely elengedhetetlenül szükséges álmaink, törekvéseink megismeréséhez. S ez a forrongó akarat kísért, ösztönzött, vezérelt, gyűjtött minket, adott lendületet ahhoz, hogy merjünk alkotni, ne torpanjunk meg, hitünkben legyünk szilárdak és következetesek. Hittünk a szó erejében, bízunk a jövőben. Láttuk a hibákat is, éreztük társadalmi kárát, összejöveteleinken beszéltünk róluk, többször is felemlgettük, de sohasem kerekítettünk pitypang nagyságú – és könnyű problémákból sziklává dagadó torzókat. Hittünk a magunk emberségében és józan vágyában s ehhez sok-sok segítséget kaptunk a Fiatal Írók Munkaközösségében a magyar írók kiváló képviselőitől. Feszített, nyugtalanított minket az a tudat, hogy vajon tehetségesek vagyunk-e, van-e képességünk, szabad-e, merjünk-e tollat fogni gondolataink közlésére? Ha közülünk többen nem is váltak országos híró írókká, költőkké, de az irodalom iránt tanúsított szerelem, rajongás még azokban is megmaradt, akik különböző okok miatt más pályán keresik boldogulásukat. És ez a művészet iránti ragaszkodás, szellemi és lelki belső kényszer, tudásszomj megszépíti, nemessé acélozza az ember életét, formálja jellemét, kiapadhatatlan forrás a közgondolkodás alakításában. Nem vesztek el nyomtalanul az indulás és a tovább folytatódás évei sorsunk sokrétű alakulásában.”

[(Hajdúszoboszló, 1971. 08. 20.) 116-117. p.]

Újságírói munkájából is bőven kapunk ízelítőt; kecskeméti, debreceni, majd pesti zszurnalisztaként dolgozott, felesége évekre bontva közli a cikkek címét, illetve néhány írást teljes terjedelemben, eredeti facsimile formátumban. Akár kuriózumnak is tekinthető, hogy Sándor kissé édeskés stílusát gúnyoló dokumentum is bekerült a könyvbe: az egyik ilyen a *Pesti Műsorban* közölt könyvnaplójegyzete, amelyre az *Élet és Irodalomban* született ironikus glossza, a másik a *Hajó-Daru* üzemi lapban jelent meg, ezt Sándor egyik barátja és kollégája továbbította a *Ludas Matyi*hoz, akinek akkori főszerkesztője jóindulatúan figyelmeztette Sándort a küldemény tényéről, valamint szakmai tanácsában az álpátosz kerülését javasolta, és természetesen a vicclapban nem közölte sem a kigúnyolt írást, sem a barát levelét. Jó, hogy bekerültek a könyvbe ezek a dokumentumok, mert így árnyaltabban láthatjuk Bieliczky írásművészetét éppúgy, mint az emberi viszonyokat. A lapszerkesztő vette a fáradságot, hogy jóindulatúan figyelmeztesse Sándort, pedig megtehetette volna, hogy az egészet a kukába dobja, s nem foglalkozik a kollégát támadó levéllel és cikkel. És van a barát, aki nem csak szellemi értelemben próbál kárt okozni Sándornak, hanem egy további dokumentumból az is kiderül, hogy anyagilag is kihasználta, mikor Sándor csakugyan barátilag nyújtott segítséget, vállalt áruvásárlási kezességet ennek a barátnak, aki aztán nem fizette a törlesztőrészletet, így az OTP neki nyújtotta be a számlát. Név és cím is olvasható a nyomtatványon (134. p.), tudható, ki volt az, aki visszaélt Sándor bizalmával. Efféle csalódások, akár szakmai, akár emberi, bárkit érhetnek munkája során, viszont csak igen ritkán dokumentálhatóak és bizonyíthatók; és voltaképp nem is szeretünk ilyesmivel foglalkozni, nem a kudarcról szoktunk beszélni, semmint inkább a sikerekről.

A *Politikai írások – elvek* fejezetnél érdemes a feleség sorait idéznünk: *Három jellemző idézet, amelyeket olvastam valahol: „A fiatal kommunista erősen hisz, tele van illúziókkal, idealizmussal. A kommunizmus bukásának oka, hogy nem sikerült az embereket egyformán gazdaggá tenni, felemelni.” „A kommunisták mindig jót akartak, az eszme szép volt, csak a kivitelezésben akadtak hibák”. „Ma egyszerűbb az élet, szabadon lehet utazni, van lakásunk, munkánk, valutánk, de hiányzik az erkölcs, a becsület.”*

(142. p.)

Ezek a gondolatok elárulják, hogy egy tiszta és jó szándékú ember hogyan éli meg a Kádár-kort; ma akár naivitásnak is tűnhet ez a szemlélet, amely akkor teljesen általános volt, nagyjából hasonlóan vélekedtek az emberek, a forradalom utáni konszolidációs időszakban elfogadták a játékszabályokat, ilyen mondatokkal kerestek (ön) felmentést a lelkeket nyomorító diktatúrában.

A *Te* rész utolsó fejezetében Sándor halálának dokumentumai láthatók nekrológokkal, az özvegynek szóló személyes levelekkel.

Mi

Ennek az utolsó résznek, a *Történetünket Én írom: szavakkal (2010-2012-ig)* bevezetőjében írja Buzás Éva: „Hosszú évek után 2010 őszén vettem elő Sanyi verseit – amelyek kézírással, legépelve, vagy újságok hasábjain őrződtek meg. A sok évtizedes papírlapok azonban már sárgulnak, porladnak. Meg kell őket menteni!” – emlékezik vissza a nagy munka kezdetére.

Ebben a részben több életrajzi adat megismétlődik,; gyermekkor, tanulmányok; munkahelyek, majd kiderül, hogy Sándornak volt egy rövid életű házassága egy frissen végzett színművészetis hölgygel, Veszelei Máriával, aki a kecskeméti színházban kapott munkát, így került Sándor Pestről újra vidékre, ahol előbb népművelőként, később újságíróként dolgozott. Buzás Évával kötött 1962-es házassága előtt azonban volt még egy felesége, Katalin, akit a forradalom után Kecskeméten vett el. Ha a kapcsolatuk elején még volt is benne némi félelem a két korábbi asszony miatt, hogyan felelhet meg az elődök után, hamar kiderült, nincs mitől tartania: „Mindkettő különb („szebb, dúsabb”) lehetett nálam. Mária színésznő, tagja a kecskeméti színháznak. Főiskolát végzett és elérte, amire vágyott, bár csak kis mértékben. Én pedig? Nem folytathatom a Zeneakadémiát sem, hogyan vágyhatnék ennél többre is? Katalin is diplomával rendelkező zenetanár, kórusvezető. Én pedig ezen az úton is elakadtam. A nap végére kiderült: nem kell már nekem felvenni a versenyt, mert a szerelmünk győzött mindenki fölött!” (172. p.)

A *Három „elő-szerelem”* című részben Buzás Éva őszintén vall azokról a férfiakról, akikkel megismerkedett házasságkötése előtt.

Kamaszos lánszerelmek – komoly következménnyel: „1962. május 31. Egy nyomot hagyó „szerelmes” éjszaka. 1962. július 5. Abortusz. (A magzat gyilkosságot sohasem bocsájtottam meg magamnak.)” (165. p.) „A házasságkötésünk Sanyi 33. születésnapján (Krisztusi kor): 1962. december 12-én volt. Az első éjszakán álmomban a jó Isten megjelent előttem és azt mondta: >>Ezt az embert szeressed, becsüld meg és vigyázz reá!<<”

Beszámol közös életük kezdetéről, hol laktak, merre dolgoztak, majd arról is, hogy egy ideig Sándor unokaöccsének gyermekét saját fiúkként nevelték, s milyen nehéz volt tőle az elválás, mikor a szülők hazatértek külföldről, és újra magukhoz vették a gyereket. „A gyermektelenségbe Sanyi sohasem nyugodott bele, mindig vágyott rá. Én egy idő után elfogadtam.”

A könyvben ritkán tér ki a kor politikai viszonyaira, de Debrecenből való távozásuk egyik oka is ebben keresendő: „Sajnos a Pártbizottság Debrecenben is kivetette rá a hálóját. A komcsi veteránokról kellett írnia, feldolgozni hajdani tevékenységüket. Néhány füzet meg is jelent ebből a munkából. Engem ez nagyon zavart, de nem tehettem semmit ellene. Politikai hazugságok és korrupció uralkodott a megyében. Egy tisztalelkű, jó érzésű ember – mint amilyen Sanyi volt - ezt nehezen viselhette el.” (176. p.)

A ki nem beszélt titkok fejezetben éppen arról beszél, amiről ők ketten nem beszéltek soha. Különös, hogy egy ennyire lelkiileg-szellemileg együtt élő pár tabuként kezelt néhány témát, kínosan érezték volna magukat, ha mondjuk ötvenhat, vagy a korábbi házasságok története szóba került volna. Bartók Béla *A Kékszakállú herceg vára* című operájára gondol Buzás Éva: „Azt hisszük, a másikat csak akkor >>birtokolhatjuk<<, ha minden titkát megfejtettük. De az opera Juditjának titkot nyitogató harca éppen ellenkezője annak, ami velem történt.” Majd idézi Sándor *Szembenézés önmagammal* című önkritikus írását: „...önmagammal kellett megküzdennem ahhoz, hogy kiszakítsam magam az éjszakák, a mulatozás, és az életemet pillanatokig >>boldogító<<, de alapjában megkeserítő nők hazug világából és öleléséből. Mennyi, mennyi ki nem mondott, el nem mesélt dal száradt a lelkemre és torkomra. [...] És ebben ezért, mindezért csak én vagyok a hibás, bűnös, felelős. A cinizmus nem alaptermészetem. Nem, ez ellen tiltakozom! Ilyenné váltam, ilyenné tettem. Kik? A nők. [...] Még csak őket sem hibáztathatom. Hajlottam én is a vörös ajkak csábítására.

De miért? Mi várt? Ordíthat már bennem a fájdalom, késő, nagyon késő ezen töprengenem. A munkám rovására történt minden boldognak hitt óra. És ha összeadom a boldogtalan órákat, keserű évek hullnak a hátam mögé és már ezüst hajsza csillan a fejemben. [...] 1962. július 29-óta a nő csak rossz emlék, gyűlöletes párduc, keserű szájjal az életemben, mert van hitvesem, feleségem, akiért élek, nagy szavak nélkül mondom mindezt. Gyöngédséget nem kaptam, csak testet és én azt hittem, hogy az egy a lélekkel. Most pedig, lelket kapok, finom gyöngédséget, szerelmet és ez nekem szokatlan, de nagyon, nagyon jó, drága ajándék. Ez a testetlen lelki boldogság, szerelem, imádott Évám az én költészetem, jobb kezem, gondolatom. Ő is nő, az asszonyok legdrágább kincse” – írta fél évvel harmadik esküvője után.

A közös életről szóló rész egyik naplószerű jegyzetében (hévízi nyaralás 1980-ból) a következőket olvashatjuk Sándortól: „Rossz, hogy messze van tőlem, legalább két méterre. Az üdülő mintha arra törekedne, hogy külön válassza a házastársakat egymástól. A fekhelyek elkülönítése az elhagyottság érzését támasztja bennem. Lehet, hogy versben apellálok a SZOT-nál eme „házasságtörésre okot adó elidegenítési politika” ellen. Ez a család-védelem? Akkor lenne az, ha mindkét rekamié testközelen lenne egymással. Nem kispolgári nyafogás ez, hanem tizenhét év összeszokottságának, egybeforrásának keserű hiánya. A távolságot most emberöltőnyinek érzem. Milyen jó ölelhető közelben élni egymással. Nemcsak a szerelemben, hanem általában: a kis és nagy közösségekben, a világban, szeretetben és tiszteletben élni úgy, hogy jobbító gondolatainkat, elképzeléseinket jobbító tettek is kövessék.

Felelősség-vállalás egymásért, másokért, álmainkért, öleléseinkért, lelkünk tisztaságáért, az Emberért, a világért. E gondolatok pendültek meg bennem az ölelhető közelséggel összefüggésben. Mert nem csak karokkal szoríthatjuk magunkhoz szeretteinket, hanem mindennapjaink emberi tetteivel is. S a képletes ölelésnek ez a belső tartalma, mozgató rugója. Testünkkel elérni egymást, s gondolatainkkal magunkhoz, a mi rendünkhöz téríteni a még más rekamiékon hentergő világot. Így jutottam el kettőnk „szobai” távolságától a világközelséghez akarás, valóra-váltás érzéséig, úrhajós csillagrendszerünk forradalmához: a békéhez. *Az én, a te, az ők, a mi*, a világ békéjének emberi beteljesüléséhez, a világbékéhez, a béke világához még ez is kevés” [(Hévíz, 1980. 05. 01.) – kiemelés tőlem, 245. p.] – ezek a sorok szinte mindent elárulnak kettejük

kapcsolatáról, két évtizedes szerelmükről, de Sándor barokkos fogalmazásáról is, ahogyan a szobában elhelyezett ágyakon bosszankodva méltatlankodik, miközben tanúságot tesz érzéseiről és hitéről – ideologizál. Bieliczkynek szüksége volt az eszmékre, a nagy érzésekre, ezek éltették és lelkesítették, még ha ez most nagyon naivnak, idealistának tűnik is, amiben a világbéke szép gondolata egyszerű lózungnak hat. Egyesülni és összeforni: nemcsak a kedvessel, hanem az emberiséggel. A *Krónika* személyes névmásai itt köszönnek vissza. Majd kicsivel később, a *Zsoltárként* című versének magyarázó jegyzetében ezt olvassuk: „Feleségem, drága kis titkárnőm, józan igazságom, lustaságom élénk gondolata, segítő és ösztönző akaratom, gépeli a *Tetanusz* című elbeszélésemet. Magamban hordom őt, Vele együtt vagyok igazán Magam, ha úgy tetszik: Én. *Én vagyok Ő, Ő meg Én. Én és Ő vagyunk: Mi.* Egy olyan lelki és szellemi közösség, amelynek lelke az irodalom, a szívhangja a zene. Egymáshoz álmodott minket a Sors. Csak tartson sokáig ez az álomvalóság, valóságálom.” (246. p.)

Az utolsó fejezetben foglalkozik azzal a családi legendával, miszerint Sándor az egyik tekintélyes szoboszlói famíliának, a Foghtüyeknek a leszármazottja lenne. Az apai nagymama Joó Sándorné, Bézi Zsófia a feltételezések szerint lányként szeretője lehetett Foghtü Jánosnak, aki később házassági tanúja volt a menyasszonynak. Buzás Éva kutatásai szerint akár igaz is lehet az elmélet, minthogy mindhárom férfi, Sándor, az ő apja és feltételezett nagyapja fiatalon, hasonló rákos megbetegedésben hunyt el. Bizonyos jellemvonások is arra engednek következtetni, hogy hasonlóság van Sándor és Foghtü között, valamint a nagymama Foghtüt annak 1906-ban bekövetkezett halála után élete végéig gyászolta. A fikció azonban fikció, az egyik bizonyítékként említett tényadat éppen nem alátámasztani, hanem cáfolni látszik az elméletet: Sándor nagyszüleinek esküvőjétől számított 9. hónapra született meg Joó Sándor, vagyis Sándor édesapja. Nehezen elképzelhető, hogy a nászéjszakán ne a törvényes férjjel hált volna az ifjú menyasszony, vagy hogy kicsivel a házasságkötés előtt, illetve után történt volna titkos liezon. Buzás Éva mindenesetre Sándor nagyapjának tekinti Foghtü Jánost, s annak szoboszlói sirját kegyelettel gondozza.

A könyv utolsó lapjain végül kitér a *Krónikán* túli időkre: az alapítvány és az Emlékszoba létrehozásával Sándorral közös életük és munkásságuk méltó megőrzését kívánja garantálni.

Az óra múlik, a perc pereg, szállnak az évek. A tíz évek, az évtizedek. Egy bizonyos kor után már szinte minden emlékké válik, sok jó és szép emlékké, amelyeket Bieliczkyné Buzás Éva már csak egyedül tud felidézni. Ez a kötet is egy emlékalbum sok fotóval és dokumentummal. És úgy válik négykezessé, hogy a közös részben Sándor versekhez írt naplószerű jegyzeteit találjuk, ilyesformán ő is megszólal. Az életutak vázlatos ismertetése közben (iskolák, munkahelyek, lakhelyek, szerelmek) fölmerült bennem, hogy műfajilag vajon hová sorolható egy ilyen szabálytalan családtörténet? Önéletírás, de nem konfesszió, mert a vallomások kitárulkozása csak ritkán kap mondatot. Nem napló, de nyomokban azt is tartalmaz. Ezért mondanám inkább olyan emlékalbumnak, amelybe be lehet jegyezni a legfontosabbakat, be lehet ragasztani a fotókat. Emlékkönyvbe pedig az kerül, amit gazdája jószágosnak ítél. Imígyen pedig emlékkönyvről vagy jót, vagy semmit. Ha meg mégis valamit, akkor csak azért, mert nem minden lapja vitrinbe rakható képeslap; kihallatszik belőle a kor és az élet hangja, amit megéltek mindketten külön-külön és együtt is. A legjobb és legélvezetesebb részek éppen a naplószerű jegyzetek a versekhez: ezeknél érződik a személyesség és közvetlenség, és többet árul el az emberről, mint egy dátum, vagy bármely életrajzi adat.

Az íráshoz bátorság kell. A vallomáshoz annál is több. Az életút évszámokban rögzíthető állomásait mindenki végigjárja; midannyiunknak vannak fontos dátumai, napjai, hónapjai vagy évei, élethelyzetet befolyásoló választásai és döntései. Amint a *Krónikából* kiolvashatunk, az két ember életének vázlatos dokumentuma akkor is, ha időnként személyesebb hangot is enged meg magának a szerző. Ez a dokumentum nem a lélethelyzet pontos láttelepe; sem szociológiailag, sem perszónálisan nem ad keresztmetszetet a korról, amiben élt, csupán fölillant bizonyos, benne mélyen nyomot hagyó eseményeket: Debrecen bombázása, szoboszlói iskola a szovjet megszállás alatt, munkája az üdülőben és a rádiónál.

Az önéletírásnak sokféle módja van, bizonyára alkat kérdése, hogy valaki hogyan közelít a sajátjához, miért akarja elmondani, amit elmond, és miért hallgatja el azt, amit nem akar elmondani. A *Krónika* nem napló, és nem vallomás. De valahogyan mégis a kettő keveréke, olyan dokumentum, mely kronologikusan rögzíti az állomásokat és eredményeket, amelyekhez időnként személyes véleményt fűz.

Ebből megismerni az egyik, vagy a másik, vagy mindkettejük életét, nagyon nehéz, legfőljebb csak a kereteket és a felszínt lehet. A cél valószínűleg nem is ez volt, hogy bárki, aki olvassa a *Krónikát*, mély és alapos ismeretet kapjon két ember életéről. Az egész kulcsa a megőrzés vágya az írás segítségével. Nem is annyira másoknak, semmint magának: Buzás Éva nem a tárgyiasított világ megszerzett javait lajstromozza mint eredményt, fölmutatva hosszú életének „értelmét és gazdagságát”, hanem ír. De amiről ír, mégiscsak eredmény és gazdagság. Azzal a fájdalmas tudattal, hogy a legfontosabbat, élete párját elvesztette. Mert az eredmény valójában az ő kettejük kapcsolata, sirig tartó szerelme. Olvasás közben támadt az a benyomásom, mikor mindkettejük munkájának és karrierjének a be nem teljesültségéről, lehetőségekről és vágyakról olvastam, hogy akár a kudarc krónikája is lehetne ez a könyv. Ami mégse volna helytálló, mivel benne a legfontosabb kettejük szerelme. Ha sok terv kárba ment is, ha sok mindenhez nem volt elég szerencsájük, egymásban menedéket találtak. Tehát éppenséggel nem a kudarc, hanem a boldogság krónikája ez az emlékalbum.

Egy leányfalui almaszüret kapcsán jegyzi meg Bieliczky: „Évi már megörökítődött a hajdúszoboszlói szilvafás versemben 1962-ben. És azóta, ki tudja még mennyiben? Elegendő, ha azt mondom: ha nem is minden versemben, de gondolataim mindenségében benne él, ott él, létezik. Ez már így lesz a koporsóig és azon túl, amikor már hamvainkat messze tájakra sodorja, permetezi a röpítő szél.” (249. p.) Ezt valószínűleg az özvegy is így gondolja, és saját munkájával, a *Krónikával* „vizsgálja” a literátor férj gesztusát. „A mulandóság - az ember nyoma”.

Örök visszatérés. A szív, a lélek és valóság / hármass játéka / vívta a jelennel a / jövőért vágyó forradalmát. (Örök visszatérés)

Papp András

Ady Endre Hamupipőkéje

Olyan Hamupipőkeszerű történetet láttam a fiatal Ady plátói szerelemnek is csak fenntartásokkal nevezhető kapcsolatában, amiben a herceg ugyan megtalálja az elveszett cipőt, de a finom topánkát még éjfél előtt elhajítja. A költészet megszépítő és meseszerű díszleteitől a valóságba visszatérő lány várja és várja, egyre reménytelenebbül várja a herceget, aki nem jön, esze ágában sincs jönni. A lány számára a titokzatos éji randevú – az irodalom csodapalotája – evvel az ifjú herceggel egy pillanatra elérhető valóság volt. De hamar szétfoszlott. Megmaradt az álom. Sőt, már csak az álom maradt. Legalább két évtizedig. Addig, amíg élt a hercegből fejedelemmé vált költő: reménnyel teli álom maradhatott a korosodó kisasszonynak, aki kérőket kosarazott ki, hogy az ő álmának varázslata meg ne törjön. Senki nem volt a herceghez mérhető, senki nem volt hozzá méltó. Még azután sem, hogy a költőfejedelem száz évvel ezelőtt elhunyt. A mesebeli történetnek itt akár vége is lehetett volna a ki nem beszélt titkokkal, az elzárkózás fájdalmával magányosan tovább élő, azt még a síron túl is megőrizni akaró hősnővel együtt. Csak egy hajszálon múlt, hogy fény derülhetett erre a történetre, s ez nem

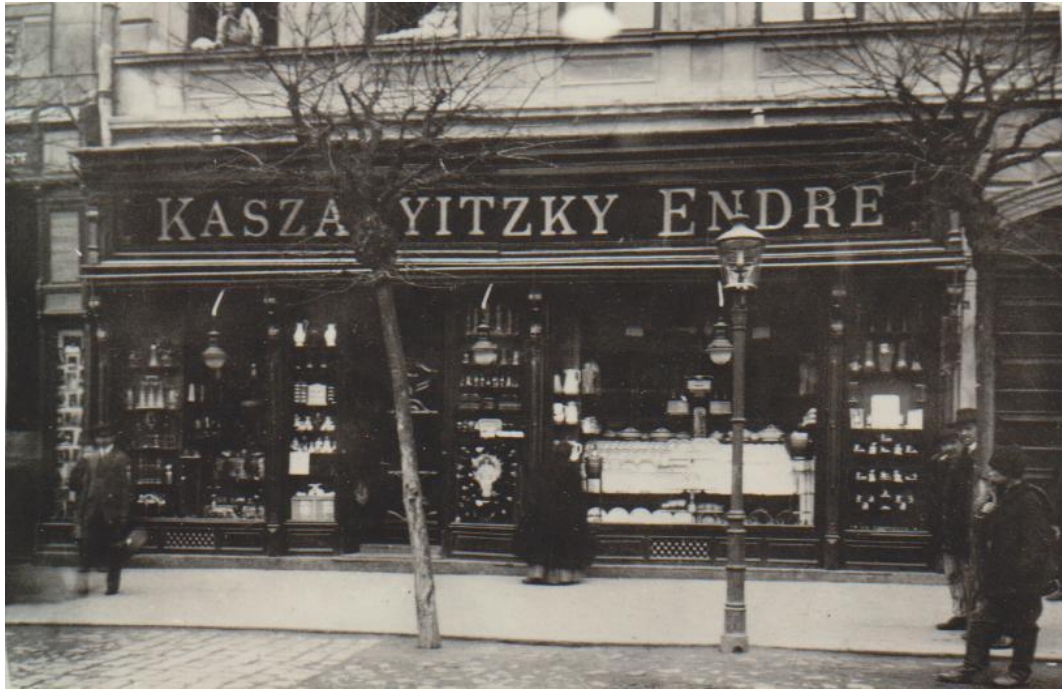
maradt valamiféle megoldatlan irodalomtörténeti rejtély Ady Endre életéből. Nem sok kellett ahhoz, hogy minden szó szerint a koporsóval együtt a föld alá kerüljön.

Ebben a mesében ugyan nincs gonosz mostoha és tőkhintó, de a nem múltó varázslat miatt mégis olyan Hamupipőkés az a fiatal lány, akibe egy pillanatra maga Ady Endre volt talán szerelmes. Nem teljesen, nem is szokványos módon; inkább az ismeretlen hölgy ideájába, valami teremtet és fantáziált eszménybe, aki iránt rövid ideig vitathatatlanul gyöngéd érzéseket mutatott; ennek a lénynek előbb ismerte intellektusát, mint fizikai valóját.

Minden további csak feltételezés. A kisasszony talán szellemi társul is szolgálhatott volna, jövő terveinek lehetett volna éppúgy az egyik lehetséges útja, mint ahogyan kiteljesedésének gátja is. Útja is, és gátja is. Az ifjú költő megérezhette, hogy a varázslat múltán, ha komolyan veszi a lányt és az érzéseit, akár konszolidált polgári életet is élhetne. Kiegyensúlyozott férjként és családapaként verselhetne a lázas élet szépségeiről és gyötrelmeiről. Visszafogott közéleti érdeklődéssel részt vehetne a helyi intelligencia vitáiban.

Bizonyíthatatlan ebben a mesében sok minden – így szolgálhatna újabb mese alapjául minden további feltevés. Például az is, hogy a nyughatatlan fiatal költő csakugyan nem bírt nyugodni, és kielégítette kíváncsiságát, még ha csókra vágyó ösztöneit e mesebeli hősnővel lehetetlenség is lett volna. Vagyis módot és alkalmat talált rá, hogy a hölgyet megpillantsa, beazonosítható módon tudja, hogy a keresztnévét két ellem író Kíváncsi Illi nem más, mint a Piacz utcai redakcióval szemközt Kaszanyitzky kereskedés egyik alkalmazottja, a kis Varga lány, az Ilona, aki az üzlet könyvelését viszi.

Ez a titkos kifigyelés megtörténhetett a postán, ahová az ifjú hölgy Ady leveléért ment, vagy valamelyik irodalmi rendezvényen, vagy a színházban. A költő barátai és munkatársai bizonyára segítségére voltak abban, hogy a titokzatos női hódoló kilétét felderítsék, és hogy egy valós liezonhoz hozzásegítsék az ölelésre vágyó poétát. Nehezen tudom elképzelni, hogy Ady lemondott volna erről az izgalmas feladatról, az igéző titokzatosság megfejtéséről. Feltételezem, hogy megoldotta a rejtélyt; viszont továbbra is annak a látszatát kellett keltenie, hogy tapintatos úri ember, tiszteletben tartja partnerének óhaját, aki többszöri kérés ellenére is elzárkózik a találkozás lehetőségétől, és nem hajlandó felfedni inkognitóját.

Adyt jó időben találta meg a Jázmin álnéven publikáló, de szerkesztői üzenetét Kíváncsiként aláíró Varga Ilona: éppen valami értő és gyöngéd társra volt szüksége a borongó fiatalembernek – akkor is, ha azzal csak levél útján érintkezhet. Egy távoli rajongó intim közölsége a leírt szavakkal. Ennyi volt, ennyi is maradt, hónapok múltán rájött, ennél több soha nem lesz, ez a viszony végérvényesen meg van fosztva a fizikai jelenléttől, s nem kevésbé a csók ígértétől. Ezen a téren többet remélhetett egy debreceni színésznőtől. Varga Ilona, ahogyan később megvallotta, félt Adynak megmutatni magát, attól tartott, hogy nem tetszene a fiatalembernek, félt az elutasítástól, miközben bizonyosan vágyott a tetszetős fiú közelségére, akit úgy jellemzett, hogy barna, nagy szemű, érdekes arcú fiatalember volt. Vagyis az akkor tizenkilenc éves lánynak nem volt bátorsága és önbizalma ahhoz, hogy megmutassa magát, a költő esztétikai ítéletére bízva női mivoltát szépségével vagy csúfságával együtt, a maga emberi valójában.

Adynak, ha teljesen érdektelenné és terhessé nem is vált ez a *borítékolt* kapcsolat, idővel jelentőségéből jócskán veszített, és debreceni korszakának csupán szép emléke, az aggódo szeretetnek éteri tisztaságú lenyomata maradt. A már korosodó és beteg Ady évek múltán is szívesen gondolt Kíváncsi Illi lila színű borítékjaira. Varga Ilona talán nem is akkor hibázott, mikor elzárkózott a találkozástól, hanem akkor, amikor hatását, befolyását túlértékelve, a buzdítók naivitásával próbálta a fiatal költőt „normális” útra terelni: folytassa a jogi tanulmányait, szerezzze meg a diplomát, amivel, igaz, tudtán kívül,

de Ady szüleinek a kívánságát ismételte csak. Sem az érzelmi támaszt nyújtó rajongó kedves, sem a szülők nem látták, nem láthatták, hogy az üstökösnek éppen most kezd csóvája lenni. Az efféle égi teremtmények öntörvényűen járják a saját útjukat, amiről semmiféle jó szándék nem térítheti le őket. Úgy vélem, hogy Adynál ez volt a fordulópont: Illinek a szülőkével azonos aggódó jósága, ami a fiatalembert a racionális, a haszonelvű, a konvencionális élet keretei között tarthatta volna, sok volt, és belátta az Illivel való levelezés hiábavalóságát, hiszen az a módos, köztisztelőnek örvendő férfi, aki a polgári élet napos oldalán tervezhet családot és jövőt, amit Illivel együtt a szülők is elképzeltek fiúknak, igen távol volt Ady Endre érzékeny idegrendszerétől és irodalmi ambíciójától.

A levelezés nem azonnal szakadt meg, egy darabig még Nagyváradról is válaszolt az ismeretlen kisasszonynak a költő. 1903-tól aztán már csak Illi írt neki olykor-olykor. Visszaemlékezése szerint vagy az Ady-Léda kapcsolatig, vagy a Csinszkával való házasságkötésig folytatta a levélírást. A két időpont közötti differencia viszont jelentős, mert ha a Léda-viszony kezdetétől számoljuk, akkor több mint tíz év is szóba jöhet, míg Varga Ilona levelet menesztett a költőhöz. Feltételezhető, hogy csaknem a költő haláláig küldött jobbító, együttérző, lelkesítő hangvételő, vagy egyszerűen csak egy-egy újabb Ady-kötet megjelenését üdvözlő és méltató sorokat. Varga Ilona naplót is vezetett minderről, de csaknem húsz évvel a költő halála után, '38 karácsonyán megsemmisítette, és ez már itt történt Szoboszlón. Naplójának könnyelmű elpusztítását később nagyon megbánta, mert rájött időközben, hogy feljegyzései akár az irodalomtörténet fontos dokumentuma lehetett volna, ami pontosítja Ady debreceni éveit. Illi naplójának hiányában azonban csak néhány levél maradt meg a költőtől – minden más homályos és bizonytalan.

A nyugdíjas éveit 1937-től Hajdúszoboszlón töltő Varga Ilona terve az volt, hogy halálával a leveleket rejtő kis kazetta is vele együtt száll majd a sírba. Így maradhatott volna töretlen és intakt az az álomszerű mesevilág, amiben Ilona továbbra is együtt maradt Ady Endrével. És ha már nincs a költő, és ha már ő sem lesz, akkor ne maradjon semmi se. Aztán valamikor azt gondolta, mégiscsak maradjon valami. Pontosabban sokáig maga sem tudta eldönteni, mi legyen a relikviákkal. Túl becses és szent ereklyék voltak azok, hogysem megsemmisüljenek, eltűnjenek nyomtalanul. Élő irodalmi

kapcsolatai ekkor már nem voltak Varga Ilonának, de titkáról, annak bizonyos részéről szűkebb körben mégiscsak beszélt. Annál többet aligha árult el, hogy ismerte Adyt, és hogy őriz néhány emléket, mert a kutatók, akik a költő debreceni időszakát térképezték föl, kezdetben két ismeretlen hölgy után nyomoztak, mígnem megfejtették, hogy Kíváncsi Illi és a Jázmin művésznevet használó író nő egy és ugyanazon személy. Azt azonban már nem sikerült kideríteni, hogy ki van e két név mögött. Aztán egyszer csak az '50-es évek derekán Varga Ilona egy evangélikus lelkésszel közölte a bizalmas információkat, aki arra bízta a koros hölgyet, jó szolgálatot tenne azzal az irodalomnak, s nem kevésbé Ady Endre emlékének, ha nyilvánosságra hozná féltve őrzött leveleit. Ekkor is csak egy hajszálon múlt, hogy hajdúszoboszlói születésű literátoré legyen a felfedezés és a publikálás érdeme, azé az emberé, aki ekkoriban történetesen Kecskeméten volt újságíró, és csak ritkán látogatott haza. Itthon töltött óráiban pedig egyre csak halogatta az ismerős idős hölgy kérésének teljesítését, hogy valamikor látogasson el hozzá, mutat neki valami érdekeset. Bieliczky József Sándor, mert ő volt az ifjú újságíró és versekkel antológiában jelentkező tehetséges poéta, aki nagypapája, Nagy Géza által ismerte meg Varga Ilonát, addig-addig halogatta, húzta a találkozást, mert ugyan mit is mondhatna neki egy nyolcvan éves néni, ami őt érdekelné, hogy bizony le is maradt a relikviák feltárásának szenzációjáról, ami egyébként 1958. augusztus 20-án történt, ekkor adta át Varga Ilona Fecske zugi lakásában Kovalovszky Miklós Ady-kutatónak a levelekkel együtt a dedikált Ady-fotókat és versesköteteket. A házban készült fotó tanúsága szerint Ilona a szoba egyik sarkában szabályos házi oltárt rendezett be Ady-emlékekkel.

Az emlékek őrzője feltárta titkát, kiadta kezéből a kincseket, amivel a mesének is vége lett. Egy ember élete a maga teremtette szép illúziók világában telt, elviselhetőbbé téve a valóságot. Kíváncsi Illi meséjének a végpontja olyannyira a tények kezdetének az időpontja is, hogy fél évvel később Hamupipőke elhunyt, a relikviák pedig az Akadémia levéltárába kerültek.

Varga Ilona hatvan évig őrizte titkát, nyolcvan éves koráig pedig lányságát egy soha be nem teljesed szerelem álmvilágában. Tanúja volt a költő első fellépésének egy irodalmi esten, és belészeretett. Ady 1899-ben utolsó évét töltötte Debrecenben megannyi kétség között. Varga Ilona pedig lelki támasza lett – de csak levélben. Gyöngéd hangú, bensőségséges leveleket írtak egymásnak, a fiatal költő időnként verseket is, ám személyes kapcsolat nem jött létre közöttük – a lány Kíváncsi Illi álnéven kívánta megőrizni inkognitóját. Az Ady-kutatók évtizedekig nem tudták megfejteni a rejtélyt, ki lehetett a költő titokzatos szerelme, mígnem az idős hölgy, halála előtt fél évvel át nem adta az irodalmároknak a levelekkel együtt a dedikált könyveket és fotókat. Varga Ilona hűséges maradt Adyhoz, az ő bűvkörében telt egész élete.

Mindez egyszerre tűnik csodálatosnak és döbbenetesnek, olyan érdekes és elgondolkodtató élettörténetnek, ami a létezésnek egy olyan mélységét is megmutatja, amibe nem biztos, hogy szeretnénk belenézni. Mert az álmok és illúziók világa egy ponton túl már nem széppé teszi az életet, és benne bármiféle viszonyt, hanem rémületessé. Nem, Varga Ilona minden bizonnyal nem volt hóbortosan álmodozó párja, csak egy álmodozva élő széplélek, akinek vélhetően az Adyval való kapcsolata volt nyolcvan évének egyik legnagyobb eseménye és öröme. És ha már így alakult, a költőt és műveit, az ideált és eszmét a sajátjává tette – mérce volt és érték, amihez ragaszkodott, amiből nem engedett. A vidék magányában bizonyára finomságával, műveltségével együtt lehetett rátarti és megközelíthetetlen személy, és egyben hoppon maradó vénkisasszony. Véletlen-e, vagy sem, pontosan nem tudhatjuk. Jóformán semmit nem tudhatunk, ezért próbáltam a tényeknek egy kicsit utánajárni. Amit meg a fantáziámra hagytam, abból színdarab lett *Szoboszlói szuvenír* címmel.

Ady hölgykoszorújában Varga Ilona fehér mirtuszág. Elég kicsi ahhoz, hogy ne mindjárt vegyük észre. A nagyközönség a 1960-as évektől már tudhatott a létezéséről, de valahogyan még most se nagyon veszünk róla tudomást: Léda nagykalapos mádamságának árnyéka minden hölgyre rávetül. Ady szerelmi költészetének javát is Léda bírja mind szépségben, mind súlyában. Aztán Csinszka. Aztán Zsuka. Aztán Ada, Mylitta, Kicsi, Nyanyuci, Arany a kis csukákkal. Próbáltam számba venni, de egy idő után már csak azért is föladtam, mert a többi fölmerülő név, Adyval ismertségbe kerülő hölgyek nem mindegyike volt olyan: olyan ledér nő, aki szerelmi beteljesülést jelenthetett

az izgatott költőnek. Mert mondjuk férjes asszony volt, s mindamellett állhatatos, hűséges. Hiába flörtölt, bűgött, tette a szépet a nagy poéta. Voltak többen, akik nem találták szépnek, elég vonzónak a férfit, inkább csak érdekesnek. De persze voltak olyanok is, akik pusztán a költő hírnevére minden aggály nélkül megnyíltak, nem törődve az esetleges komplikációkkal. Nem minden hódítása sikerült, hiába vágyva vágyott tetszeni, vagy a neki tetszőt megszerezni. Honnan is tudhatnánk például, hogy mi történt azon az egyetlen napon és éjszakán, amikor Ady Zilahon járt régi iskolájának ünnepségén, s ott egy debreceni primadonna szavalt tőle, akinek, félig tréfásan, de megkérte a kezét. A színésznő ezt évek múlva is boldogan mesélte, de hogy az éjszakát együtt töltötték-e, valójában kideríthetetlen. Ilyesmírói úri ember nem nyilatkozik, az úri nő meg pláne nem, inkább szemérmesen sejtet. Aminek talán a fele sem igaz. És úgy tűnik, az 1912-es városmajori szanatórium hosszú heteiben a vallásos és házas Ada is ellenállt, hiába kapott négy verset, hiába utazott utána Ady később Aradra. Vagy ahogyan a két gyermekes, fiatal Mylittával való kapcsolata sem teljesedhetett be, sikeresen kerülte el Ady ágyát, pedig a költő harminc verssel is megajándékozta, de ő hűséges maradt a férjéhez. Ugyanakkor egy konkrét, riadalmat keltő szexuális együttlétről is tudhatunk: a Fekete Aranyak hívott Böhm Arankával annyira egymásba gabalyodhattak, annyira vad, megerőltető lehetett a harmincöt éves költőnek a tizennyolc éves Arankával való együttlét, hogy aktus közben rosszul lett, elájult.

A hamarosan szobába lépő testvér, majd annak felesége, Ady sógornője, azt hitte, hogy Ady infarktust kapott. Aranyhoz a költő tíznél is több verset írt, fél évig tartott a viszony. Ez idő alatt állapota annyira leromlott, hogy a következő év tavaszán, 1913-ban Hatvany a maria-grüni szanatóriumba küldte egy kis regenerálódásra, bár Adynak tetsző szépasszonyokban ott sem volt hiány.

A versek nagy ihletője a szerelem, de még nagyobb ihletője a csalódás, a sebzett szív fájdalma. Ady pedig szinte folyamatosan szerelmes volt. Olykor egyszerre több hölgybe is. Kalandorkodott. Ez a folyamatos szerelmi vágy és el nem múló láz engem Szép Ernőre emlékeztet, aki szinte a szerelembe volt szerelmes. Vagyis mindabba, ami ezzel együtt jár a nagy érzésektől kezdve a buja, testi gyönyörökön át a kiábrándulásig és összetöretésig minden. Ady is csaknem minden nőbe bele tudott szeretni; nagy és komoly elhatározásokkal tudott szerelmes lenni, ami valahogyan súlytalanná is teszi a mindig

tetszeni vágyó férfit, aki Hatvany szerint primadonna volt. Egyetlen olyan szépasszonyról tudhatunk, akit bizonyosan nem környékezett meg, vélhetően morális okokból: Fehér Dezső nagyváradi szerkesztő szépséges feleségét. A háttérben persze voltak még más egyéb okok is, hogy nem próbálkozott nála, utána lehet nézni, de az is látható, hogy úgy általában nem nagyon voltak erkölcsi fenntartásai. Kellem, báj, finomság, választékosság, szertartásrend az udvarlásban sorjázó bókokkal és begyakorolt panelmondatokkal, hódító szerepjáték és az adu ász: a hölgynek írott vers, ami a fegyvertár legsúlyosabb és legértékesebb kelléke lehetett.

Minden Adyval kapcsolatba került nőnek megvolt a maga titka, nem csak Kíváncsi Illinek. Utólagosan mindannyian másképp viszonyultak a saját történetükhöz: egyesek magánügyként kezelték, ami nem tartozik a nyilvánosságra. Még akkor sem, ha egy költőfejedelemről van szó. Mások pedig, fontosságuk hangsúlyozására hiúságuk mértékében beszéltek a viszonyról. Dénes Zsófia 102 évet élt, s lényegében csak erről az egyetlen dologról tudott újra és újra írni. Míg Léda, hiába próbálták faggatni, néma maradt. Nem mesélt Adyról sem interjúban, sem titkos naplóban, nem írt memoárt; nem akart semmit hozzátenni az Ady-kultuszhoz, a Léda-mítoszhoz, elvenni sem, korrigálni sem. Kapcsolatuk múltán egyszerűen félreállt, visszavonult és hallgatott, noha tudható, élete végéig őrizte a szakítás fájdalmát. De ő lett az Ady által kinevezett „Asszony”, bárki is volt előtte, bárki is jöjjön utána. Akár fájdalmas hiányként is tekinthetünk a nem létező önéletrajzi Léda-regényre, amivel elénk tárhatná az együtt töltött idők részleteit. Rajta kívül is voltak még, akiket nem tett dicsekvővé a kapcsolat, s jobbára csak a mindenkit túlélő levelezés árulja el, fedi föl az egykori kedves nevét, aki után nem mindig maradtak nyomok. Jól fölfogott érdekből is titkolniuk kellett a viszonyt.

Akikről fotó maradt, szinte azonos típust képviselnek, mondhatni, hasonlítanak is egymásra: kissé elhízott, pufókás, kerek arcú, többségében zsidó nők. De külső jegyeik alapján azért vannak kivételek is: a nagyon fiatal, sötét és gazellaszzerű Böhm Aranka, vagy a temesvári Kicsi. De ilyen Kíváncsi Illi is, épp neki írja Debrecenből távozóban, hogy oda fog menni, ahol sok zsidó van. És nem sokkal később, immár Nagyváradról küldi első impresszióit: „Ebben a városban valaki vagy zsidó, vagy pojáca”. Hogy Adyban különös vonzódás volt-e a zsidósághoz, vagy csak számítás, hogy általuk maga is részesülhet abból a polgári jólétből, amit a tehetősebb zsidók a vidéki városokban is

képviseltek, eldönthetetlen. De hogy mennyire tudatában volt vonzalmának markáns vonásával, bizonyosság egy Hatvanynak küldött levél 1914 nyaráról, mikor kapcsolata komolyra fordul Csinszkával: „A leány – csodálkozz – nem zsidó, de nagyon előkelő, erdélyi fél-mágnás. Azonban benne minden, ami engem végzetesen Sem fajtájához kapcsolt”.

A kis fehér mirtuszág nem törött le a koszorúról, végig ott maradt, Ady később is fölemlegette a lánnyal való levelezést. Erről azonban Ilona semmit sem tudhatott. A saját történetéhez ő is sajátosan viszonyult: a mirtusz bepókhálósodott, elfelejtődött. Aztán egyszer csak megrázta magát, és azt mondta, itt vagyok, itt vannak a leveleim. Ebben a kései megmutatásban már van egy csöppnyi hiúság, és nem kevés anyagiasság. Varga Ilona kevéssé föltérképezett életében van néhány különösen nehezen érthető motívum: veszi a bátorságot ahhoz, hogy egy költői est után olvasói üzenetben megszólítsa a költőt, de ahhoz már nincs, hogy találkozzanak. Magával akarja előbb eltemettetni a relikviákat rejtő kazettát, aztán eladja jó pénzért. Nehezen érthető: ha akkor, a levelezés idején voltak is félénk, szégyenlős, önbizalomhiánnyal küszködő pillanatai, egy év alatt bőven lehetett ideje átgondolni, ő pontosan mit szeretne, milyen szerepet szánna magának ebben a kapcsolatban. Ám hónapok teltek el, és semmi okosat nem tudott kitalálni. Ady óhaját a megismerkedésre folyamatosan hátrította. Az Adynak tett szemrehányások mellett néha vadabb dolgokat is mondhatott. Az ő leveleit Ady Lajos a hagyatékból mint érdekteleneket szépen kiszelektálta, kettő maradt meg. Ezekből, illetve Ady válaszaiból kikövetkeztethető a lány időnkénti labilitása. Egy helyen erre utalva mondja azt Ady, hogy az ilyen kisasszonyoknál az ő korában az álom, a megőrülés, az öngyilkosság beteges gondolat. Varga Ilona nem tudta igazából, mit akar. Egy idő után pedig már Ady sem. Illi egyszerre volt okos és megértő, egyszerre értetlen és butácska. Szerette volna, ha a kapcsolat fennmarad, ha levelezgetnek az idők végezetéig. Vallomásos sorai után úgy tűnik, hogy ténylegesen szerelmes lett a költőbe, ugyanakkor a szándékai megfeythetetlenek. Nem tudom, hogy ez mennyiben volt kortünet, mennyiben volt jellemző a századfordulón a polgári kisasszonyokra, a fiatal felnőtt nőkre az efféle gondolati és lelki kuszaság, ami inkább a serdülő lányok sajátja. Az is lehetséges, hogy Varga Ilona még nem volt elég érett egy párkapcsolatra. És talán később sem. Kovalovszky Miklós pontosan állapítja meg Adyról Illivel kapcsolatban:

„Az ő természete, a nőben is izgató és csillapító narkotikumot kereső érzékisége nem elégedhetett meg az ilyen légies vonzalommal. Neki a hús-vér valóság kellett”. Illi végül is annyit tudott kitalálni, hogy lesz a nagyreményű poéta angyala. Milyen szép, milyen költői – és mennyire „nesze semmi”. És bár Ady is nagyon fiatal volt még, mindössze 21 éves, Debrecenben tölti be a 22-t, ilyesféle egzaltáltság látszólagos bohémsága ellenére sem volt rá jellemző. Inkább bús volt, szorongó, frusztrált, érzékeny, meg nem értett, depressziós, aki valójában nagyon magányosan érezte magát a városban, örökös pénztelenségben, ami szintén nem egy vidámságra okot adó állapot. Kovalovszkyval ellentétben gondolom azt, hogy Illinek küldött leveleiben a fiatalember nem pózolt, nem bújt valamiféle szerep mögé, s ha van némi szertelenség is benne, az éppen az őszinteségének a nyoma, egyébként meg éleslátásáról és roppant tudatosságáról árulkodnak a sorok. Azt pedig mellékesen jegyezném meg, hogy szemléletében, céljaiban, akaratában és akaratgyöngeségében, becsvágyában és léhaságában semmiben nem különbözik ez az ember attól a hat évvel későbbitől, aki majd megjelenteti az *Új versek* című kötetet. Nem ő változott nagyot, hanem a környezet (Párizs), és lett egy újabb, a korábbiaknál is nagyobb szerelem (Léda). Mindez együttesen kiforrott koncepciót és víziót, a magyar történelmi és poétikai fölfogásoknak újabb ciklusokba rendezhető, új világértelmezést adott. Tudható, hogy az irodalomban a modernség nem vele kezdődött, de az akkor kialakuló irodalmi vitákban két félre osztódó literátorok egyik oldalán Adyt tették meg zászlónak, ahogyan az induló *Nyugat* folyóirat is, valamint a *Holnap*-antológia szerzői is (ezt a „zászlószerűséget” próbálja aztán durván, meggondolatlanul ellökni magától, ami nem kis csalódást keltett saját táboron belül). Az 1906-ban megjelenő verseskönyv csakugyan korszakhatár lesz (még ma sem eldöntött, hogy Ady az előző kor lezárója és befejezője, vagy az újnak a nyitója, de kétségtelenül fordulatot jelentett harmadik kötetének a kiadása, és a két korszak közötti hídszerűsége), de hogy ez akkor, a kortársaknak mennyire nem volt látható, jól szemlélteti Kosztolányi és Babits viszonyulása a műhöz és alkotójához: előbbi azt mondta, hogy Ady üres pozór, utóbbi pedig ízléstelennek és ellenszenvesnek találta. Persze hamarosan harcostársak lesznek, de azt aligha feledték, vagy bocsátották meg neki egyhamar, hogy a pesti modernnek irodalmi eszményétől merőben elütő alkotó került a mozgalmuk élére. A költészetben zajló forradalom mégse a modernistáké volt, hanem

személyesen Adyé. Az erő, a koravén bölcsélet, a betegségtudat a korai halállal már Debrecenben is megvolt benne, míg 1906-ra mindez végzetesen visszavonhatatlanná vált.

A Csokonai Kör 1908 februárjában meghívta Adyt, az immár országos hírnév költőt, a januárban indult *Nyugat* folyóirat munkatársát. Öt verset olvasott föl helyi költők társaságában, az estét pedig az Angol Királynő szállóban folytatták. Ady ekkor olvasta föl elhíresült versét, *A Maradandóság városában* címűt, melynek sorait most nem is a város megítélését negatívan érintő, legalábbis később tévesen így értelmezett és rögzült tartalma miatt citálnék ide, hanem éppen Varga Ilona miatt. Róla a közvélemény semmit nem tudott, kivéve Adyt. Nyolc évvel korábbi távozásának bankettjét is a Csokonai Kör szervezte, ahová hívta Illit is. Most nem hívta, de titkon talán remélte, hogy a lány is megjelenik.

A levelezésben nem maradt fönt annak nyoma, később Varga Ilona sem emlékezett meg erről az eseményről, holott most újra láthatta volna szerelmét. Elsőként a *Debrecen* újság február 11-i számában hirdetik a programot, de ezt átvette a többi lap is. Ilonának tudnia kellett a városba érkező költőről, minthogy egyébként is követett minden vele kapcsolatos történést. Ha öt évvel korábban el tudott utazni Váradra azért, hogy Ady színdarabjának bemutatóján jelen legyen, akkor szinte biztosra vehető, hogy most is megjelent, ott volt valahol Ady közelében. Csak erről nem írt, ötven évvel később sem beszélt, hogy ezen az estén megleste, távolból szemlélte egykori levelező partnerét, akiért még mindig rajongott. Ha a történetek után rövid levélben beszámolt Adynak arról, hogy a közelében volt, akkor az Ady Lajos válogató kezének áldozatául esett. A négy sort csak azért idézném az említett költeményből, mert bizony, minden egyértelműségének ellenére akár Kíváncsi Illire is érthető, rá is vonatkoztatható:

Vajjon igaz, hogy Debrecenben

A Maradandóság lakik?

Én a Mulandóság fia vagyok

S azért siettem most ide

Hogy megkeressek valakit.

A „valaki” általános vélekedés szerint a költő fiatal kori énjét jelentené, aki ebben a városban élt egy ideig, és itt vált költővé. Az elemzők figyelmét azonban mindvégig elkerülte annak a lehetősége, hogy az a „valaki” más is lehet. Kíváncsi Illi személye egyszerűen nem volt képbén, az akkori kortársak nem is tudhattak róla, a későbbiek pedig 1970 után nem vettek tudomást erről a lehetőségről. Úgy vélem, a verssor csakugyan a fiatal Adyra vonatkozik, ám ugyanez a fiatalember akkor Illit is kereste. S minthogy végleg, „megnyugtató” módon soha nem lett közöttük elvarrva a „szerelmi” szál, a keresés, még ha csak költői szólamként is, nem fejeződött be. Az újra Debrecenbe érkező Adynak az emlékek fölidézése közben Kíváncsi alakja bizonyosan fölbukkant, eszébe kellett, hogy jusson, és az idézett strófa utolsó sorának kétértelműsége éppen a titkos kapcsolatra, a soha el nem ért lányra is vonatkozhat. Ha pedig gondolt rá, remélhette is, hogy Varga Ilona ott lesz, netán beszélhetnek is. A találkozásra sem ekkor, sem egy bő évvel később nem került sor, pedig 1909 októberében erre is lehetett volna alkalom: a *Nyugat* irodalmi matinét tartott Debrecenben, ahol Ady mellett fölolvastott Móricz Zsigmond és Tóth Árpád is. Varga Ilona itt is úgy van „jelen”, hogy nem látható. Mintha nem is létezne. Pedig a kisasszony továbbra is kisasszony, Debrecenben él és ugyanott dolgozik, ahol tíz évvel korábban is, a Kaszanyitzky üzletben. Ennyi idő után talán már tolakodás is lett volna részéről, ha előáll: „Itt vagyok, én vagyok az a szerelmes lány, akivel levelezett”. Illi még azelőtt visszavonult, hogy visszavonulhatott volna: ha levelezésük idején sem vállalta a találkozást, egy évtizeddel később hogyan is vállalhatta volna a Léda-szerelem ismeretében?

Varga Ilona az Ady-kutatóknak, érthető módon, csak a költővel való kapcsolata miatt volt fontos, Ady hozzá írott leveleiből a pályakezdő költő Debrecenben töltött utolsó évének körülményei váltak jobban érthetőkké, megoldva egyúttal azt a rejtélyt is, ki volt az a hölgy, akivel a költő levelezett. Ady érzelmi életébe is bepillantást engedő levelek csakugyan értékes dokumentumok. 24 levél és 2 levelezőlap. Hatvan évig lapultak és hallgattak egy kazettában, s hogy mégse semmisültek meg, Varga Ilonának köszönhető. Inkognitóját a levelek átadásával ugyan felfedte, viszont az élete továbbra is homályban maradt. Valahogyan senkinek, egyetlen Ady-kutátónak sem jutott eszébe akár egy vázlatos életrajzot, családtörténetet összeállítani. Az ihlető kedvesre fény csak Ady

sugarából hullhat, de amit kap, vagy amit maga után hagy, inkább árnyék, vagy a teljes sötétség.

Varga Ilona életrajza nagyon szellős; ahhoz éppen elég, hogy beférjen egy lábjegyzetbe, ahhoz viszont nagyon kevés, hogy fajsúlyosabb tanulmány tárgya lehessen, holott ez a fiatal hölgy egy évig, az 1899-es esztendőben hangsúlyosan jelen van Ady Endre életében. Nem mérhető ugyan Léda vagy Csinszka jelentőségéhez, de a költő hölgyekhez fűződő kisebb-nagyobb viszonyában méltatlanul alulértékelt Ilona személye, e kapcsolat sajátos jellege. Az ő személyét érintő forráskutatás hiányát csak részben magyarázza, hogy láthatóan nem nagyon foglalkoztak vele; a hiány és az elveszettség sorsszerű jegy volt Varga Ilona életében. Nem nagyon kutatták, mert nem nagyon volt mit, az Ady-relikviák átadása utáni fél évben lett volna még lehetőség arra, hogy kérdéseket tegyenek föl neki az életét meghatározó, be nem teljesedő szerelem fájó tapasztalatairól, vagy még konkrétabban: az így leélt nyolcvan évről. Halála után még kérdezhették volna a testvéreit, akikkel együtt élt Hajdúszoboszlón. A két lány, vélhetően Ilona ifjabb testvérei a hetvenes évek közepéig-végéig még bizonyosan éltek, hiszen ők ajándékozták a Déri múzeumnak az Ilonához is köthető családi bútorokat, személyes tárgyakat, fotókat. Valószínűleg ez volt az utolsó pillanat, amikor a családról még információkat gyűjthettek volna. Ez elmaradt, a hiány pedig több rétegű: hiányoznak Ilona Adynak írt válaszlevelei, hiányoznak Ilona megsemmisített naplóbejegyzései, hiányzik egy átfogó életút vallomás, vagy életrajz, hiányzik a barátok visszaemlékezéseinek színes csokra, a családtagok vallomása, a kutatók kutatása.

Ami bizonyosan tudható: nyugdíjazása után, 1937-ben költözött két testvérével Szoboszlóra, ekkor ő 58 éves volt. Ebben az időben a város már híres volt gyógyvizéről, ők pedig közvetve és közvetlenül is részesülni kívántak áldásaiból: fürdeni és fürdő vendéget tartani, ami szükséges jövedelmet és megélhetést biztosíthatott mindhármutuknak.

Debrecenben a Rákóczi út 69 szám alatt lakott Ilona a 1920. február 7-én kiállított igazolvány („Személyazonossági jegy – Bilet de Identitate”) tanúsága szerint. Foglalkozásként tisztviselő van az okmányba jegyezve, életkora 40 (születés és halálozás dátuma pontosan: 1879. március 14. – 1959. március 10., egyébként a fodrász apuka korai halála után, 1895-ben Tótkomlósról jött a családdal Debrecenbe)

Hajdúszoboszlóra költözésük előtt talán éppen ezt a Rákóczi úti lakást adták el, nem tudni, milyen közvetítéssel és körülmények között választották új lakhelyükön a nyilván készen vásárolt Fecske zugi házat a 8 szám alatt. Ez a rövid zsákutca végében található balra, csakugyan közel a fürdőhöz; a parkon átvágva máris a fürdő bejáratához lehet jutni.

Fecske zug 8.

A csendes kisvárosi életet élő nyugdíjas Varga Ilona ismerte a szoboszlói Nagy Géza iskola igazgatót és unokáját, Bieliczky Joó Sándort, a fiatal újságíró, akinek minden bizonnyal föl akarta tární a titkát.

Nagy Gézáék a fürdő bejárata mellett laktak a Szilfákalja és a József Attila út kereszteződésénél, az egykori fogadó, a későbbi Egri borozó helyén, ahol most a Szilfa étterem található. A Fecske zug nincs innen messze; a Jókai sorból nyíló Deák Ferencen egy saroknyit, mindössze két teleknyi távot kell megtenni, hogy jobbra, a rövid zsákutcába jussunk, melynek végében található a Varga-lányok által lakott ház. Mai állapotában közel sem mutat olyan szépen az épület, sem az udvar, mint amit a fotók mutatnak az ötvenes évekből. Az épület későbbi tulajdonosairól annyit lehet tudni, hogy az Ilona után megmaradt két nővér valamikor a 70-es évek végén, a 80-as évek elején eladta a házat a Pestről hozzájuk gyakran járó ügyvédnek, aki röviddel később meghalt, de a házban maradt a felesége, vagy az élettársa, aki fodrász volt, aki otthon dolgozott. Ez lényegében egyfajta nyitott házat jelentett, sokan jártak hozzá. Az ő halála után lánya örökölte a házat, aki nem lakik a városban, az ingatlan 2019-ben eladás alatt áll.

Nagy Géza régi háza (később borozó)

Nagy Géza (1881-1970) Debrecenben Adyval azonos időben járt a főiskolára, csak alsóbb évfolyamon, látásból ismerte a költőt, de nem volt túl jó véleménnyel a fiatalemberről, viselkedése miatt nem találta rokonszenvesnek.

Ilona csak két évvel volt idősebb, mint Nagy Géza, tehát azonos generációhoz tartoztak. Megismerkedésük talán még a debreceni időkre tehető, mindenesetre Hajdúszoboszlón gyakran vendégeskedtek egymásnál, Adyval való kapcsolatukról beszéltek. Pontosabban Ilona valamennyit elárulhatott abból, hogy egy ideig kapcsolatban állt a költővel. Az unoka, a költő Sándor pedig mindig sajnálattal gondolt az elmulasztott lehetőségekre, hogy ő lehetett volna az első, aki tudósíthatott volna Ady és Illi levelezéséről. Ugyanakkor az is megállapítható, hogy a relikviák és a levelek jó kezekbe kerültek, hiszen Kovalovszky Miklós tudományos alapossággal dolgozta föl a dokumentumokat. Az irodalomtudós és Bieliczky később úgy kerül kapcsolatba, hogy Sándor derítette ki levéltári kutatások nyomán, hogy Adynak volt egy azonos nevű unokabátyja, aki Debrecenben tanult, és aki csakugyan jogász lett. Ma már ez közismert tény, de még a 60-as években is félreértésre adott okot a két Ady fölbukkanása különböző helyeken és iratokban. Ezt a kikutatott adatot aztán Kovalovszky a könyvében lábjegyzetelve, hivatkozásként a kutató személyével együtt ismerteti. Bieliczky bár fontos anyaggyűjtéseket végzett, Ady személye és költészete mélyen foglalkoztatta, nem csak az Illi-levelekkel való találkozást mulasztotta el, az idős hölgyet ő is ismerte, de sajnálatos módon nem gondolt arra, hogy a még élő testvérekkel beszéljen. Ő lehetett volna a legalkalmasabb személy arra, hogy Varga Ilona életrajzát megírja. Bieliczky még „forró nyomon” szedhette volna össze az információkat. A levelezés feldolgozásán munkálkodó Kovalovszky Vezér Erzsébettel osztott meg e kapcsolatról néhány dolgot, így a 60-as években az első hírek Vezér Ady-könyvében láttak napvilágot. Ő nevezi Kíváncsi-regénynek a kapcsolatot, ő mondja ki elsőként, hogy a levelek Ady debreceni éveinek leghívebb tükrei, amelyek a költő érzésvilágáról tudósítanak. Ilonát egyfajta mártírnak, önfeláldozó fiatal lánynak véli, mikor Gide *A tűfoka* című regényének néhány sorát idézi: „Szédítő lehetőséget ígért a karácsony esti levél – s hogy harc és küzdelem után megint amellet döntöttem, hogy nem szabad mindkettőnknek bukni, csak hordozzam én magam a töviskoszorút, hogy >>erőt nyújtsak<< neki leveleimmel”. A regényben ezt a hősnő mondja, és 1910-ben erről a kötetről Ady is írt kritikát.

Bieliczky Joó Sándornak a 60-as, 70-es években még bőven lett volna lehetősége arra, hogy kifaggassa a Szoboszlón élő lánytestvéreket, hogy megrajzolhassa Kíváncsi Illi hiteles portréját. Ekkor még Ilona személyes tárgyai is a család birtokában voltak,

azokat majd a 77-es centenárium évében adják át a lányok a múzeumnak (ezeket továbbra is a Déri Múzeum őrzi, a 24 levél és 2 levelezőlap az MTA-hoz került, a dedikált Ady-fotó pedig a Petőfi Irodalmi Múzeumba). Az időkapu nagyjából a nyolcvanas években záródhatott be, mikor hozzátartozók, barátok, szemtanúk távoztak az élők sorából. Meglepő, de Varga Ilona élete senkinek nem volt fontos. Kovalovszky is megelégedett azzal az egy interjúval, amit a levelek átadásának idején készített Ilonával, s amelyeket aztán fenntartások nélkül el is fogadott. Ilona élete csakis Ady szempontjából lehet érdekes, de amit róla, későbbi életéről tudhatunk, az nagyon kevés. Varga Ilona személye csak rövid fejezet, vagy csak lábjegyzet Ady szerelmi életében, ugyanakkor mind érdekesebb az utókor számára. Így tervezhetett 2011-ben kiállítást a Déri Múzeum az ő bútoraiból, személyes tárgyaiból, fotóiból, Ady-relikviákból. Varga Ilona álmában Ady nem lábjegyzet, hanem minden, és benne mindketten főszereplők. Egyfelvonásos, kétszereplős dráma.

A meg nem értettség fájó tud lenni, ha az a saját magába vetett hit kivételességével párosul. Illi látta ezt, és egy kicsit maga is szenvedett ettől a fiatalemberrel együtt, azaz kellő empátiával rendelkező, megértő lény volt. A költő pedig zaklatott lélekkel és nyitott szívvel egy éppen értő nő gyöngédségére vágyott. Úgy vélte, megtalálta őt Varga Ilonában, csak hogy testetlenül, fantomként. A hiány ettől nem lett kisebb, csak a hiábavalóság érzete nagyobb. A fantom pedig fantom maradt még hatvan évig.

„Kardos László és Ady Lajos könyvéből tudtam, hogy Kíváncsi személye az irodalomtörténet megoldatlan rejtélye. Kíváncsi ujjak kopogtattak már többször szívem ajtaján, s a bizonytalan nyomok alapján, melyek hozzám vezérelték őket, faggatni próbáltak – így többek között dr. Pass László debreceni evangélikus lelkész és dr. Hegyaljai Kiss Géza debreceni református lelkész, író is –, de én kitértem és elzárkóztam minden kérdés elől, mintha se tudója, se látója nem lettem volna semminek” – mondja Varga Ilona, és bennem fölmerül, hogy vajon mennyiben szavahihető a nyilvánosság elé állás elhatározásával kapcsolatban? Vagy mindent kétely nélkül, tényállításként kell fogadnunk, mint egy őszinte és megkérdőjelezhetetlen vallomást?

Titkának titokban tartásáról a nyilvánosságra lépést követően megszépítő módon beszél, mintha szent elhatározás vezérelte volna, hogy Ady iránt érzett szerelmét intakt módon ily sokáig őrizte. Állítása azonban némi ellentmondást is tartalmaz, és csak

féligazságént fogadható el. Az előbb idézett sorokkal, miszerint elutasította az érdeklődőket, lényegében maga ismeri be, hogy nem volt szavahihető, hiszen félrevezette a lelkeseket. Nem kíváncsiskodó irodalmárokat, hanem a saját felekezetéből való lelki vezetőket. Varga Ilona kijelentéseit soha nem vizsgálták alaposan. Az idézett sor, ha jobban megfigyeljük, egy önleleplező kijelentés: szándéka szerint azt hivatott jelezni, hogy állhatatosan vigyázott egy életen át Ady emlékére, kettejük intim viszonyára, a költő iránt érzett szerelmének tisztaságára, aminek érdekében, morálisan megengedett a megtévesztés is, vagyis a hazugság. Véleményem szerint Varga Ilona egyik állítása sem

egészen pontos, azaz nem teljesen igaz.

Bizonyítható módon legalább két esetben is beszélt Adyval való kapcsolatáról, bár a leveleket talán említetlenül hagyta. Az egyik Nagy Géza volt, a másik Cs. Nagy Zoltán tanító, aki kisiskolás diákokkal kereste föl Ilonát 1954-55 tájékán, hogy beszéljen nekik Adyról. Az akkori iskolaújságban, ami mindössze két számot ért meg, mára pedig föllelhetetlen, a tanító beszámolt a látogatásról, azonban ma már nem tudja földézní, mi hangzott el Ilonánál. De oda Ady miatt mentek, ez bizonyos. Tehát városi szinten, bizonyos körben igenis tudott dolog volt Adyval való kapcsolata.

A teljes nyilvánosság elé lépés gondolata

pedig, úgy tűnik, igenis régről foglalkoztatta, csak sokáig nem tudta, hogyan, mikor, milyen formában lépjen elő az ismeretlenségből. Szerette volna jó kezekbe adni. És ugyanakkor jó pénzért eladni. Nemcsak sejtette, de biztosan tudta azt is, hogy dokumentumai és saját személye irodalmi szenzációt fog kelteni. A gyökeres fordulat és elhatározás valószínűleg 1938 karácsonyán történhetett, mikor elégette szerelmi naplóját. Állítása szerint akkor kezdte el vezetni, mikor megismerkedett a költővel, és azt, minden lapján Ady nevével, vezette a megsemmisítés napjáig. Csakugyan? - merül föl benne a kérdés. Akkor annak negyven évig tartó vallomásnak kellett lennie.

Milyen terjedelmű volt az a füzet, ha négy évtizedig írta? Szerény számítás szerint is kötetek soráról lehetne beszélni. Ha pedig egyetlen naplófüzetről van szó, abban nem fér el negyven év vallomása. Talán más is volt benne, egyéb dolgokat is följegyzett, talán más férfiakat is említ, hiszen maga mondja, kéréket kosarazott ki, ez pedig rombolhatta volna az ő Ady vonzalmáról utólag kreálható és megszépítő képet. És talán azt is érezte egykori novellistaként, hogy szerelmi vallomása nemcsak intim részleteket tartalmaz, ami kínos és zavarba ejtő lehet családi körben, hanem Ady jelentőségéhez mérten a konfesszió stílusa csekély irodalmi értékkel bír. Talán nagyon egyszerű, naiv, kislányos írás volt, amit öregedő hölgyként inkább szégyellt, s jobbnak látta veszni hagyni az egészet, még annak az árán is, hogy ő maga is elveszthet ezzel konkrét napokra, történésekre való biztos hivatkozást és emlékeztést. És ugyanekkor, a szerelmi vallomást (is) tartalmazó napló karácsonyi megsemmisítésekor számolhatott le a benne lévő Ady-kultusszal. Erről ugyan nem beszél, sőt éppen az ellenkezőjét igyekszik hangoztatni, de egy ilyen lépés nem egyszerűen a füzet eltüntetéséről szól, hanem gyökeres változásról, sorsfordulóról. Ekkor lett nyugdíjas, csaknem hatvan éves, Szoboszlóra történt költözéssel is új életet kezdett. Az új helyen az új esztendőt, a munka robotjától felszabadultan tiszta lappal akarta kezdeni. Leszámolt az álomképekkel. De egyelőre őrizte még titkát. Tudta, mit érnek a kincsei. Soha nem kerül szóba, pedig nem lehet elhanyagolható szempont az sem, hogy a relikviáknak pénzben kifejezhető anyagi értéke is volt. Az Akadémiához pedig nem ajándékozás címén kerültek az Ady-levelek, az Ilonát fölkereső tudós kutató megvásárolta azokat. Egy Fecske zugbeli idős hölgy visszaemlékezése szerint (Bakó Antal szintén egykori Fecske zugbeli lakó közlése nyomán) mintegy százezer forintot kapott Varga Ilona a relikviákért. 1958-ban ez kisebb vagyonnak számított a havi ezer forintot sem meghaladó átlagbérekhez képest. Ilona kívárta a megfelelő személyt, aki tudományos eszközökkel méltó módon föl tudja dolgozni az anyagot. És kívárta a megfelelő ajánlatot. Ha barátinak, ismerősnek, avatatlanak adja át, azzal az elkallódást kockáztatta volna. Ezért nem teljesen hihető az az állítása sem, miszerint az lett volna a szándéka, hogy a leveleket rejtő kazettával együtt temessék el. Az pedig végképp hihetetlen, hogy testvérei, akikkel együtt lakott egy életen át, ne tudtak volna a levelekről, miközben ő házi szentélyt rendezett be a relikviákkal.

1959. március 10-én hunyt el Varga Ilona a debreceni Klinikán valamilyen betegségben. Vagyis a levelek átadása után bő fél évvel. Bieliczky özvegye, Buzás Éva kutatása nyomán tudható, hogy hová temették: a sír a debreceni temetőben, a krematórium közelében, vélhetően egy közös rokoni sírban, Csizi Ferenc síremlékének neve alatt található (V. 28. 18.). Vélhetően itt nyugszik Ilona édesanyja is.

Varga Ilona Ady iránt érzett szerelmében, egy életen át tartó állhatatos hűségében a költő iránt nincs okom kételkedni. De a titok őrzésének, nyilvánosságra hozásának szándékában és őszinteségében annál inkább. Ady Hamupipőkéje az éjfél előtti utolsó pillanatban maga törte meg a varázst. A szegényes konyha tűzhelyétől és a lencséstáltól talán még el tudott lépni, a nála maradt fél pár üveg cipőt még föl tudta mutatni, hogy igen, ő volt a csodapalotában az a lány, akit táncba vitt a herceg. Övé volt, megőrizte, noha a lábára akkor már sehogyan sem illett a topánka. Valódi mese volt ez, tündérmese, amit nem tudott szétágyúzni két háború sem. Kellett ehhez egy egész leélt élet. És ha volt is benne varázslat, az épp az üveg cipő fölmutatásával tört szét, foszlott semmivé. Nem is élte túl. Fantom léte, árnyék lénye úgy szabadult föl és tűnt a szellem létbe, mintha nem is élt volna földi életet. Egyedül Ady Endre igazolhatja, hogy ő volt Kíváncsi, az egyetlen tiszta nő.

A Varga nővérek

5.

Kiegészítés legkedvesebb verseimből***Bieliczky Joó Sándor versei Korbuly Péter előadásában*****1./ Nagyanyám**

Ezüst hajának
szemfedője volt
frissen vasalt
suhogó fejkendője.
Szoknyája korcán
az idő foga fénylett,
míg vasárnaponként
ment a temetőbe.

Zsoltáros kezével
virágot palántált
s lelkéből kicsordult
a siratóének,
és emlékeinek
tisztult horizontján
kéklő nyárként szöktek
a pergamen-évek.

Gyermekkoromban -
tűnődve néztem
lisztet szitáló
hervatag kezét,
s a kemencepadkán
mohón kóstoltam
leveles, illatos
cseresznyés rétesét.

A sírja fölött mély,
kopott már a fejfa,
vén betűk kígyózzák
egyszerű nevét:
az őszirózsás szél
a hant könyvét lapozza,
s én feldobogni érzem
porladó szívét.

(Kecskemét, 1959)

2./ Nagypám

A forrásnál tisztább,
az égnél nyugodtabb.
Csillagoknál egyszerűbb
nyárfánál sudarabb
Hogy ki ő? egy ember,
a sorsomban rendjel.
Életemből ment el
kolibri énekkel.

(Budapest, 1978)

4./ Anyám

Anyám lelkében mindig moccan
valami szép,
karja átnyúl a kilométerek felett,
mint életünkben az emlék
megtalál bármerre járok
óv, takargat
visszaváró szeretete
szépíti mosolyomat.

3./ Hajnaltól estig

Mint a nagypám fáradt, szép szeme,
olyan a Nap alkonyi keresztje,
hajnaltól estig elfárad
- nehezen mássza a hegyhátat.

(Budapest, 1978)

Anyám lelkében mindig moccan
valami jó,
ötvenhat éve tiszta akár a kék ég,
a frissen hullott hó,
minden mozdulatában
én vagyok a gond.
Mennyi munkát cipel a vállán,
s este mikor haját bont
és belenéz az öreg tükörbe
apám leteszi az újságot
tekintete anyámra szépül
és felidézi az ifjúságot.

(Debrecen, 1964)

5./ Nap

Kékselymű zászlókon a fehér szél táncol
 és fölöttünk a nap ezredévet ráncol
 szalmakazal-szökén gömbölyül az égen
 aranypihéi közt zeng a dal a réten.

6./ Szél

Ezüst nyíl a szél a nyírfán
 nyarak násza ég a titkán
 surranó kard a pengéje
 arcbarító tüzes éle
 ma még nyíl volt, holnap hullám
 tenger-kéken fagyként hull rám
 holnapután láva-meleg
 karjaiban villám remeg.

7./ Villám

A villám az ég idegszála
 dühös arany cikázó láza
 a fellegekben ég tanyája
 perzselő dac a karikása
 az erdők csendjét tűzre gyújtja
 lángoló hullám minden ujja
 szépsége mellett gyorsasága
 pusztító titka és halála.

(Debrecen, 1972)

8./ Varjútánc

Repülnek körbe-körbe
 rásüppednek a földre
 korom-sötét a táncuk
 fénylő hideg ruhájuk
 várja a fagyok élet
 a hó fehér zenéjét
 éhes hóhérok, lomhák
 az erdőt ostromolják
 életük hosszú lánc
 sodorja őket táncba
 a fák tűz-gerincére
 az utak jég testére
 a gallyak áramára
 a barázdák kontyára
 a mezők tenyerére
 a górék gerezdjére
 irigylem őket, szállnak
 és századokat látnak.

(Debrecen, 1972)

9./ **Mátrai reggel**

Kék-pártájú köd ha surran
 cseng a reggel felvidultan
 zöld-bóbitás virág lebben
 méh döngicsél a kelyhekben
 sárga-meleg leng köröttem
 vágyam mint a villám szökken
 hajladoz a margaréta
 s gőzölög a hegy karéja
 a kacér nap rezes bőre
 ráncosodik mint a körte
 s fonalának aranyába
 kapaszkodik a zöld Mátra
 pengő-sarkú hegyi patak
 fodros ajka parthoz tapad
 a fenyőfák gyantás kérge
 gyöngyösödik fű selymére
 szőlőtőkénk ringó kontya
 érett fürtjét halkán bontja
 kifeslett hamvas ruhája
 kedvvel harapok húsába
 az országút fehér pora
 mint a korpa széjjelszórva
 a szénfejtő csákány körme
 szenet hasít gyémánt körbe
 oly telt-keblű most a Mátra
 mint a mesék kincses-tára
 aranyfésű hull a tájra
 s fészülködik már a Mátra.

(Mátraháza, 1951)

10./ **Hegyoldalon**

Érik a körte,
 csordul a vére
 ujjaid hósín
 szirom hegyére
 piros zamattal
 rezdül a gallyon
 tüzes markába
 rejti az alkony
 bíbor harangok
 a ringó körték
 borzas szél húzza
 a kötelékét
 mint varjú a fán
 kéklik a szilva
 töpped a bőre
 szeme kisírva
 pálinkát főznek
 a jó parasztok
 tél hidegében
 velük koccintok
 mint napfelkelte
 ég a jonatán
 a ringó ágak
 tüzes trónusán
 nyitja a szőlő
 hamvas mosolyát
 rajta permetlé
 őszi ibolyák
 hozd a kosarad
 hadd szedem tele
 nem haragszik ránk
 a gazda szeme

(Mátraháza, 1965)

11./ **Álmodjunk jövőt**

Küzdő szelekben ránk roskad az ég
 érezzük a tél szürke hidegét
 karjainkban ólmok az idegek
 hűvös a közöny mint a fészület
 gyulladatok ránk csillagkemencék
 kozmosz-holnapok tüzes szekercék
 lobogjunk mindig lángos ég alatt
 legyen rakétánk a friss akarat
 hátra nem lesve nyomuljunk tovább
 szívünkkel gyújtva a tudat fokát
 hol lelket érző gondolat zenél
 álmodjunk jövőt amíg Ember él
 permetezzen ránk a Tejút pora
 s véssünk szerelmet a csillagokba.

(Debrecen, 1973)

12./ **Figyelnek ránk**

Surran az éj a fák között
 a Föld a Holdra költözött
 az ember-álmú kráterek
 titkaiban szívünk remeg
 figyelnek ránk a csillagok
 nekik győzelmünk még titok
 valamit ők is sejtenek
 s űrhajón küldünk névjegyet.

(Zagori, 1974)

13./ **Amerre nézek**

Megérkezett a cinke
 tartja a fa gerince.
 Fürkész, villog, énekel
 napraforgót érdemel.

Párkányunkon szemerkél,
 tőlünk egy cseppet nem fél.
 Koldus-éhes dallamát
 lebbentik az almafák.

Cinke, rigó, vadgalamb,
 fejünk fölött égi strand.
 Röptük alatt csend hasad,
 tollukon szellő szalad.

Vitorlázik a lepke,
 mezők színe a kedve.
 Villanydrót-hosszú a nesz
 fecske-ének permetez.

Szemben a Duna partján
 nyílik a hűvös páfrány.
 Sirályok raja játszik,
 a harang délre lázít.

Távol gólya-pár lépdél
 előttük semmi kétely.
 Tavak vizébe mártva
 frissen repül a szárnya.

A levegőfüst kéken
 bódul el e vidéken.
 Amerre mostan nézek
 víz-hideg fények égnek.

(Leányfalu, 1981)

14./ Magasság zenél

A pasztell-felhők lombjai közül
véres-merengőn felbukkan a nap.
Fénye mámorán hajnal szelídül
s dallá feszülnek a friss madarak.
Csend szövi szöttesét most köröttem,
mókus lendül az ágak trónusán
őz nyújtózik a bokor-fürtökben
s hajó hasít barázdát a Dunán.

A kert végében szellő permetez,
cirógatja a hamvas mandulát.
Harsány diófánk életet növeszt,
s az ösvényen riadt nyúl ugrik át.
Fenyőink tornyán magasság zenél,
gyantát buggyant a gallyak sóhaja.
Az égő színek nesze messze ér
S tűz-gerezdjét a bőrünkre szórja.

(Leányfalu, 1982)

15./ Leányfalu

Fény, madarak, levegő,
gyümölcsök hazája, Leányfalu!
Ének, dal, víz, forrás
fák, erdő zuhogó csendje, Leányfalu.

Őz, vaddisznó, fácán,
fényre feszített nyugalom, Leányfalu!
Habfodrozó szépsége a Dunának
művészek és művészet harangszava, Leányfalu.

Maradj örökre buja gyönyörűség
romantikája az évszakok nászának
két karú öröme a póre szerelemnek
hajókürtje az ifjúság mosolyának
temploma a szabadság tiszteletének
lendülete a munka boldog születésének
Legyen áldott a neved Leányfalu.
Ámen.

(Leányfalu, 1982)

16./ Feleségem

Szebb vagy a hajnaloknál,
 és megnyugtatóbb vagy nekem, mint a csönd,
 ibolyaillat lengi be arcod havát
 az erdők ébredő tavaszában s fönt,
 túl a fák zizzenő levélemeletein,
 ahol már csak a széles mosolyú magasság
 tengerében fürdik a csodálkozó tekintet, ott
 keresem nekem daloló hangod égi mását,
 mert Te kedvesem hozzám simuló igézetteddel
 betöltöd e századdal együtt érző életem,
 és boldog éveim folyója zengő hullámveréssel
 szikrázik szerelmed mélyvizű medrében – kedvesem.

(Debrecen. 1973)

17./ Patak vizébe mártalak ...

Megfürdetlek a patakban
 harsánydalú hűvös habban
 rád terítem tekintetem
 úgy vigyázlak szép kedvesem
 ezüst kígyó a kis patak
 cipel hátán hullámokat
 valamennyi ringó bölcső
 dajkájuk a messze zengő
 mohás sziklák zúgó dala
 benne érik arcod hamva
 fürödj kedves a patakban
 szivárványszínt játszó habban
 rád terítem tekintetem
 úgy vigyázlak szerelmesen.

(Mátraháza, 1963)

18./ **Házsorok**

Beleng a tavasz az ablakon
szél pendül borostás arcomon
szép szelíd szerelmet álmodok
s veletek öregszem házsorok.

(Téglás, 1973)

19./ **Perlekedem**

Perlekedem önmagammal
versben fogant dalaimmal
a téli fák árnyékával
a fénykelyhek játékaival
perlekedem sorsom véled
hozzám kötöztek az évek
múltunk lassan csillag-távol
jövönk izzó kozmosz-mámor.

(Budapest, 1978)

20./ **Te vagy bennem ...**

Esőt fodroz rám a nyár,
fellegekben ragyogjál.
Égjél csillagok között,
fényed belém költözött.
Pirosodj a szelekben,
szépülj varjas telekben.
Te vagy bennem minden szép,
Égbolt, tenger, hegyvidék

(Budapest, ORFI, 1978)

21./ **Öleljük egymást**

Magányomban te vagy az élet,
fájdalmamban hozzád beszélek.
Rekkenő vággyal lesem lépted,
hajnalcsillag az érkezésed.
Napfény-derengő reggeleken
kószálunk puttonyos hegyeken.
Öleljük egymást úgy mint régen
japánakácok gyűrűjében.

(Budapest, ORFI, 1978)

22./ **Kezem az ütőereden**

Kezem az ütőereden.
Így hallgatom szíved beszédét.
Sorsomba lüktet életfohászod
a mély-csöndű igéket nekem számlálod
hogyan csillapítsd vergődéseim kóbor éhét.

Mozdulataidban élem
napjaim fojtott-tűz nyugalmát.
Gejzirként török fel Benned
terítsd rám gyóntató szerelmed.

(Budapest, 1981)

23./ **Kalászos mezőkről**

Még alszik a feleségem.
 Álmában hajnal-kedvű madarak
 énekelnek.
 Húsz évvel ezelőtti valóját idézem,
 szép-akaratú nyár termését.
 Csillagként gyúlt sorsomba
 és azóta ragyogja életem partvidékét.
 Álmodó csend nyugalmaiban
 festem magamnak modelljét.
 Teste megőrizte lányos sugárzását
 karcsú szellők nyújtóznak bőrén
 s a fény szeplő-gyöngyöket perget
 arcára.
 Lelke kalászos mezőkről
 költözött belém,
 arról a tájról, ahol marhahajcsár
 őseink Bocskai vitézeivé szelídültek.
 Már ébred a kedves.
 Tekintetén holnap-beszédes
 mosoly nyílik
 s amint nézem
 emlékködökből felsejlik ifjúságunk.

(Hévíz, 1982)

24./ **Két évtized köteléke**

Az ég alatt s a föld között
 a sorsunk összeköltözött.
 Hátra nézünk mosolyogva
 ránk borong a tölgyek odva.
 Húsz éve – suhogva égtek
 lombjuk közt pattant az ének.
 Azóta fonnyadt öregség
 roppantja a fák gerincét.
 Csokrokban ülő hóvirág
 szemérmes csendjét szórta ránk.
 A varjak léghajó-hadát
 röpítő szelek sodorták.
 Akkor csak előre néztünk
 most pedig emlékeinkben érzünk,
 minden elmúlt, megtett évet
 sorsébresztő messzeséget.
 Emlékeink igazában
 történelmet őrző áram
 gyújtja bennünk a világot
 jövőnkbe vibráló lángot.
 Két évtized köteléke
 szerelmünkben élő béke.

(Budapest, 1981)

25./ **Sirályok**

Megérkeztek a vendégek
 Duna-parti szálló fények
 pihennek a reggelekben
 szárnyuk ölelése rebben.
 Fehérlombú hideg reggel
 keringőznek a szelekkel.
 A tenger habzású égen
 virággá nyílnak kevélyen.
 Köröznek fölöttünk hosszan
 torkukban énekük moccan.
 Síró örömeiket küldik
 dallamuk eljut a földig.
 Háztetők gerincén állnak
 mint egymást vigyázó század.
 Csőrükre tűzik a Napot
 ők maradnak, én ballagok.
 A búcsú nekem nagyon fáj
 mit üzensz nekem szép sirály?

(Budapest, 1983)

26./ **Szeretnék szépen ... Férfi vers**

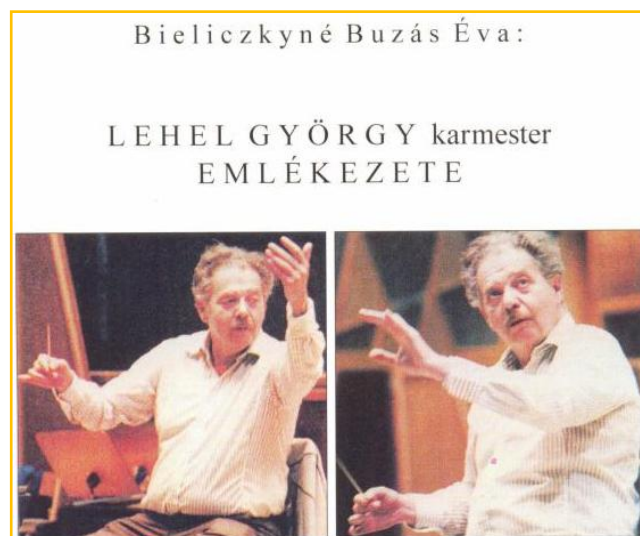
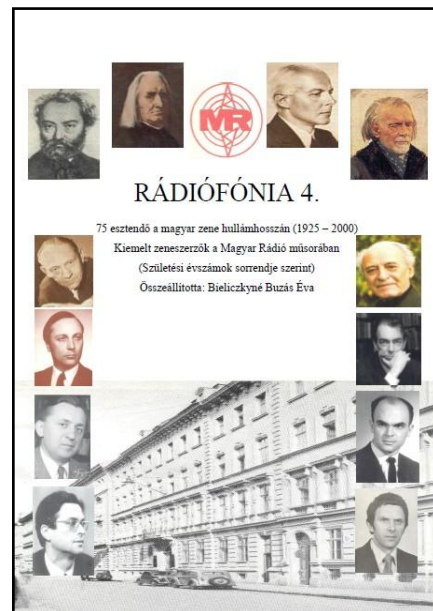
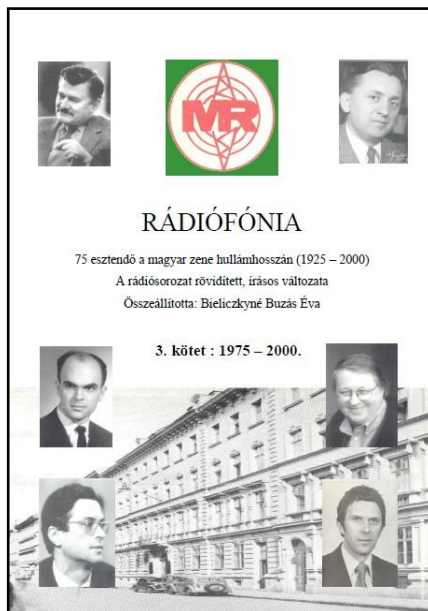
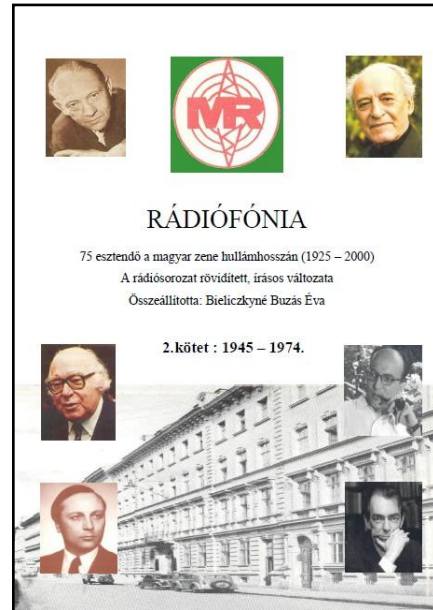
Ötvenen felül
 az Ember készül,
 hogy a halálra
 csikósként felül.
 Nem mintha annyira vágyna
 a földi-mély agyagos ágyba.
 De romlik a szív, az idegtornya
 hullatja falát a fáradt porba.
 Nem voltam s nem vagyok búimádó
 de érző sorsom sok-mindent látó.
 Éppen ezért, ha kopognak értem
 a búcsúzásakor nem rogyan térdem.
 Szeretnék szépen, suhanni halkan,
 a címzett én leszek, hogy meghaltam.

(Budapest, 1982)

valamint a képekkel kiegészített videó
Megtekinthető : [https:// hajdútánc.hu/verses-video](https://hajdútánc.hu/verses-video)

Isten veled Leányfalu

BIELICZKYNÉ BUZÁS ÉVA „ÁTVÁLTOZÁS”

Köszöntlek Hajdúszoboszló!

„Ez maradt belőlem ...”

**Bieliczky Joó Sándor
válogatott versei és írásai**

Összeállította: Bieliczkyné Buzás Éva

Főnix-sarok - Emlékszoba

A szövegét írta : Bieliczkyné Buzás Éva

Képszerkesztő : Elek Sándor

Ára: 2000 Ft

(vonalkód)